

1860

ი ა ნ ვ ა რ ი.

წელიწადი მეოთხე.

ჩოღება თხზულებათა:

- I. — შესავალი, წიგნი მიწერილი თეიმურაზთან. ბაქარ ქართლელისა.
- ახალი წელიწადი (პროზად) ივ. ვერესელიძისა.
- განათლისა ზ (ლექსად). მეფე თეიმურაზისა.
- ვარდ ბუღბუღიანი. დ. ჭონქაძისა.
- II. — სურამის ციხე (დასასრული).
- III. — ლექსები სსუა ზ სსუათა თანმედროეთა შწრაღათა.
- IV. — მეფე სოლომონ მეორეზე. მ. ყიფიანისა.
- V. — ადგილ მამულის მართვა. თ. ზღ. ციციშვილისა.
- VI. — წიგნი მიწერილი რედაკტორთან. ვნ. ბარ. გორგაძისა.
- VII. — სსუა ზ სსუა ანაგი (ნახე მეორე ვერსზე). თ. ზაქ. ერისთავისა.

Печатать позволено. Декабря 15 дня, 1859 года.
Исвр. должн. Груз. Цензора Св. Алексѣевъ.

შესავალი (*)

ჩემო გულითად საყურადღაო თეიმურაზ!

რომ აღარ მომიხუტნე ჭ — თუ შართლთა შე-
გობარი სარ ერთი კარგი ანბაგი კიდევ შითარგმნე
რამეო, რისთვს ჩამციფებინარ, ერთი შემაცუობინე
ღუთის გულისათვს? — გჭსთქუთათ — მეც აღვასრუო
ლე შენი საწადელი: გითარგმნე ჭ, აჭა, გიგსაგნი
კიდევცა! ასლთა შენ რასა იქ? ადევები ჭ «ცის-
ვარში» გავსაგნი დასბეჭდათა ენა? დილ კარგი

(*) თეიმურაზმა რომ ბაქარ ქართლელისაგან ასლთა ნა-
თარგმნი რომანი აღვუქუთა, კიდევ გამოგვიგზავნა და რე-
დაქცია მომავლის უგბერვლიდამ აწეებს ამ რომანის ბეჭდვას.
ბაქარს ამ რომანთან თეიმურაზისათვს წიგნი მიუწერია და ამ
წიგნსეი აქვე გბეჭდავთ შესავალის ნაცვლად ხუტნის «ცის-
ვარს» დასაწყისში. ქართულის ენის შესასებია ეს წიგნი და
ვალად ჭრაცხს რედაქცია რომ ყოველს ქართველს ასლთავე
წაეციახოს. თუ ამ წიგნის დაბეჭდვა ხუტნმა ბაქარმა გვიწერია,
ისევე თეიმურაზმა გასცეს მსუსი. —

რედ. ბარ.

შეზღოვანო, მაგრამ რა გამოვიდა? ვინა კითხულობს მე შენს „ცისკარზე“?

როგორ თუ ვინა კითხულობს? ჩემსა ვკითხულობთო, მუცეუ.

თქვენს დიალა კითხულობთ: გრიგოლ, კიდევ გრიგოლ, კიდევ გრიგოლ, ივანე, დავით, ალექსანდრე, დიმიტრი, ზომინა, ვასტანგ... ეგ შენი კრიალოსნის მარცვლები რომ ჩაივალთ, სულ გამოვა ასთერამეცი კაცი!!! მთელს კასეიში, ქართლში, ისურეთში, გურაას, სამეგრელოს და აფხაზეთს გამოვიდა 118 კაცი, რომ შარშან „ცისკარზედ“ კელი მოწერილი შექონდათ და წლებულაც მოაწერენ თუ არა, ესეც არვინ იცის. — ესენი ხართ უცხოების წამკითხულები, სსრკნი ხომ არა ვინა?!

მართალი ხუ ვეწეინება, ხეძო თეიძურას! არას გსით არ შეიძლება, რომ სადაც კაცს ასთერამეცის მეტი წამკითხულები არ ეგულება, იქ ადულად კარგი დაიწეროს, ან ითარგმნოს რამე; იმათშიაც შოგი კელს იმიჯომ აწერს ცისკარზედა, არა მსთქეანო, რომ ამა და ამ კაცმა კელი არ მოაწერაო; შოგი ანბობს, შექონდეს, რა შენაღვლება და როცა იქნება ან მე წავიკითხავ, ან სტუმარი მომივა და იმას წავაკითხებო; შოგი — მილი

მიტყეფებო ჭ იმისთჳ ვიბარებ, ეგების ძილი
მოძეჭროს სოღმეო; ამასობაში ოცოდეს აღარ
დარხება, რომ გუღდასძითა კიასულბდნენ. ეოგ-
ლად შეუძლებელია, რომ ამ ფიქრმა შევრს ნი-
ჭიერს მწერალს კალამი არ შეუყენოს; ეოგლად
შეუძლებელია, რომ ყურნალი წარმატებაში შევიდეს.
ამას რა შეუდეება, შე ჭ შენ კარგათ არ გვესმის
ჩემო თეიმურას ჭ არცა ვინ დაჭკურებია ამ ფიქ-
რსა, თორემ რა დამაჯერებინებს — ქართულის მოლა-
ნარაკემ წელიწადში შვიოდ მანათი ქართულის
ყურნალისათჳს დაიპუროს? გუბინწინ ერის
წიგნში ამოვიკითხე ჭ შენ ევეტეჳ ასლა, რაც
შეუდეება.

სომ ვაგიგონია, ჩუწნში რომ კაცი ვადმა-
ვარდნილა. საიდამდე ჭ თავისი ენა ვადავიწყებია,
ვადარჯულებულიაო, იმისას ოცეჳან; — ჭ ვადარ-
ჯულებული ძიელს ქეჭყანასეჳ ოსე მაჩნიათ,
არავინ რას დაჭსდევს, ყურს არა ვინ ათხოვებს ჭ
თუ სძა ამოილა სადმე, ეს ვილა ოსერიაო, ოცეჳ-
ან. — ვისაჳ თავისი ენა არ ასხოვს, იმას აღარც
ძამა ვაჩნია, აღარც დედა, აღარც ნათესაობა ჭ
აღარც უღობა, რომ გულის შემატევიარი იგუ-
ლებოდეს სადმე; ვამოყრუებულოვით, ვამორიუ-
სულოვით არის ქეჭყანაში ჭ თუ ლუკმასა ჭსტამს,

შწარვა ეს ლუკმა, ამიტომ რომ ან მოწყალე-
ბისა არის, ან ჭირისა ჭ ოფლისა. აღარც სეღ
ამისთვის საოფისო სინარული, აღარც სად ბინა
თავის შესაფარებელი, აღარც სად სიამოვნება მა-
მანანის ანბებზედ ლაპარაკისა. თუ დაღონებულსა
ჭ გულისათუთქვალ შეჭვდა ვინმე, საწყალოო,
იყუან ჭ შიარს აუქვეყნ; იცხოვრებს როგორც
იქნება, იღანღაღებს, ილოღებს, ხაკუდება სადმე
უნაჯრობნათა ჭ სასხენებელი ისე აღარა დარხებარა
ამისი, როგორც მაისში ხეჭსს ქუჭსაჯკოჯას
კაცი გელარასა ჭხასავს ცინუღსეღ დაწერილსა.

რაც ამ ერას ვაცზედ ითქმის, ის მიველს
საღსსედაც ითქმის, მაგრამ ვოველივე უფრო
საზარელი, უფრო გულის შემადრწუნებელი, უფრო
სულის აღმაძფოთებელი: რომელიც საღსი თა-
ვისს ენას ვადიფიყებს, იმას საღსის სახელი აღა-
რა ჭქვა რა, მნიშვნელობა ჭ ნაჯივი სრულიად
აღარა აქვს რა ჭ ქუჭყნეგრებაში ისე ვამოწყადება
რომ იმისი სასხენებელიც აღარა დარხესრა, — ჭ
არათუ მარჯო თუთან ვამოწყადება ეს საღსი, —
თავისს სასიქადულოს მამანათ სსენებასაცა ისე
ვააქრობს, რომ ქუჭყანაზედ აღარავინ იცოდეს
აღარც იმათი საწმუნობისათვის მოღუაწება, აღარც
იმათი ხან მჯეროთავან წამება ჭ ხან მჯრებზედ.

მღვდელმთავარი გამარჯვებულა, აღარც იმათი გეთი-
ლი წნეობა ზ სათნოება, სრულიად აღარაფერი,
რაც რამ სულის გამქმნედილი ზ აღმამაღლებე-
ლი არის გაცისათვს, ვულის გამანაჯიოსხეებელი,
ღუთის საჩქმუნობაზედ ზ გელომწივის ერთ-
გულებაზედ მტკიცედ დამყენებელი. ექნება
ერთსეულ, მომავალს დროებში, ძუქლის წიგნების
ამომკითხულს მქსნუდეს როდისმე იმათი მივი-
წყებული ანბავი: მაშინ ის მკითხული იტყვს:
«ეცეობა მეცისმეტი სიწუწკით დამართვათ, რომ
სსენება აღარა არისრა იმათი ქუქყანაზედა; დამა-
დებულსაც იმ მიხესით აუღია იმათზედ გელი, რა
მიხესითაც უფალმა მსასური განაგდო, ერთის
ჯალანჯის დამძარსავით». —

ასე დამართება უსათუოდ საღისსა, რომელთც
თავისის ენისათვს არასა ჰსრუნავს.

—ღმერთმა გვაძოროს, რომ ჩუქნსზედ ეგ
თიქმოდესო, შენ იტყვ, განა? — მეც ვიტყვ:

—ღმერთმა გვაძოროს, ჩუქნმა დამადებელმა
ზ ყოვლად მოწყალემ. მაგრამ — მსგედ იყავით
ზ განსლიერდითო, ესეცკი გვიწერიო. მსნეთ ანლო,
როგორც მოგანსენე, მიეღს საქართველო იმერე-
თში ასთვრამეცნი ვართ, რომ წელიწადში მუდ-
მუდ მანათსა გჰსარჯავთ ენისათვს; ზ მიელო

ამოდენი ქეჭყანა ამ ასოგრაძეცმა კაცმა უნდა
გაგვიტანოს? რა სათქმელია!

საუბარი წერას დაჰბადებს ჭ წერა საუბარს
განაღვძებს. სადაც წერა ჭ მწიგნობრობა არ არის
გაცნობილებული, იქ რომ საუბარიც არ დადუძეს
არ შეიძლება; ჭ რაკი ერთსეულ საუბარი დადუძება,
იქ ენაც უსათუოთ გადაგარდება. ამას თქმა აღარ
უნდა.

იოთამს ვეუბნებოდი გუშინ ამას: — მამაჩემო
არ წამიწედე უთუოთ მეც მოძეკითსება ესაო
ღ, — ლარიბია, როგორც მოვესენება, მაგრამ
მაძინეე ამოილო შუდი მანათი ჭ კერესელიძეს
გაუგზავნა, ცისკარი მეც მოძიოდეს სოლიეო.

შუდი მანათი!! ან ვის გააღარბებს თქუჭნი
7 მანათი, ან ვის გააკეთებს? მაგრამ შენ, ის,
მესუთე, მესე, მეათასე რომ აღარ დაიბურებთ ამ
შუდ-შუდ მანათსა, — მაძინ მწერალნიც გაუმსნე-
დებით, ყურნალიც განმშუჭნიერდება, თქუჭნიც
ეგელანნი ისიამოვნებთ, განათლდებით, ქეჭყანის
ანბავს შეიჯეობთ ჭ ამ ჩუჭნს ქართუელს ენასაც
ფესხედ წამოაყენებთ, ამ ჩინებულსა, უხუსა, მდი-
ღარსა ჭ სავანებოდ გამოქნილს ენასა, ამ ნა-
ციოსანს ბერიკაცსა, ჩუჭნის უმაღურებით, დაუ-
დგენელობით ჭ ყურუგდებლობით რომ დასუს-

ცებული არის ასლა, დაღონებული ზ წარბებ ჩამო-
შუჭბული.

— ნუ, ჩემო სასიერო ბერიკაცო! ნუ ჩუჭნო
მაცოცხლებელი! ისე დაგეძმართა როგორღაცა,
რომ წაგარასანს არა დაგდიეთრა; თორემ ნურას დროს
ნუ იფიქრებ, მამაო, რომ შენმა ქართველებმა,
იმერლებმა, გურულებმა ზ მეგრელებმა, შენი ამაგი
დაგივიწყათ როდისმე, შენგან მონიტყებული მამა-
ნანათ საქმეები აღარ მოვიგონათ ზ, შენგან რომ
სული გვიდგია, შენგან რომ გჭსოცხალვართ,
შენის სიცოცხლისა ზ ღღერძელობისათჳს შუდ-
შუდი მანათი დავიშუროთ. ურრები სომ არა ვართ.
სირცხვილი დაგეწვაგს, სსუა არა იეოსრა.

— აბა თუ ასლა ჩემი შულები სულ წამსდარნი
არა სართ ზ ვნასაგეთო, წამომხურჩულა ბერიკაცმა.

— თჳ!.... როგორა გეონია, თეიმურაზ?...

შენი ბაქარ ქართლოელი.

დამერთმა შეითხოვს, თუ მე ქართველების ზა-
 ციონსებაზედ ჭ ვულის სიკეთეზედ ვქვძ შეონ-
 დეს. ვინ იქნება ისეთი... ისეთი... ერთის სიკ-
 უვთ ვინ იქნება ისეთი, რომ შვიდი მანათი უტყუა-
 ვოდეს ჭ ქართულის ენისათვის, ქართულის
 შვიგნობრობისა ჭ აუარნათისათვის დაიშუროს? რაკი
 ბევრნი მოვაწერთ კვლსა, მაშინ რედაქციას იფიქ-
 რებს რასმე ჭ თავისს საქმეს კარგათ დააწყობს.
 მე ასე შეგონია ჭ ამ «ლარია ემაწვლიკაცის
 რომანსაც» იმ რედაქციას უგზავნი: ხეშია ასლა
 ეს წიგნი ჭ ვისაც «ცისკარი» არა აქვს დაბა-
 რებული, შედაც არავის შეასვდით. მე ხემს ბაქარს
 ისეთს ანბებს დაეაწერინებ კიდევაც, რომ სული
 მისდიოდეთ, რაცოდ ხუწხუწ არ მოგვდისო.

თეიმურაზ ვაკელი.

სოფ. ფარცხანაყანევი.

ქვეთი ზ ახალი წელიწადი.

1859 ზ 1860 წ.

წარვიდა წარსული წელიწადი, ვანჰქრა,
 დაინთქა თუ დაიმარხა ყუფრსკუელში? — ან
 იცის ერთმა ყუკლებამ, ბრწყინვალე სეულა-
 რსა მჟღღომარემ, ცისა ზ ქვეყნისა მამამ.
 ვინ იცის, იქნება ან სელოღვი წელიწადი
 წარსდგა წინაჲმე ძლიერის მამისა, თავდა-
 ხრილია, მეკდიმეზულის პირით, ვინაადვან
 ჰკითხავდა. — «1859-თ წელიწადო! რას მინ-
 ბობ წარმავალის სოფლისას? — რა მორცანე
 იქიდვან? — რას ანბავს მეტყუზ ჩემის ერისს?
 მძვლობა მათდა? — ვეთიღის ძეოფოზა მათდა?
 რად ზღუდ წელიწადო? — მეტყუოდ ზ მინ-
 ბობდრე ჩემგნით ვაჩენილის ვასის ვითარე-
 ბას?» — ოჰ! ყუკლის წინაჲმე აღიარო სელო-

დავბა წყლიწადმა, ვცის ნაკლყოფიანება.
 აი, ეხლა მუხი იხეხას: წყლიწადმა აღიარო
 ვცის ნაკლყოფიანება ღმრის წინაშე. წყ-
 ღლიწადო, ვგ ანბავი მიიტანე ღმრის წინაშე
 ბედგზოყოობა ვცობრიობის? — «ჰო, ჰო.»
 მუხი იხეხას. სწულთობელს ჩქსწონ ღჩქს-
 ულს წყლიწადს, ძლიერია ჩქსწი მამა ვა-
 ნურიხხდა; თუი იმან იცის რათა. შეიძურა
 გრძვი, ჰერა გელი ჰ შეკრულია შიდაგდო
 გრისა სქანგელსა გყოლდმელსა უღრძესა,
 სიადგანაჲ ამოხდა ხმა მოზაქეხულია სესიკუ-
 ღანო ჰ ვაგზას ტარილია ვორღებთყოი-
 ბოლოის ვუნესათ მოკუნდა იმ გყოლდმელში
 სწულთობელია წარსულია წყლიწადო, სდაც
 ამოება მკვდრობს სვეცსა ზედა სიადყოღოღ-
 ეს ცკლიღიება იყო ქვეყანაზედ, შეუღამისა
 თორმეცს სათზედ სოყისა, როღესც ქვე-
 ყანს გამორეხოვო უკანსკნელია უძი წარ-
 სულიას წყლიწადისა ჰ ზეცაში აღვიდა
 დაბოლოებულია ქვითინათ. ამ ღროს ზარი
 ჩამოჰკრეს ზეცის სამრეკლოისა, რევა ვან-
 სქარდა, რევაჲ მოიციჲ სიხეარო ზეცისა ჰ
 უძი ახლო წლისა მიყოხრა ქქსყანასა, სწო-
 რეო შეუღამის ღროს. ერთი აღვიდა ჰ
 ვანქრა, მეორე ვარდმოვიდა ჰ ვანსხოვ-
 ღდა ქქსყანაზედ; ორივე ერთს წყოში, ს-
 ათბა რომ შეუღამის თორმეცის ზარი ჩა-

ახალი წელიწადი.

(გულენი ბეჩა ქობულაძე.)

რამდენი მადის ახალი წელი,
 იმდენს ახალ ბედს როგორღაც ველი,
 ერთი მკვლის ზე მეორეც კმედების
 ზე მეტი ისევ ჩემს ფიქრით ვრჩები.
 აჰ, კვლავ ჩავდე ახლისა წელში,
 ჩვეულებრივად მივეგებები,
 ისე არ ვიცი ამ ცრუ სოფელში
 რა შევიზინე, რას ვებეტები?
 წარსულთან წელით, ჩემს გულთან მკვლევართან
 რამდენი შთანთქმის მას სსსურველი,
 მათ ვახარებ აქვსთ მუდამ ექვს სოფელი,
 მათ რათ მიხარის ახალი წელი?

ახლითა წელითა ხორხორბა ჩემი
 ჩემს უკითხავად სრულად წარიღეს,
 ყოველს ახალი წელს რა მივეგები,
 წინ მომადგებებს ისიც სიბერეს.
 შეძენა ჭაბუკ დროს სავსე ფილით,
 ამ ახლით წელით წყნარ წყნარად მომიხვეს,
 სიჭაბუკისვე გრძნობისა აღია
 მათ დაძინებულს, მათვე დამიხვეს.

ჩემთვის ეს იყვნენ ახლანი წგლანი,
 რომ ჩემი მეგობართი შორისა ვრბოდი,
 ახლანა მეტყანან ჩ' მე რომეღანი,
 რომეღთი'ც გრძნობითი მოეჭესად ვბმოხდი.
 თუ რომ ვმეყოფას გამოვკლე ვგლი,
 მაშ რათი მიხარის ახალი წგლი?...

ჩემთვის ეს იყო წგლი ახალი,
 რომ არ ვცოდი ზრუნვ' ესთი მკმელოგლი,
 რომდესეც ვიყავ თავს ყოვლითი,
 რომს დავუზრინებდი ვითა ფრინველი!...
 რამდენეც მოდის ახლია წგლი,
 იმდენს ახლს მე ზრუნვას მიმცემს,
 მოვალს, — ახლს ზედს რამდენეც ვგლი,
 იმდენს წარსულს დროს ყუზროს მაგონებს.
 ერთმანეთს ვკოცნითი ზედს ახლს ვსყრითი
 მაშინ, რომს მოჰყავს წგლს დანახულითი,
 მოვალს მოგვტაცებს ძმას, ს' გრძობს გულითი,
 & თან მიჰქონან ვმეყოფა სრულითი.
 ახლითი წგლითი "მოაქმსთი თუ ჰმეყნა ზნელითი,
 მაშ რათი მიხარის ახალი წგლი?"

ჩემთვის იქნება ახალი წგლი
 ის დღე, რომს ვნახავ მე ჩემსას მამულს,
 რიდე მოხდოდეს მართოდან ზნელითი,
 ზღუდის დანსყრადგეს სიბნელითი განსრულს.
 ერთიგვარს მეყოფობა, ერთიგვარს ცხოვრება,

ერთ ზიჯით მივაღს ჩემი იმედი,
 ხად სულის დევიზა, ხად ძეყუდროება,
 რომელს ვუთხევი არს ჩემი ზედი?
 ახ სვედრო ჩემო! ამ გვარა წველი
 ჩემოვსდა არის მაშ რის სამქნელი?

არ არის ეჭვ ადრე მოვკვდევი,
 აღსრულებადე ჩემს სურვილს;
 არ არის ეჭვ ცა რომ დრუბუდებს,
 შროვანდა მის ყუყმურელი.
 მამულის ზედი მაშ ვინცა ნახოს,
 დაესწრეს მის დროს შველი რომელი,
 მოვიდეს საულოვს ზ ჩამოძახოს,
 იქ მსურს ვიუქმო ახელი წველი!...

.....

ივ. ვერესელიძე.

გარდ ბუღბუღიანი.

(თქმულია მეფის თეიმურაზ მეორისაგან.)

წე არსისა შემოქმედო, შენგან არის ყოველი
 ცა, ქვეყანა, სულა ჭ სმელი, დარი მზისა მონათეერი,
 ვერვის ძალუმს სორციელსა ქება შენი შესაფერი,
 შენცა ძრისსაგ მოწყალეო, თუ სოჯრუთა მოგეფერი!
 ვიწყო რამე სოჯეუა მჯირე, ბრძენმან ვინმე
 ეურადილოს,
 ეულისაგან საუნჯისა ვის რა ედვას გამოილოს,
 მართედს კაცმან კარგი ნსლას, მანცა მისგან
 გადმოილოს,
 უგონურმან ჭ უსებმან, ვერა რამე წამოილოს.
 ჭსჯანით სიბრძნისა ცროფიალნო, ძლიი სოჯეფათა
 თქმულისა,

უცებთა არად სანდომო, ცნობილთა წამლად გუ-
 ლისა,
 მე ვაძიძვარდა საწყითრო, აბუნარ ვიქმენ სულისა,
 სოფლისა ავად ზრუნვამან მე ერთობ გამაგულისა.
 ჭილოსოჭოსთა ელინთა, სიბრძნე შვიდი გან-
 ქსული,
 ერთი არის რიცხარება, სიწყევთა შეთსნვა გან-
 ქსული,
 უბგდაგისარ ცნობა გმართებს, ზირუცყვად ვაქმს
 განქსული,
 ნამღვევი ვართ თუ ვინმე თქმს, ხეყმბრ რამე
 განქსული.
 ვარდისა ზ ბუღბულისა, ვის გამბრჭობა არ
 ასმოდეს,
 მას იამოს ეს ანაფი, თუ ვისთვსმე ცელი ჭაბოდეს,
 ვის მსგელი გულად ეღოს, ცრემლთა ნაცვლად
 სისსლი ჭსწვეთდეს,
 იგ უცლოდ წადიერად, ყურსა სმენად მიუბერობდეს.
 ვააუბნა ერთმან ერთსა მოლა ჭაფი ბრძენთა
 ბრძენმან,
 ბუღბულის ვარდი, ვარდს ბუღბული, სიწყევთა
 ცკბილი ენა გრძელმან,
 საღისინოდ ზ სალაღობოდ, სსუად არსვე შესამენმან,
 მიფხურთათვს გულს ლასგარი, ჭირო ჭიორვედ
 დასამ გერმან.
 შევიწიო ძალი მღუთისა, მე დავიწყო თარგ-
 მანობა,

გაზაფხულზე დაიწყო აწინდელი სიყვარულის
თხრობა,
მე კარხისზე ვარდების, შექმნების ქვე-
ყნად თბობა,
ფრინველთაგან გამოსვლის, ჭიკჭიკი & ამო-
სძობა.

სულ დაქსეცნარდა ლელვისაგან, შეიკვალა ქარ
კეთილად,
ვითა ვულო გამწვრალისა, შეიქმნა & იქმნა ღნი-
ლად,
მკვინვარება სამთრისა & ენება დანა ვითა სილად,
სეთა იწვეს შემოსავე, ზირველისა დანაცვლად.

ჭაერითა შეიკვალა ვამ კეთილმა მოაჭბერა,
მანვე მიწა განასლა, ვინც რომ ზირველ მოაჭბერა,
მაქმნარად კლოვინსა, გამოქსნსდების მოაჭბერა,
გამისინვეთ ლექს ქართული, ერთმანეთსა მოაჭბერა,
წელიწადის მოქვევამან მიწის ზირი განასლა,
იგ თსვარი სელოვანი, ზირველ იყო განასლა,
ქარი, მიწა, სვსელი, წყალი, ერთმანერთსა თანასლა,
ცა ენებაზედ, მიწა წყალზედ, აღრიდვანვე დაასლა.

გაზაფხულის წვიმამ სძირმა, ენგვიანი მიწა
რეცხოს,
სენი ნაყოფთა გამოძლებლად მოდგომილი და-
ვერცხოს,
ამაუბნა ჭიკჭიკითა, ღამის მეცა გამამერცხლოს,
მელექსემან სამს თუ სიყვარუა ასლისხოს წმინდა
ვერცხლოს.

ვითა ცურვას ანაღ სმალი საწყითროსა დასაწ-
 რობდა,
 წყლისა ზარსა ალვა ნორსი, ცურვას რასმე და-
 ნასწრობდა,
 ყვავილი ჭ შვეანე ძალი, თავსა მიწით დასაწ-
 რობდა,
 შინსა შუქთა მოძლოდინე იგ არვისგან დასაწ-
 რობდა

ჟერ ვადიდო რაც ძალმედეას, შემომქმედი
 მისგან ქმნილმან,
 მაგრამ რაქნა სოლომონცა, შვირე რამე უოსრო
 ძილმან,
 აწ მივიქცე ზირველისგე, ამხავსედა სიწყეუა შვირმან,
 ძალსა მისსა საქებარად, აღმოსეთქა სერეთა ძირმან.

+

დაუსწრო ზირველ ყოველთა, ყვავილთა მოხვლა
 იასამან,
 მოგვართვა სუნი სურნელთა, იგ საყნოსელმან იასამან
 თავ მოდრეკილმან სიმღამლით, არ თავი გაისიამან,
 ცეპილად შესედა თვალმან ჭ გულისა კარმან
 ღიამან.

სურნელი ჭ ზირად თეთრი, გაიძალა იასამან,
 ვჭსთქ: ეს ჭსეობსო ფერად, სულად, დამამდურა
 იასა მან,
 მას ვერა ჭსეობს ერთი რამე, ვერ უდაროს იასამან,
 ვერ მიუდეგ მოსაკრეფლად, ვის დაუსვამ იასამან.
 წამასმან ზირი გაძალა, იგ თავი სულმან დასარა,
 აღევასო სუნნელუბითა, ყვავილმან სულმა დასარა,

გფიცავ ან ძმასარ ვარდისა, ან ხემქან სულმა დასარა.
რა მოვიდა დრო მოსვლისა, სუბუღიოცა მოვა

ნსა ვინსე პირად მსემან, ვთქვა ვეზბეგარო
სითძე, ნეტარ რითძე,

უსუნა ჭ თქუა ვეგომი, მე სოცურფე ვით დავითძე,
შეგინარ ჭ სულ ამბარი სილუათ მიდი ან დავითძე.

ნარგის მოვა შეგნებითა ევაგილთა შემოსილათ,
არ ვოცი ვის ვავს, საით მოვა, მისი ვეარი დავსილათ,
მისითა სუნსელებითა წალკოცი სულ ავსილათ,
ვამდიდრებულა ბალი ჭ შებაღე არ დავსილათ.

ვაყახო ჭ არღეანი ერთმანერთსა ვეუნებინს:
სოცურფით ჭ მშენებითა, ფერად ვერვინ ვეგდარწმინს,
სუნსელებასა ვეჭარბობეს ხედი ვუღლი ამად ტკენების,
შივიდეთ ჭ ვანვერფნეთ, მათში სურვინ ვამოს-
წედების.

სოხანმან უთხრა მაშარსა: ქურფი ვეაქმს
თალსი ფერგნი,

ვიგავს რამე მგლოვარესა, ვუღლი სხასს დანაბერგნი,
შენ სუნი ვიდის სუნსელებათა, ცურფა რამ მონაბერგნი,
სუნი მაქვს ჭ შვენება, მათთან მეც შევედერგნი,
ვით ვიამბო რიცსუ, ზომა, მათ ევაგილთა
ვარეგანთა,

სუნსელი ჭ მრავალფერი რა თუ მსეავსი ვეკლ-
ნართა

თქმეს მოველით უკეთესსა, მოვა საქმე წარვე-
მართა.

ჭეგრობს ჩუქნი კელშიფობა, რად იყოგნის არ
მოგეძარათ?

თქმეს რა ვევექნების უმისოდ, ვარდისაჯ მო-
მლოდინესა,

ჩუქნა თავდაგუსს სამოდ, მისთვს გლას ცრემ-
ლთა მდინესა,

მოვიდეს ნსეს გაძლილი, თქმეს ევსომ ცურავა
ვის ვსა,

თაუგანის ჰსცეს ჭ შეიტკემეს, ელიძეს გააჯინესა,
მათ შუა დასგეს კელშიფედ, იგი მისებრად
შეგნოდა,

ევსომი მათი სიჯურდე, მასთან არ გამოჩნდებოდა,
შედე, გლასა ჭ მდიდარი იშეგებდენ არ მოსწყენოდა,
იგ მისთვს კელი ბუღბული, თავს ევლებოდა
მღეროდა.

ბალი ბასხა ჭ წალკოცი, შეამკო დაშუქნამან,
იგ მონად შექმნა ყოველი, თეორ წითლად შექქთა
ფენამან,

სუო საენოსელი აავსო, სუნნელებისა დენამან,
ველარაქმნარა სეგდამან, შეჭირგებამან, წყენამან.

ყველამ მოძართა ხალსინოდ, იგ ვისა ჰსცა-
ლდა ვის არა.

ჰსცნეგნიან ჭირის უფალსა, თუ არ შეჭირგებით
სის არა,

შელექეს ზღუდე კარები, ღობემან გელარ ისარა,
რალა იჯიან ღამისა, ან მისა ამოსვლისარა.

ბუღბულისა რალა ვითნრა გაუწყვეტლად ყეფა, მღერა,

X შელექეს ზღუდე კარები, ღობემან გელარ ისარა,
რალა იჯიან ღამისა, ან მისა ამოსვლისარა.

ბუღბულისა რალა ვითნრა გაუწყვეტლად ყეფა, მღერა,

მისან ეცნომ ველობამან, ყოველი სული შეაქრა,
იგ სულთა დაუღებლად, ციროლი ჭე ცრემლთა დენა,
ვარდმან წასა ითაკილა, შეუვიდა გულსა წყენა.

მან ერთსეულ ისმო მებაღე, სალგათად თავის
წინარე,

თქვა: ჰეკითხავ რასმეს მიანბე, თვარე ეყო ცრე-
მლთა მდინარე,

ზეერ შრავალ ვეარად მსობარე, მიასარ ეს ხოტი
ვინარე,

კუდების, იწვის ჭე იმასის, არ ვის უხანავს მძინარე.
ზეერ, კელ მინასავს უსულო, იგალოთა მიოსს

მდებარე,
ვაგბედავ უთხარ დამარსეთ, რა ბაღში მოვა მე-

ბარე,
იტევს, ცოცხალგარ რად მძარსავთ, გულსა ცი-

სლო მწვავს მეზებარე,
აქ მითხარ მე ჭე ეს ბაღი, მენს ველთ ვართ

შენ მოცებარე.
მებაღე ჰეკადრებს ცურვით, თვალად, აქრად

ჭე სულადო,
ინარებს ყოველი ქვეყანა, ამოხვალ კარგი სულადო,

მე შენი სამსახური მაქმეს, ხემაღ სოცოცსლოდ
სულადო,

მე ვგონებ ამა საწყალსა, მკვსაგან ვარდასულოთ.
მბმანე, მიასარ მართალი, თვარ ვიკადრებდი

მე რადო,
შენოვსა კედების, იწვეების, ნირის ნირ ვისის მსყიდო

თავსა გველებს ელ ქმნილი, ზედ დავტკბიკებ
ღღობადო.

აჲ შენუა ჭკიასე ვიამბობს, უბძანე დამკუნიეს
მე რადო!

რა წასვალ დიკარეებს, რა მოსვალ მოგა
მსუჯო,

ვაკუდების თავ ვაწიოულო, მსედავ ლასკარსა მსუჯო,
უხასტკარო ჭ ღარიბი, ცოცვა რამ ცხსა მსუჯო,
რას ვაწიბის, თორემ შენ იცი, ვაგადუბინო მსუჯო.

თუ როძე მკიასავ დეხსენ, იუას ამ შენსა
არესა,

ამოა ცუბილი მსმობელი, სუ მოძლი ბალის
ვარესა,

ბოლოა აქ არ იმასდეს, კაცმან გაადღოს ვარესა,
არ დაიძალა მით ვარდმან, სიჯეყას მშტეშნს გრ-

ეგის მწარესა,
ვარდმან ბულობულს სიჯეყას უახრა, მქისი რამე
ართუ ცუბილი

სადმე მწარე ჭ ან ვინ შენ, ელი სარ ჭ ან მქმთილი,
ჭეფე, იმასი დღე ჭ დამე, ვამიკროების თვართა

ძილი,

საქმე ელოდ ავილა, ერთობ მხელი არ ადვილი,
ბულობულსა ესმა იამა, ვარდისა ვაუბნებდო,

უხობის სისარეღითა, ველარ მის ზე ქვე სეგბდო,
ხემისა სიკუტილისაგან, მითხარ თუ რა ვერეგბდო,

თუ ვაგეყრები ცოცხალი მე სული ამომსაგბდო,

რად ეგრედ უცხად გამსადე, მანებ შენ ვინ მ
 მე ვინო,
 უცხლსა უძრევსა უწყალოდ, სსუამან ვინ დამა-
 წყვინა,
 შენი შიდი ბუღბუღი, კარში რამ გაგაწყვინა,
 ხეცარკი დამსსნა სურვილსა უცხლსა არ დამაწყვინა-
 ვარდმან უძმანა ბუღბუღსა, უძრევი ვინმე
 ხარ სელოდო,
 იგ შენი ვინმე საფერი უნდა აველო ელოდო,
 უფრო სსუა გუარი უნდადა, ხუძიუს ვაჭროთი
 ელოდო,
 ელომწიფეთსა ცრფთიალოსა, რად ვაძნდისა კი ცსკლოდო?
 ბუღბუღმან უთხროა შირმსეო, რად აგრე მომა-
 შირიო,
 ეგრე შწარისა სიჯეჯთა, გულში ლახგარი შირიო,
 შენს ახლოს ყოვას არ ვღირსგარ ეკალ ში გამიგარყო,
 აქ შენ წინ თავსა მოვიკლამ თუ კიდევ შითა
 ხარ შირიო.
 ვარდმან თქუა: შენი სიჯეჯები, მე გულში
 მეუა დანადო,
 მიფხური უნდა საფერი ვინ მხასოს თვალად ვანადო,
 X მე ვარ ყვაგილთა ელომწიფე, ვის სედავ ხემისთანადო,
 Y დამესსენ თუარ ვაჯემინებ, სიგმე მოგეყვს ვანადო.
 ბუღბუღმან უთხროა, საკუდავად მე თავი გამიწირათ,
 მე შენი შეკვეთილოთვარ, არ სსეა ფრინველი ირათ,
 მოძკლავ, დამარხენ, მე შენმა სიჯურემე გამაქვრყათ,
 შენ შესაფერად დემღერი, არ ავად რასმე ვეყრათ,

გარდმან უბანა, ლუთის მადლსა დამესსენ გა-
 მეცალყო,
 ვგერდს მასლავან ცურფა ყვაგილნი, ამათჳს მა-
 მეცალყო,
 სტუმრად ვარ, ცოცა ხანი ვვიძს, ეს ზალი და-
 ვვიცალყო,
 სსუგან ჭქმენ შენი ბანაკი, ადგილი გადიცვალყო.
 აწ ვასძირებს ბუღბუღო, ცირილსა სულთქმა უძმსა,
 იგ სისსლის ფერად ნაღებსა, ვლას ცრემლსა
 ვადუშპრალვებსა,
 ვცუვს: სად მაგდემ საწყალსა, ცუვესა აწ შენგან
 უძმებსა,
 შეც ვიცი შენი შენება, ვაცს ცოცსალს არ
 ვაუძმებსა,
 არ ვავეურები ცოცსალი, რომ წვრილად და-
 მასვეინო,
 შენსა ეკალსა ავეცმი, სსვა შტო არ ვიცი სე ვინო?
 ფერქვეშ მოვიკვდე, ჩემსუდა საყელო გარდ-
 ვასვეინო,
 ჩემსსა სისოჯულოთა, სოცოცსლე დავაწვევინო-
 გარდმან უბანა ბუღბუღო, ვერ ჭხედავ ჩემსა
 ფერასა,
 ვიცი რომ ვაწყენ, მაგრამ არ ღირსარ შენ
 ჩემსა მსერასა,
 სსვაც არი ცურფა ყვაგილი, ჩამომეკიდე მე რასა?
 ნსეოთუ ჩემისთანასა, აღმოამორჩებს მსერასა.
 შე თავის ქება მრცხვეინოდა, აწ არ დამესსენ, ვიძმბო,

ხემსბრ სავაფსა ყველასა, სიკეთითა ვაგაქიქებო,
თავსა მოვსვდები სავსესა, გიქასაც მე ვაჭიქებო,
მტკრეველნი გულისა მტყვან ესე სჯობს მასთან
იქებო.

მეტნი ზ კელმწიფენი, ნატიფ თავსა ვარდმეორიან,
რა მე მსახეენ გულისაგან, მტკრევენას ვარდმეორიან,
დაიძინოს სულმან ხემსან, ბალით არსად ვამეორიან,
სსუა გურფარამ სანასავი, ხემგან კიდე აიყრიან.
ველნი კელმწიფულსა მიდრიან, მიფხურნი
სამიფხურისა,

ხემსედ შეთსვენ რიჯორნი, სიკეთესა მათეურობა,
ვინ თავს დამიჭობს არა მძერს, ვვირვიინი
მათეურისა,

ნსიე ფერი ზ წამლობა თუ ვინმე გამოძწუროსა.
ბებლუსნი ღაწვთა მნათონი, დამიჭმენ ზედა
მიღებენ,

თუნდა რომ ეყვინხემთანა, მისთვს ცომებენ მიღებენ,
მაგრამ ცუდია მსახეინი, უკეთესობას მიღებენ,
ჭეავს, მაგრამ კიდევ შენა ჰსჯობ, მე ამით გუ-
ლსა მიღებენ.

ამიე მაშიენი რაყამად, ერთმანეთ შეყვებოდეს,
ველთა უჭირავს ორთავე, წოლად არ წაყვებოდეს,
უხემოდ არც ერთი ვარცა, რა ღაწვინს დაყვებოდეს,
მათსა სწოლსა სავდომსა, ქვემ სსუა ვინ წაყ-
ვებოდეს.

ქალნი ცურფანი ბებლუსნი, წალკოვსა ხემ-
თან მორიგებენ,

დამკრეფენ ბროლის თითითა, ეკალსა მომაშორებენ,
სუნნელსა უბესა ჩემითა, ავსებენ ამიუორებენ,
ჩემსა მიდამოს ღსინობენ, თამაშობენ ჭ გორებენ.

არ ჩამოდესსენ მე თავი შეონია მაქებიყო,
შენ არ იჯი ჭ მე ვიჯი, სადაურივარ ვინყო,
სად იყო ჩემი სამყოფი, პირველ სად მოვიღსინეო,
მე ბმანებითა ღუთისათა, სამოთხითა მოვიღლინეო!

(დასასრული იქნება შემდეგ მ ნომერში.)

სურამის ჯიხე.

(განგრძელება.)

V.

აგლობანში, სუჟკარაძეების ეკვლესიის აღმოსავლეთის მხრით, ზედ გორაზე, იმ დროს, როდესაც ხდებოდა ის საქმეები, რომელიცა ეხლა მე მოგახსენებთ, მსოფო მორიგემ, იღვა მხოლოდ ერთი ოთახიანი იაქობილის სხლი, რომელსაც ჰქონდა ორი ფანჯარა დასავლეთისაკენ, მაგრამ იქიღვან არა სჩანდარა, იმიტომ რომ ის ფანჯარები იყვნენ გარეულნი ზეი წასმული ქვადლით. ეს სხლი ცოცა რომ მივლივ მოვლოვებინა ვაქს ვარეთვან: ქვადლის ძველნი ჩაქსოვი მინები ფანჯარებში ჰ ვაელოვნათ, იქნებოდა

სასამოვზო შესხედი, მაგრამ ეხლანდეთის
 მდგომარეობით იტყვიროდა როგორღაც და-
 ღონებით.

იყო ანზრის დღია, იქროდა ქარი ზ
 წყწყუნებით აყრიდა ნაქერს ფანქრებსა: იმ
 სახელში მცხოვრებნი, არა ქვრივი დედაკა-
 ცა ის იყო ამდგარ-იყვნენ ზ ერთი ჰევილა
 სახელსა, მეორესკი ახლად ამდგარსა ღორგი-
 ნითგან წამოგსსა სინაფაფის ქათობი, ქყრს-
ში შეეყო ფეხები ზ თხებოდა, პირველი იყო
 ვარვა მონსუცებუელი, თითქმის სამოს ზ ათი
 წლისა ზ წლოვანებით ცოცხათ მონბრლი
 ტანში, მაგრამ პირის სხეზე სჩანდა, რო. ის
 თავის დროზე ყოფილიყო არა უარგისი.
 მეორე იყო ასე ოც ზ თხუთმეტ წლამდე.
 ცოცა დიდი ცხური, ხმელთა პირის სხე,
 წკრილი, თითქო დასცინიან ვისმე, იმისთანა
 ტყჩები, თვლები შავი, მაგრამ იმისთანათ
 შემოგხედა — მღაიციოდი, რო ეს დედაკა
 ჩემს სულსაცკი ხედავსო; მსჩანს რო. ის არ
 ეკუთვნოდა იმ გვარ ქალითა, რომელნიცა
 თავის ცხოვრებაში, არ მიიღებენ შრომის
 განსაჯონ არც ერთმა საგანი.

— არა დედი-ჯან, მე აღარ შემძლიან
 ეს, რაც განდა მიყავ, ისევ სხუა ველითას
 დავიწყობ, უთხრა უნცროსმა ქალიმა მონსუ-
 ცებულსა.

— რატომ შკოთ, რა არის?

— რა არის, ბევრჯერო ასე შევწყუბდე.
ში ხომე, რომ არ ვიცი რა ვქნა.

— რისგან შკოთ?

— იმისგან, რომ ადამიანი მოდის, მართა-
ლია საჭიროება აქვს, ცირის, ვეხვეწება,
ვაუცილებს, რომ მართალი ყოხნა ზე შენ უნდა
დაიწყოს შემაკმა იცხ რა?

— რატომ შკოთ, ჩემი მამა პაპაც ეგ-
რე ყოფილია ზე ჩემსც ვერე უნდა ვიყვნეთ.

— აი ეხლო იმ ხაწყელ გოგოს მიკვცი
პარობა, ხელ მოდი ზე ხვალ გეტყვ შეიქი
რაც უნდა ჰქნა, ამაღამ ხაზმარში ვნახამ
შეიქი, მაგრამ შე წყებელ ხაზმარი სულაც
არ მინახავს, ისეი ეხლოვ მოვა. ამა რა უნდა
ყოხნა?

— ვინ გოგო შე არ მახსოვს?

— აი ერთი ლამაზ ლამაზი გოგო არ
მოვიდა, რომ ცირიდა კიდესა.

— ში, შე კარში ვაკელი მაშინა, შემრე
რა იყო?

— რა იყო! ხაშინელი ცირილითი შეუბ-
ნება, რომ დანიშნულია მომტყუიარ, აგრე
შე შემიყურა ზე შემრე სხვაზე დაიწერა
აგვროთ.

— ახლო რაყოთ. ცოცა მოხდეს ხომე
მაგისთანა მაგალითები?

— იმს ჰგონია, რომ ის იყო პირველი
 შეგის შეგუთი, დაღონებით მსოფიო უნტ-
 როსმა.

— შემრე რა მანდაო?

— ვანდა თუ არა ერთი იმ ხანა რამ
 მსხუადლო, რომ მეს ასე მოუკლა იმს
 გუთიო, როგორც იმან მოძიკლო.

— შენმა მსემ ვერს ეტყოდო, ვაყივით
 ცირილს დაჩუყებდი იმსთან.

— არა, თუნდა რომ მოძლიოდა ცირილი,
 მაგრამ მანც ვიდევ ვაუძალო ქერი ჭყი-
 ხანი, რომ გორი ჩქარი ჭ არბოს წმანდა
 ვიორგი ელოცა ჭ ისენი დასაიდნენ იმს
 არგუკს.

— ცოცა შორს უნდა ვაგვეზავა, უნდა
 გეთიო სპარს ანგელოზი, ან ლომისა, ან
 ლაშქრის ჩქარი, ისე რომ ასრულება
 ვაძნეოებო.

— რას ვძინებ, იქც არ მიდის, ჩემ ჭ
 დქერი შუა ერთი აღარა არისრო, მე იმი-
 სთან რამე მსხუადლო, რომ ვშმაკის ძალით
 ასრულოდესო.

— შემრე რა უთხარი შენ?

— რას ვეტყოდო; უთხარი დღეს მოსულო-
 იყო ჭ აი სცაა მოვა ჭ არ ვცაი რა უთხრა.

— მაშ რომა მოვიდეს უთხარი, რომ დედა
 ვიკითხებო.

იმ დროს, როდესაც ესენი ასე ლაპარაკობდნენ, გულას ვარდი დაეობოვა თავის ქალბატონს & წამოვიდა ამხთან, ეს იყო იმის შვილი დაღეს, როდესაც შვიტყო დურმიშხანს დაქორწილება.

გულას ვარდმა ვაყინულის გულუბათი დააკაუნა ვარები.

— ვინა ხარ? შეძიდა.

— უკაცრავად შეგწახეცო, უფროსთა გადასვლით, მხოლოდ ვარდამ, რომ შევიდა მან.

— არაფერი შვილი, არა უძავსრა, მარდი ვათბი, მიდი ქუჩისთანა, ყოხრა ყუჩოსმა დაღვაცმა.

გულას ვარდი მივიდა, ვახანდა ქოშები, ავიდა ცხტყესწას სხანს & მიუჯდა ქუჩისს.

— აი დაღვ ის ქალი წყებელ რომ ვითხარი, ყოხრა უწროსმა ქალმა დაღას, გულას ვარდი რომ ვათბა მაშინ.

მონუცებულმა დათვლაგრა გულას ვარდი.

— იმ უღმერთოს, შენზე ლამაზი ვინღა უნდოდა, მხის უნახეს ხო არ იმოვნადა.

გულას ვარდმა მონუცობათ დაღუყა თავი & თვალები აეგსო ცრემლით.

— ნუ სწახარ შვილი; ყოხრა ამჯე დაღვაცმა, ნუ სწახარ, შენ არახარ მაგისა შირველ მაგალითი.

— ჰო, შენ არახარ მაცხი ჰინჯელი მაცალითი, დაუმატა ყნსროსმაც წაღვლიანათ.

— ახლა რა ვინდა შკლო, ყოიხა ყუეროსმა.

— შენ ქალს ვითხე რაც ვინდა.

— ისწავლე იმ.სთან რამ, რომ შუბრი იძიოს.

— შუბრის მიება ცოდვა არახ შკლო, დმერთხედ მიანდე, დმერთი იღოცე, რომ იმან გადაუხედოს მაგიერი.

— არა დედი, მე თითონ ყნდა გადაუხედო მაგიერი; გადაუხედო ახე, რომ იცოდეს, ახ მე ვიყავი ჭ არა სხუა ვინმე.

— მაშ რა ვქნათ შკლო, თი რახ გეტყუ, ჭყერ ხლობით არ შეიძლება გადახდა, ყნდა შორცადო ვარგა ხანი.

— რამტყენიც ვნებვთ, თყნდა სიკუდილია-მდე, თლონსკი ბოლოხ შორუკლო მე იმას გყული.

— მაშ რა რახ გეტყუ?

— მაპძენეთ.

— ისწავლე შვითხობა, ჭ როდესაც ყოველსავე შვითხობის საიდუმლოვებს ისწავლო, მაშინ შენ თითონ შორიგონებს რა გვარათაც დასაჭო შენი მტერი. ვინდა?

— ვინდა, ცოცა ხანს ყუან ჰსთქო გყლის ვარდმა.

— არა შულო, ჩვენ ვგონებ ჩქარა მიწოდებს
სა დასვენებას, ჩვენ მოიხუციერე ვარა.

— ფიქრი აღარ უნდა; მე ერთხელ შევი-
ძლიებ დავსაჯო ჩემი გულის მომკვლელი
სხვა რაღა მინდა?

— იგი შულო რას იწყობ? არა. თნ მე
რა ვიბრა. ესთანდელი დღით შენ ვეცნობი
ქვეყანას. ამის შემდეგ გახდება ვუდიანი,
შვითხვი, ამის უკან ყველა დავიწყებს შენ
ყურებს. არათუ როგორც აღმინას, არამედ
როგორც რასმე ვაქსა ზე ეშმაკის შუასა.
ვიფიქრი ვს?

— მე ფიქრი აღარ მინდა.

— არა, ამდამ ვიდევ იფიქრე, თუ შე-
გიძლიან დმერთსა შეგვიჩე, ზ ხულო მი-
ხარი რაზედაც ვაღიწყვეტ. ახლა მშულოდით.
ამ დამარკის შემდეგ გულის ვარდა
ვაძოვიდა ზ წამოვიდა შინ.

— ეგლა გვაკლდა, — უთხრა უნტროხმა
ქალმა დედას დაუკვდრებით, ვარდო რო ვა-
ძოვიდა ვარში, — აბა რაზე მოიხვივე თავზე
სხვს შულო, რო შენი თავის შენახვაც ვი-
ძნელდება?

— რაქნა შულო; მე ვეგონა, რო ჩუწნი
ხელითა შეამინებდა ზ დანებებინებდა თავს
თავის განძრახვას. სჩანს რო არა ხუძრობს
საჩყალი.

—ახლა რატან იქ? ხომ ნახე, რო მე არა
 შკავს.

— შენ რა? ის რატა ვარგს შურებს; ხორ-
 ცით დაღუბულობა; სუთიც უნდა დაღუბონ.

— მაინც კიდევ ბარაქალო ქალიც, თუ
 დაღუბა ისე მაინც, რო უმტეროს თავის
 შტერს.

— ახლა რით უნდა უმტეროს მითომ, რო თუ
 გინდ ჩუქნი გელოზა ისწავლოს?

— მაშ არას ისწავლი?

— არა, მე იმედი მაქვს, რო ამ ერთი წე-
 ლიწადს დაავაწყდეს თავისი განზრახვა ზ
 გახდეს ისევ პატრონან დედაკაცით. იმითი
 დავისხნით ჩუქნი ქრისტეანე სუთს გოგო-
 ხეილდგან ზ ეკება იმისთვის დმერთმა დავკი-
 მაღლოს.

რომ არა ქნას ზ მოინდომოს სწავლა?

— ვასწავლი, სუთ ვასწავლი რატვი ვი-
 ცი, ზ შემრე თითონ იცის როგორც მოი-
 ხმარებს ჩემს სწავლას. ამის ვარდა
 შკვით რას ვეცევ? ეგ გოგო კიდევ
 გამოგვადგება ჩუქნი, ხომ იცი რო თავდა-
 შის გოგოა, ვისაც ჩუქნი ში საჭიროება ექ-
 ნება მოახწავლის ჩუქნითან ზ იმითი ერთ
 ლოყვმა პურს ვიშოვნით.

სანამ ესენი ამის ლაპარაკობდენ, ვუ-
 ლის ვარდი მივიდა შინ, შევიდა ქალბატონ-

თან ჭ სთხოვა განთავისუფლება.

— რათა გოგო, განა შეგძულდი? ჰკითხა ქალბატონმა.

— არა ქალბატონო, ღმერთმინა არა ყმა-სახე ვარდომ არევი.

— მაშ რასთვის მანებებს თავს? ხომ არავინ არას გაჩუყებს ჩემო ვარდო მითხარი მუცლო.

— არა, მაგრამ...

— მაგარი რაღა არი, მითხარი ჩქარა, რათა ვინდა განთავისუფლება?

— იქნება ყურო ვარგმა ვაჟმა მითხროსა ყუნდა ვიქო გულის ვარდს, მაგრამ ცირილიში ვერ გამოვიქო.

— რათ, რათ გოგო?

— იქნება ყურო ვარგმა ვაჟმა შეძირითს განაყმეორა გულის ვარდმა.

— ჰო, თუ ავრეა ხვალვე თავისუფალი იქნები. მაგისთვის რასა სტირი ცუცყუცო? ამაღამ ხატონი რო შოვა ვეცუჟ ჭ ხუალვე წიგნს დაგიწერინებს, სედ ყუნდა იცხოვრო?

— ჩემ დედიდასთან.

საჩუალმა გულისვარდმა ამითი დაიწყო ცუყილის ლაპარაკი. აქამდინ არც ერთხელ არ ვიქო განხრახვით ცუყილი.

მეორე დღეს განთავისუფლებული გულისვარდი მიადგა ჩუქს ნაცნობ ვარს ავლახარში ჭ დაუწყო ვაკუნა. შიგნიდგან ხმამ

შეიძლება.

ხე შევალ სწავლო გულისკარდო,
 დაწერე პირველი, ახსენე ღმერთი, შე-
 ვუყრახე ეშმაკს ჭ ვაბრუნდა ყუან. არ ეს-
 მის. შევიდა სწავლა გულისკარდი.

— რა, მკლო მოივიძრე? ვიხა მო-
 ხუცებულმა დედაცმა რა შევდა გულის
 კარდი.

— მოვივიძრე ჭ ვადასწევიტე, რა
 უნდა ვისწავლო, უბსუხა გულის კარდი.

— ხარაქალი ქალი, მე არა შეონებინარ
 ყუანა უნტროსმა.

— ეს რაღა კარგს მჭრება. ყმაწვილები
 ხართ ჯერ თქვენ სწავლებო, სისხლი
 გადუღო, უბსუხა მოხუცმა ორთავ, — კარგი
 მკლო, მოუბრუნდა გულის კარდს, — თუ
 არ დაგიშლია ვადმორდი ჩქსნიან, ღმერთმა
 ქნას, რა არ ინანო ეს შენი ვანზრახუა.

— ხუჯოვე ვადმოვიტან ჩემს პარგს. ყმა-
 სუხა გულისკარდი.

ამის შემდეგ მოელა ერთი წელიწადი
 იმსახურეს ამ მკაობავეებთან გულის კარდი,
 მაგრამ მკაობაობისა არა ასწავლესნა.

— ყმაწვილია, ქარი გაუა თავიღვან ჭ
 შემრე ვადგა დამიშადლებს, რა არ ვაპრიე
 ჩქსნ ცოდვაებში. ამბობდა მოხუცებული,
 მაგრამ იმ ერთი წელიწადის შემდეგაც

როს სწინდა ცვათილება გულის ვარდის გან-
 შრახეშია.

— ამ ერთი წელიწადის შემდგომ მო-
 ექდა მოხუცებული მკობევი ჰ უსრისმა
 შპოვი, რომელი გულის ვარდის დათხრება
 ამის შემდეგ აღარ შეძლებოდა ჰ ამისთვის
 რაც ვი რომ ხაიღუძრობა იყოდა მკობე-
 რებისა სული ყველა ასწავლა ჰ მაჩვენა ვი-
 თისა ყოველთათვის ვინცა მოვიდოდა სევა-
 თისკით. აღარ გძვირდა ბევრი ხენი, რომ
 დაბალი ხელში დაწყეს ლამაზი ვარდის
 მკობეობაზე ჰ სამანგომა ხელში დაწყო-
 დენა სევათხვით.

თი წელიწადს შემდეგ გულისვარდი,
 ძირდელი უწინდელი გულის ვარდისა, და-
 ჭმუჭხულია ჰ ვამხდარ შ. რის სხით, იჰდ
 თრ ატყვიან მკობეს ხელყბით მორთულის
 სხელში ჰ უკობამდა რამტყვითმე შირთ.
 რამტყენ. მე ქართულია ჰ ვხურა თავდის
 შკლება, მოხუცნი შირთოდ ამისთვის, რომ
 გკობსენებნით ვარდისთვის, იჰდენენ მეორე
 თობში ჰ ელოდენენ თავს რიგს.

— მე აქ ვერ ვეცხვიოთ რაც მანდა, ყოხ-
 რა ერთმა ვახთხორვარმა თავდის შკლას ქა-
 ლმა, რომ შევიდა ვარდისთან, ჰ ვწითლია
 ბუკმა დაღუბა თავი.

— მიბმანდა მავ მეორე თობში, ეხლავ

გახლემა.

— ქალი გავიდა.

— რა ვქნა დედიჩთან, არ ვიცი, როგორ შეგატყობინო მე ჩემი მწუხარება, ყოხნა იმან ვარდუჯას რომ შევიდა ისი.

— რატომ მკლო, რა არის იმისთანა?

— შენ ვერ გაიგებ ჩემ მწუხარებას. ჩემ მწუხარებას იგრძნობს მხოლოდ ის, ვისაც თითონ გამოუყვლია, მაგრამ შენ... შენ იყურები ისე, რომ შენ არ იცი რა არის სიყუარული.

— სიყუარული? ჰო, მე მაგისი არა ვიცი რა, მე სიყუარულისა არა ვიცი რა, არაფერი, ჰსოქო ვარდომ სიჩქარით ჭ დაღონებით.

— ავი ვითხარ? მე თუ არ მიშველენა მოვკვდები. მიშველე რამე დედი, შენი ღუთის გულისათვის, გულამომჟღადრმა ყოხნა, ქალი მისწვდა ჭ ავოსა კელზე.

— ვინ არის შენი შეყვარებული?

ქალია ყოხნა.

— ნუ სტერი, ღმერთი მოწყალეა, მოვახერხებთ როგორმე, შეგიყვარებს შენ შენი სიყუარული, მაგრამ ქორწილშივი უნდა დამხატყეო.

— ჰო ყოყოთი, ყოყოთი, ღმერთს გუვიტები, ოღონე ნეტავი ამისრულია!

გულის ვარდმა აღსრულია იმ ქალის თხი-

ვნა ერთი კვრას ყუპან ყუთილისძოთი.

— აბა მაკიათხე ჩემო ვარდო, ჩემი ალექსანდრე რასაიქს, ერთი თვეა წიგნი არ მომსვლია, — გუბნებოდა ვარდყას უწინდელი იმისი ქალბატონი, რომელიცა შემდგომ შემცდობსა ვარდყას გელთობსა არაოუ მჭერა საყვარელი, არამედ საყვარელითა იგონებო. იმ ხანაში შიში იმისი, რა ხანაოცა ეძინოდა თავისს ქმრისა.

ვარდყამ გაშლია ქერი.

— ალექსანდრე ქალბატონო, ვხუბ ცხენზე ზის ზე ფარითობს. აი მუკვე იქ არის ზე ყუყურებს ყმაწვილებსა ფარითობს. აი, ალექსანდრემ გააჭენა ცხენი, ოჰ, ხანათათი თეიმურაზი გამოუდგა, ესროლა ფარიანი. ყოჩად ბატონო! ფარიანი დაჭინო ზე გაბრუნა ცხენი. გააჭენე თეიმურაზს ცხენი, გააჭენე, მოვიდა, დაგეწია ბატონი, ოჰ შიგ ბეჭებსა არ მიარტყა სწყალს, აი მუკვე აქო ალექსანდრე ქალბატონო! ყუყურებ მუკვე აქო ალექსანდრე. სხუ რაღა ვინდა?

— არაუყრა შკლო, მადლითელია ვარ, ვანსუვრებულმა ყუთნა ვარდოს. — მე აღარ შეგაჩვენ თავს ვყლისვარდოს მკითხაობითა. მოვასხენებთ მხოლოდ, რუ ვარდომ იმ დროს შეიტყუო ბევრი რამ იმისთანა, რომელიც იყვნენ შესარცხვენელია ვაცთა ჩემო-

მეკობნისათვის.

გავიდა კიდევ ათი წელიწადი. ათი წელიწადი! სუბორბა ათი წელიწადი? ამ ათი წელიწადში დაცხადენ ზევრი მთიანია, ვისთანაც გვერნდა ჩუქს შემთხვევა გაცნობისა ამ მოთხრობაში. დაჩინენ მხოლოდ თვენი პირნი. ღყრმი მხენი თავს ცოცხლად, ესე იგი ერთი მკალი ზ ვარდო თავს განთქმულის მკიანობით. დაჩინენ ასე, როგორც ორი ფელანია მყო მვიდნზე მომხადებულნი დასაჭადვით. ვნახეთ ვან ვან მოვრევა.

VI.

აბოლოს სელამს ის იყო ჩავიდა მზე სურამის ვარს აქით ზ აქიდვან მადრეგნავით ასვრიდა სხვით, რომელნაც ვრეოდენ რა მყრს ხადნენ იმეს ცეცხლის ალივით. ბუნება, ვართულო მხის სელიბაში, არცა ერთი სართი არ მყრეყვად ფართოლოთ. აქი იქ მოდიოდა მხოლოდ ჭიკჭიკი ყოველითს მოყსვენარო ჭიკჭიკით, რომელნაც დამისოვს ეძებდენ მთხერხებულ საფდომსა ზ ამიტომ ერთმანერთს არიძევდენ ალივებს. მენახარებმა ის იყო ცყიდვან ვამორეგვს ნახირი მოღობის ცლამცლამით ზ სიმ-

დგნით მოყდიოდით შინ. / ხეხარა მოდიოდ
 და შინ გაჩქარებულა ჩუქთა, მხარლოდ აქ
 იქა შეზღუდვადნენ ხომე დროითა ჭ დრო-
 ით ძროხები მეტყველი თავიანთ ხორების
 სიყუარულა რა მოავთანდებოდით ხომე მა-
 შინ. / რამტყენსამე დედაკაცს მხარზე უდგით
 ვორგება ჭ დამწკრიებულა მიეშურებოდნენ
 წყაღობე დუმილით.

ამ დროს დურმიშხანის სხელის გვერდით
 მწკნე ხვერდითი მინდორზე ძვრახსი ხელი
 იყო გამკალილი ჭ იმაზე იყო წამოწოლილი
 ჩქვნი დურმიშხანი უოცით მხისვან გამკვე-
 ბულა ჭ სმელი პირისხევეგრეთივე ჭ ძრო-
 ვიანი ველოება ჭ სრულებით გამხდარი ტანი
 აჩქვნიებდნენ რა ეს კაცი არ იყო შინ მკ-
 დომის მოყვარე. ხოლო რამტყენიმე ხანი
 პირისხეზე ჭ ჭვარა თმაში ჭ ულოვაშებ-
 ში უმოწმებდნენ, რა დრო არა ყოფილი
 იყო უსაქმო ჭ დედო ამასე თავისი ბე-
 ჭვდი. მაგრამ რასაკვრველია ეს, ჩქვნი ვბე-
 დავთ დურმიშხანს თითქმის ოც წელიწადის
 შემდეგ.

დურმიშხანმა ის იყო მოსწია ერთი
 ჩიბუხი მშვენიერის სტამბოლის თამბაქოთი,
 გადაადო ჩიბუხი იქით, გადაბრუნდა გულთ-
 დმა ჭ დაუწყეო ყურება მოწმენდილი ფარუ-
 ზივით რა დურმეს ცას. იმან უყურა,

ყუყურა ცას ჭ ჩაუიქრდა. იმის მოაგონდა თავის სიყმაწვილე, ის სიყმაწვილე, როდესაც დადიოდა კონკეშა ჭ ყველა მსახური სტემა თაგში, მოაგონდა შემდეგ პირველი გაცნობა გულისკარდისა, იმისი სიყუარულია.

— რა ძრიელთ ყუყურდი საჩუქარს? — ფიქრობდა ღყრშიშხანი, რომ ის არა ყოველიყო. ხომ არ გამანათვისყოვლებდა ბატონი. რა კარგათ მოვიქცე, რანაირათ ვაჩვენე თავი, რომ შიოთმ მიყუარდა. მაგრამ ღმყრომანი ღირდა სასიყუარულით. რამტენი ვატყუე საჩუქარია, რომ მოვალე შეიქა. მართლთ ფული რომ დაკპირდი ყუანასკნელთ. წიგნში რატომ არ გაუყზხავნე? ეჭ. რათ ყუნდა ფული, ჩემთვს ყუპრო საჭირთა. ნეტა სად იქნება ეხლთ საჩუქარია? ვინ იცის, როგორ დაბერდა, როგორ გაფუჭდა. ნეტა მომიგონებს ხომე კიდევ? მომიგონებსკი არა ჭ მგონია ერთმა ბიჭმა ვინმემ შეირთოთ ჭ შვლებით აივსო, სად ეცლებს ჩემ მოსაგონებლთ. საჩუქარია თხმან ღლთ აბა თუ ერთი ვაჩირვინე იმისთვს, აბა თუ ერთი საჩივლია აყნათ. სირცხვილია შენთვს ჩემთ თავთ! იმ საჩუქარმა ნახევარია თავის ქონება მოგცა, იმისი ჩუქლოთხით ხარ ასე ბედნიერი. რაქნა, ღმყრომანი ფულებიკი არა მძყრს, მაგრამ

მოდგა არის. რა უყვარ. ვკვ! რა საშინე-
 ლი იყო სხრატორ, მოხვედრით რა მძ-
 ყვანდათ, რა ნაირათ შემოდებდა, თითქო მე-
 ხვეწებოდა რასმე. რა იქნებოდა რა და მე-
 მარსა? მე ზეჰმა დმერომა არ ვემართლები...

— მამჩემს ვახლოვარ, — უთხრა ერთმა
 ყმაწვილმა ვაჟმა, რომელიც ის იყო მოვი-
 და სიღღამაც ზე შორიანელი ჩამოხტა ცხე-
 ნითვან.

— ოჰ შვილი სურამ, შენ? — წამოი-
 ძახა დურმი მხანძა, წამოხტა ყმაწვილივით
 ზე ავოცა შირზე, — რასათქ შვილი, ხო ვარ-
 გათა ხარ?

— ვარგათა ვარ, დედა სად არის?

— აქ არის, აქვარ არ განახამს?

— არა, შირ ზე შირ შენთან მოვედი.

— ხარაქელი შვილი. ყოველითვს წინ
 მამა ყნდა ვახარო ხომე. სხუა რა ანაკია,
 როგორ რასმე მოიარე, როგორ რასმე და-
 ხველ ამხანავეში?

— ნულიარ მეტყუ მამაკ, აღარ შემოდლი-
 ან ამ საშინელ ამბარტავანთ თავადებში ცხოვ-
 რება.

— რა არის, რას გიშლიან ისენი?

— რაღა რა არის? ხმეს ამოვიღებ, თუ
 ხუძნობაში ანუ რაშიმე ვავერევი იმათში,
 მაშინვე ჭირისავით მომშორდებიან ხომე

ღ დაიწყებენ ბუტბუტს: კუძ უყბი გამოყო,
 მეც ნახირ ნახირით.

— რატომღო? რითო გჳოზიან შენ ისინი.
 შეძლებით, სიღთაშით, გაზდიღობით თუ
 ვაჟკაცობით?

— არც ერთით.

— მაშ რა უნდათ? რითო გჳოზიან?

— ჩამომავლობით.

— ხმ, ჩამომავლობით... ჩამომავლობით,
 ჩაუძიქრებით ეხნიძეორა დყრმი შხანმა, — აბა
 ერთი ჰკითხე იმათ, მამთაგან თავის ვაცობით
 ვინ იშოვა ყმა ზ მამყლი, ვინ იშოვნა
 იმტენი ფულები, რო რომგლიც უნდა თავა-
 დის შკლის მამყლი იყიდოს.

— დყრმი შხანი თავის გამდიღრებს აწე-
 რდა შხორღორდ თავის ვაჟკაცობებს.

— მაგეს არა ფიქრობენ, უბესყხა ზყრამმა.

— შენი ვაღით, რო ჩაავონო. იმათი
 მამები არ არიან, რო მეხკეწებინ ხომე შკ-
 ლის შონათღოს, იმისთვს, რო ეღიან ვარგს
 კუნკყლას. როცა ფულები სჭირდებთ დაბღო
 მიკრამენ თავს? შორიღადონ! შენ ეს შითხარი,
 მევემ ვერსად შეგნიშნა?

— ვერსად არსად მოხდა იმისთანა შემ-
 თხვევა. მაგრამ ეხღო რადესაც იმხინან, ში-
 თომდ თმი იქნებათ, აბა მაშინ შევიტყობთ
 ვინ კუ ყოფიღო ზ ვინ ღოში.

— შენვი გენაცვალე შვლო, იმედი მაქვს
 შვლო, რო. მამა შენი არ შეარცხვინო;
 მაგრამ ეგ რა სიძვ? ომი? ვისთან უნდა
 იყოს ომი?

— არ ვიცი, მგონია, რო. ოსმალოებთან
 უნდა იყოს, მაგრამ სწორეთი არავინ არა
 იცისრა.

— ეგ ვერაფერი ანბავი მომიტანე შვლო.
 შვლო, ომი ვაჭრობას მტერია. უეცრათ
 რო. ომი მოხდეს დავიღუპებით.

— აი ავი უცხოხანი, თითქო მე ვიყო
 ომის მოსეხი იმხანს სევედურს მეუბნება.

— კარგი, კარგი, ბარბაქოა, — ჭ დურმი-
 შხანი დალონდა. დანახა რა ესე ზურაბმა
 გამოეხადმა ჭ წავიდა დედსთან. დურმიშ-
 ხანმა რო. შეჰხედა მიძეულ ზურაბს ჭ დაი-
 ნახა მშვენიერა ვუკაცის ტანი სიამპარტა-
 ვით გაიღიმილა.

— რასეკვრველია შეიძურებენ ჩუშნი
 თავადისძლეობი; ვინ იქნება იმათში ჩემი
 ზურაბისთანა, სიქეა სიამყით დურმიშხანმა
 თავის ვულოში ჭ შემდეგ დაიწყო ფიქრი
 თავის ვაჭრობის საქმესე, — ესეი ავი ანბავი
 მომიტანა ჩემმა ბიჭუკემ, თუ სვალევი არ
 მივეშველევი ჩემ ქონებას სული დავიღუპები.
 ახა მაშინ დურმიშხან აზნაურ შვლობა!

მეორე დღით დურმიშხანი ადგა ადრე.

გაიყოლოთ თავისი ოსმადლოთადგანი სამი ბიჭე-
 ზი ჰ გასწია სტამბოლსაჲკენ.

მიდის ღყრმისხანი ქონების შესამინებ-
 ლოდ, ის კი არ იცის რა ხანია ყებდყრება
 გროვდება იმის თავზე.

ბეგრი დრო აღარ გამოხსულა ღყრმ.შ-
 ხანს წასვლის შემდეგ რ.ო. მეფემ დაიბრა
 თავისი პირველი ვეზირი ჰ ყებძანა სტამბო-
 ლის სანდოვრების გასანგრა ოსმადლოს
 მხრისკენ ჰ სელა სტამბოლი შირკოს აშენოს
 ცახეჭი. ვეზირი წამოვიდა, გაშინგრა სან-
 დოვრები ჰ სხუთა შორის პირა ცახის აშე-
 ნების საჭაროება სურამში. მაშინვე სჩქა-
 როდ მოაგროვეს მხალი, დასწკეს ვირი
 ჰ შეუდგნენ შენობას.

— აბა ჰ ახლა თუ იქნება რამე ყოყოთი
 ყნდა გამოვიჩინოთ თავი ; — სთქოთ სურამში
 ჰ ამ ახრით მიაშველოთ რამტყენიმე ყრემი.
 მაგრამ სავრველი იყო, რამტყენგეროს აი-
 ტანეს ის ცახე ერთი ხუთიოდ აღლამდე,
 იმტყენყერ იჭექა ჰ გასკდა შუახე, რაღა
 ავი სული ყშლიდა იმ ცახის გავყოებას.
 მღუდელს ახდგინეს პარაკლისი, მაგრამ
 მაინც კიდევ არ იქნა, მაინც კიდევ გასკდა
 კედელი. ყვანახვგელ ყოველი დონის მიება
 მოიხმარეს, მაგრამ არაფრით არა იქნანა;
 კედელით თავისი არ დაიშალა. რა ექნა? შიდა

ერთი შვითხვს ვაკითხვინოთ, წამოიძებს ვა-
ლამაღ.

— შვითხვს, შვითხვს? ღაიძეს ეს ეველია
ვინცაი ახლად ვეზარს.

მთხსუნეს ეს ახრა ვეზარს, ვეზარმა მო-
აწონა, მაგრამ სიქმე დადგა იმაზე ვსიოხს
ყნდა ვკითხვნებინათ. ვინ იყო იმისთანა ვან-
აქმყოლი შვითხვი.

— ავტობრგლი ვარდყო, წამოიძებს რა-
მტყენობე შინათ.

— სკვრველი რამ არის. ერთხელ ახვით
რამ შინათ, რო ახ სიქმე მე ჭ ღყოთ მე-
ტმა არავინ იყოდა, შსიქო ერთმა.

— მეც ვაყო? ყბსყხა მეორემ.

— მეც, ღაიძეს რამტყენობე.

— ერთხელ ჩემი ღვდავთა ყოვლიყო
ჭ სკვრველი რამეებს მოსიქობდა, დასბყოლი
ვეზარმა.

— მაშ მოდი ჭ წავიდეს ვინმე სავითხ-
ვით. არა ვეზარო? შვითხა ყუროსმა თავდას-
შვლია.

— წავიდეს, წავიდეს, რაც ჩქარა იქნება
ახ სკვრველი, შმანა ვეზარმა.

მაშინვე ერთი ყმაწვილი თავდასშვლია
შაჰდა სხენზე ჭ თავის შიჭვებით წამოვიდა
ვარდყესთან ქალიქმა. რო მოვიდა ვყოლის
ვარდთან, იმისთან შოვა რამტყენობე შინათ.

მოსუიონი სავიობავით. ჩვეყულებსამებრ ყმა
 წვილი კაცთა ზ ყმეცეს იმისთანა პართა,
 რომელთაღ აქესთ მანდობილი საველმწიგო
 სქემე, ელჩმა ვაყარ-გამოყარა ყველინი ზ
 მივიდა ვარდოსთან.

— რა გინდა შვლო? ჰვითხა ვარდომ.

— ვეზირისაგან ვარ გამოგზავნილი, მი-
 ვითხე ჩქარა.

— რაზე შვლო? მიიხარია.

— ყმაწვილია ყოხრა. ზ რო ვაათავა ზ
 ჩჩყმდა, ვარდოს მოყვიდა ლიბილია.

— აბა ყხუთა მოვიდა შენა დრო ჩემო
 თავო, თუ რამ შეგიძლიან სიქო ვარდომ
 თავის გულში ზ ჩაფიქრდა.

— ბევრს ნუ ფიქრობ ჩემო ვარდო, ვე
 ჩქარა მიიხარია, ყოხრა ყმაწვილია.

— არა შვლო, სიჩქარი სქემე არ ვავე-
 თდეხა, ზ არც თუ ციხე აშენდეხა. ჩვერ
 მიიხარია.

— მივითხე ჩქარა რა გინდა, დაყოღო
 ყმაწვილია.

— ჩვერ მიიხარია სურამში ჰსცხოვრებს
 ვინმე ვაჭარი ლყრმიძხანი?

— ჰსცხოვრებს.

— შვლია რამე ჰყავს?

— როგორ არა, ერთი ჩემი ცოლი ზ
 ამხანაგი მშვენიერი ყმაწვილია სურამ.

— ვინაა, ახლა წადი ჭ ყოხნა ვეზირს, რომ თუ თითონ არ მოვიდა კითხვა არ შეიძლება. ყოხნა რომ მე ვთხოვ იმას მოსვლას ჩემთან თუ საქართველოსთვის კეთილია ყნა.

— რას შეუძლება დედაკაცო? მითხრა რამე ასე ვერ წავალ.

— არა შველი შენთვის არ იქნება თქმა, შენ დროს ნუ ჰვარდავ ჩქარა წადი, სარქთველოს ბედი ესაა შენზე არის დამოკიდებულია, ჭ ის ყმაწვილი თითქმის ძალით გაძოვდო ვარძი.

— მაშ რა ვქნა, რა ყოხნა ვეზირს?

— ყოხნა, რომ თითონ მოვიდეს, საჭირო არისაქო,

ყმაწვილია, მაშინვე შეჰქადა ცხენზე ჭ გასწია ყვან. გულისკარდი ჩაფიცრებულია დამოკიდა შინ ჭ მლოდნეღონი ყველანა დაითხოვა; ყოხნა, რომ მისულიყვნენ ხულო. იმავე დღეს გავარდა ქალაქში სმა, რომ ჯარნიდვან მოვიდა კაცი ვარდოსთან სავითხავათ ჭ იმას შემდეგ ვარდო დაჯავრიანდაო.

— ახა ჩემო თავო, — ფიცრობდა ვარდო, — ახა ესაა მოვიდა დრო შენი შურისძიებისა. ახა თუ შეგიძლიან რამე, ახლა შეგეცყობა... ჭი წყეყოლი იყავ დურმიშხან, რისთვის დამოყვებ შე სწევალი, რა გინდოდა ჩემთან

რა დაგიძვევ, რისთვის მომიყვანე ამ მდგომარეობაში? საჩუქლო ჩემო თავო! დაღუპილო ხორცილი, სუთითაც უნდა დაიღუპო, ჭ დაიწყო საჩუქლომა ცირილია მწარეთ, — აი შე ლეჩარი ჩემო თავო! შეგეძინდა, ცოცხა ხანს შემდეგ ისევ დაიწყო ლაპარაკი, — აბა შენი გულის მკვლელი ჩავივარდა გელში, აბა რა წვალეხას მოუგონებ. იმის სიკუდილი? ცოცხა იმისთვის. დეე ვწვალეხას ისე, როგორც შე ვეწვალე ამოც წელიწადში.

— ვეზირს როგორცა მოახსენეს ამ მკითხავის პასუხი, მაშინვე შეჰყდა ცხენზე ჭ შინაც აღარ მიბრუნდა ისე პირ ჭ პირ მივიდა ვარდუასთან.

— აბა, ჩემო საყურელო, მივითხე რა უნდა ვქნა?

— შენ ბძანდები ვეზირი? ჰკითხა იმის ვარდუასში.

— შე ვარ.

— აბა თუ შენ ბძანდები ჭ პასუხისგებაც შენა ვაძქეს ბევრი. საჩუქლო ბატონო! რა ავ დროს გრგებია შენ ვეზირობა. დამერთო! რას ვხედავ? წყუყუნო უსყუყუნო სად მოხდისართ, რა გინდათ ჩუქნი საჩუქლო საქართველოსაგან. დამერთო? რა დავაძვევთ ჭ შევცოდეთ, რისთვის გვჯა ისე საშინე-

ლათ? ვაი, ვაი, რამტენი მოდიან, ლუთის
 მშობელიო დედო, შენ დაგვიხსენი. ღმერ-
 თო! მხოცენ, აი დედებს ანთმევენ შვილებს
 ზ ქათამივით ვუტონ. ნუ მისცემ სწყელიო
 ქელიო! ნუ მისცემ შენ შვილს. თმ! წადრ-
 თო! წყყულმა. უშველო, ბატონო, უშვე-
 ლო, თორემ დავიღუპებით.

— რავენა მიიხარო, ოცნებით ყუთხრა ვე-
 ზირმა.

— აი ვხედავ, განაგრძელო ვარდაყამ,
 უსაყულოთი ადარი შემოვხვივა ჭინჭეკე-
 ლახავით სურამის ციხეს. ჩქარა, ჩქარა
 ააშენეთ. ხოლოთი ის დაიჭერს ადრის. თუ
 რომ ის არ არის აქ მოვლენ. ღმერთო! რა მო-
 გვივა მაშინ? შენი წვრილი შვილი მაინც
 შეიბრალე ბატონო. შენი წვრილი შვილი,
 ნუ დაახოცანებ უსაყულოთი, ზ ვარდაყამ
 დაწყო ტირილი, მართლა ტირიდა თუ
 ტყუილითი არ ვიცი. ოც ზ ერთი წელიწა-
 დმა ისწავლა ისეთი აკტიორობა, რომ
 ღმერთმა შეარსებინოს ამასთან ვხლანდელია
 განაქმული აკტიორები.

— რავენა, რა უნდა ვენა მიიხარო ჩქარა,
 ყუთხრა ვეზირმა.

— უნდა როგორმე ააშენო სურამის ციხე.

— ავი ვაშენებ, მაგრამ შექცევა, რაყუო?

— ამოყარე ის საძირკველი, რომელიც

ჩაგვიყრია, ორ ადღზე კიდევ მოთხარე. ვა-
 ანაოვლინე მღუღელს, მაგრამ ეს რას ვხედავ?
 დიერთო, შენ დამიხსენ. ბატონო, ამოიღე
 ხანჯალი ზე ძველ მოძვალ, მაგლია იქნება
 შენოვს, ჭი წყეულია იყოს ეს დღე რაჟ
 დღესეჟ მე მკითხობა. დავიწყე, ბატონო ნუ
 ვაიგონებ რასეჟ გეტყვ. არა, ვაიგონე, ვარ-
 ვა ყური დამიგდე, რასეჟ გეტყვ სეჭართა,
 რო. იყოდე. იმის ასრულებასეჟ ჰვადია სე-
 ძართველით სხნა; სეძართველით ვამარჯვებ.

— მოთხარი შენი დეჟის გუჯობათს,
 მოთხარი ჩქარა.

— ციხეში, ხურდის შეგიერთო, დედის
 ერთა ვაჟი უნდა დაატანოთ. დურმიშხანის
 ვაჟი ხურაბი.

— როგორ თუ ვაჟი, როგორ თუ ხუ-
 რაბი, რას ანობ დედაკეჟო, შეკრთომით
 ვითხ ვეზირმა.

— ხურაბი, დას ხურაბი უნდა დაატანო
 კედელში, უიძისთი კედელს ვერ ააშენებ.
 ჭა დედაშიწავ ვესვდი ზე ჩამიტანე, რო
 იმისთანა სიტყვა ამოვიდა ჩემი პარიდვან,
 მე სწყელით დედა ჩემო, რათა მშობე ქვე-
 ყნის სწყევად.

— რათა დედაჟ, შენ რასეჟ ხედავ იმის
 ანობ, შენი რა ბრალია, დალონებით უთხრა
 ვეზირმა ზე სეშინლად ჩაგვიტრეგულია ვამო-

ვიდა იქიდან ზე შინაც აღარ მიჰხედა ისე
 წავიდა უკან.

— კარგს ძეგლს ან მიუცხანს ჩემს ლყონ-
 მიშხანს ვეზირი. ნეკლევი იკითხოს შინაც ვინ
 გაუგზავნა. დეე ვაიგოს რაც შეუძლიან
 სწავლო ვიგოს. სუს ჩემო ვულო!
 ოცა ჩველიწადა მეტაა ღმერთს ვაკვეყარე,
 რას მაშინებ მე იძითი.....

VII.

შიდის ჩემნი ვეზირი სურამს საშინელია
 ჩაუიქრებულა ზე დაღონებულა, მხვევი შინა-
 რულათი იყურება, თითქო იტანის ვაჟის
 შწახარებასე, ვითომც არაფერი ვაგშინია
 არა აქვს ვაჟთა ცხოვრებასთან. ვეზირი რომ
 მივიდა სურამს იმავე დღეს ვასცა ზმანება,
 რომ იმავე დღეს ძველი საძირკველი ყოფილი-
 იყო სულ ამოყრილია ზე საძირკველი მოთ-
 ხრილიყო ვიდევ ორ ადღზე. ზმანება რასა-
 ვრველია მაშინვე აღსრულეს ზე მეორე
 დღეს, შემდგომ პარაკლისის გადახდისა
 ჩაყარეს ახალი საძირკველი ზე ამოიყვანეს
 მიწის შირ ზე შირ. საქმე მივიდა იქამდინ,
 როცა ვეზირს უნდა გამოეცხადებინა უკანა-
 სკნელი რჩევა მკითხვისა.

შენლია ოდესმე ვაღრებულება უპირა ტე-

— ახა ამა ქვეყნისა. რა სსხარულთი დუ-
 ცვევბდა სწულთი ვეზირი თავის იანდებო-
 ბას, თღონც ვი იმეს ნუ გამოცხადებინებ-
 დნენ ზ ნუ ვარკვდნენ ამ სსმანგუ სეძმეში.
 მეგრამ რა ჰქნას? მამულთი არის განსცდ-
 ლში, ჩუძით უნდა იყოს ვულთი, სეგობს
 ერთი მოკვდეს მამულთისთვს, სხემ დარბო-
 ნენ თახსი. ამ ფიქრებით გამეგრებულმა
 ვეზირმა დაუძება ოსტატებს.

— რასეც ვიბძენებით თქვენს ზერო უნდა
 ასრულთი დუყვოვნელოდ, — უთხრა იძით, —
 ვინც ჩივირდებდა, ან აუკანკალოდებდა ველთა
 ასრულთების დროს, ის მსმანგე ჩემი ბიჭ-
 ბითვან მოიკუტებდა. ვესძით?

— გვესმის შენი ჭირიძე, უთხრეს ოს-
 ტატებსმა.

— წადით, ახლავი ამის მეტი სთქმელი
 არა მძქნსრა, შენ ვი ზერო აქ მოილაღე,
 უთხრა ვეზირმა ოსტატების უფროსს.

— მიბძანე შენი ჭირიძე.

— სსლიამოვნოს არის ვეცეც ჩემო ზერო,
 უთხრა იმეს ვეზირმა, რაც უნდა ვითხრა ისე
 სსმანგულთი, რო ვერცკი მითქომს.

— რაუყოთი შენი ჭირიძე, სსლიამოვნო
 თუ არა მიბძანე შენი ჭირიძე ზ თუ იმისი
 ასრულთება ჩემსე ჰვიდო, ვარვით მოგვესენება
 რო თავს არ დავხორავ.

— კვდელში ცოცხალი ვ'ცა უნდა დავ-
 ცნოთ, ს. ჩქარი: მხოლო ვეზარმა.

— ნუ მამბენებ შენი ჭირიძე, შეგროვო-
 მით წამოიძებს ბერად.

— რა ვქნა მძო, მამულის ვეთიღო დგომ-
 რიგად იხიოვს ამ მსხვერძლს, ყოძინათი
 ცხეს ვერ ავა შენგეთ. გონია ს. ცყვი მხდა
 აყვი. ახლავი წ'ადი.

— ღმერთო! ცოცხალი ვ'ცა კვდელში,
 ჩაბიძგებით სიქო ოსტატმა, გამოდიოდნო
 ვეზარიდგან.

ვეზარიძე დაიბარა ვანს თავადს მკაცრად
 იყუენ ზ, გამოყუახდნო ყოველივე იძოცა,
 ყუძანა რამცენსაძე, რომ იძოთ მაყუენათ
 ს'ცა უნდოდა სურამი, გელა გტ'ცნო, შე-
 გროთი ზ. მივედოთ ვ'ლოცოცხებინათ, ხოლო
 სხუათა ყინდა, რომ ამ დროს ვარია მხდა
 ყოვილიყუენ ზ შეძობვევიყუენ იმ ადვი-
 ლს ს'ცა მოხდებოდა ეს საქმე.

შემდგომ რამცენამე ხანას სურამი მკუ-
 დრივით ყვარილი ველოვ შეკრულია ადგა
 კვდელში ზ ვალოცოცხებია ს. ჩქარი აშენ-
 ბდენ იძის ვარშეძო კვდელს.

— ღმერთო! რა დავამავე, რახოვს მძარ-
 ხათი ცოცხალს, დროითა ზ დროით ამოიძა-
 ხვდა ხომე სურამი დოხებულის ხდით.

ვეთილი თქვით, თორემ ავი სმა ჩქარა

გაგარდება ხომე ქუჩუყანაზე. ზურაბი არ ამო-
 გშენებინათ მუხლამდისინ რო იმის დედა
 მორბოდა ციხისკენ თმა გაშლილი.

— არიქა მაგრა შეკარით არ დაახხით
 ხაჩუღო დედაკას, დაუძახეს ჯარს.

— გამიშუო, თქუქსნი ღუთის გულისითუხს,
 გამიშუო, შულო ზურაბ ხადახარ! ვის რა
 დაუძვე, რას გემართლებიან გენაცვალთს
 დედა! გამიშუო ქრისტეიანი ვინახართ ჩემ
 შულოთან; იმასთან დამძარხეთ, იმასთან მოძკა-
 ლით.

— ნუ გეშინიან დედი, არ მოშკლამენ,
 გულოდობაში უნდა გამოხცადონ, უთხრა
 ერთმა ჯარის კაცობაგანმა დაღონებით.

— გამიშუო ჩემ შულოთან, გამიშუო ჩემ
 ზურაბთან, იმასოდა ზურაბის დედა ზმინიქ-
 ვდა იმასთან.

ზურაბმა გაიგონა დედის სმა.

— მიშველო დედი, შენ ზურაბს ცოცხა-
 ლს მარხვენ დაუძახა დედას ზურაბმა.

— შულო ზურაბ ხადამდინ?

— ვაიქ დედავ მხრებადინ, უბახუხა ზუ-
 რაბმა.

— კარგი, არ ეყოფა? არ შეიტყუევით
 იმისი გულოდობა. მომეცით შულო, მომე-
 ცით ჩემი ზურაბი. შულო ზურაბ ხადამ-
 დინ!

— ვაიმე დედა გავარჯ... ღარი დახრუ-
ლებინებს ჰ მსწრაულ დაყარეს რამტენიმე
თაბახი ვირი.

— ვაიმე, — შეჭვივთა სურამის დედამ ჰ
მეჭდარივით დაეცა მიწაზე.

— გულმეჩყებულთა წაიღეს სწყალი
შინ ჰ თითქმის გამოვიდა სამი ხათი, რომ
მლიც მობრუნეს გულწყებილიდგან.

— ახ, ნეტავივი მომაგონა, რაღაც და-
მავიწყდა ქა? მხოლო სწყალითა სურამის
დედამ გულწყებილიდგან რომ მობრუნდა ჰ
გაიღიმილა ერთი იმ დიმილით, რომელიც
ტარიღოს ყურო მიემგზავსება, სანამ სიცი-
ლსა. სცოდავი შეშსლა ჭკუაზე.

— მე სწყალით, რაღა ყნდა მოგავონ-
დეს. შენი სურამი ცოცხალი დამარხეს,
დაიწყო ერთმა მოხუცებულმა დედაკაცმა ჰ
მოდხა ტარიღით.

— ახ, ნეტავივი მომაგონა, — მხოლო სუ-
რამის დედამ ჰ თავისი ამღვრეული თვალე-
ბით ყმაწროთ შეხედა იმ მოხუცს.

ამ დროს დურმიშხანი მოდიოდა შინ
ფრიად დაღონებული ჰ გულმეკრულით,
თუქცა ვი არა მქონდა იმის სწორე მიზეზი
ჭმუნვასა. სსარგებლოთ გაათავა თავისი გა-
ჭრობა, ჟიბე აივხი ვუკითთ, მიდიოდა
ცოლიშვლში, რომელიც არ იყო რომ

ყუყუარდა, უმეტესად შველი, ვკონებ, რო. არა
 ჰქონდა მიხეზი ჭმუნვისა, მაგრამ ამბობენ
 გული მახინარი.

ღურმიშხანი რო. მოახლოვდა სურამს ჭ
 დაინახა სურამის ცხე თითქმის ვათავებულთ,
 მხოლო თავს გულში:

— გტყობა აღარ ხუძობენ შენმამხემ!
 შეხედეთ რამოტენი ცხე აუშენებიათ, გტყობა
 რო. სანინელი თმი უნდა იყოს. ახლა თუ
 ვინდ მთა მთას ეხალოს, მე ჩემი სიქმე
 ვაკათავე. ნეტავ ვინ იქნება ამ ცხის კეთე-
 ბაზე შედამხედველი? ნეტა შურაბმა დაჰმა-
 ტაყა? უნდა ვიხივანა ჩუქნსა დამღვარიყო.
 შემდეგ გამოადგებოდა: მაგრამ უჩემოთ
 ვერ გახედამდა. ჭერ ემაწვილია, არ იცის
 ანგარიში. ეხლა მე რო. მივალ ჩემ მისვლა-
 ზე ვაკავიებ სადილს, დავბატაყებ ჭ ვაკი-
 ცნობ ვინც ვინდა იყოს. ერთი კარგი სტა-
 მბოლოური ნივთი რამ რო. მივართო ვეძეა-
 შათ? მაშინ ხო. სულ დავავალე.

ამ ფიქრებით ღურმიშხანი მიადგა თავის
 სახლს. მოხამსახურებმა ჭ რამტენთამე ვაცთა
 იმ სოფლის მცხოვრებთა დაღონებით მიიღეს
 ის. რა არის ეს? უწინ რო. მოვიდოდა ხო-
 მე სული ყველანი დიდი ჭ პატარა მოვეგე-
 ბებოდენ იმას მხიარულთ, არ იცოდნენ ვის
 ცხენი გამოერთო, ვინა შველიყო ცხენს

ჩამოსკვლიდა. ახლავი თუქცა რომ მიეგვი-
 ჰნენ, მაგრამ რა არის ეს ვაქშანი? ღყრმი-
 შხანმა რომ დაინახა ეს, თავზარი დაეცა, ის
 დარწმუნდა რომ, სახლში მოხდენილიყო
 უბედურება რაღაც.

—რა ანბავია, ხომ მძვლოხა შენ! — ვი-
 თხა იმან მოძვებთა შეკრთომით, — ჩემი ღე-
 დაკაცი ხედავინ?

— მიბძინდიო შენ, შენ გახლომხით, უბე-
 სუხეს მით დალონებით.

ღყრმიშხანი შევიდა შენ. სახლში ღე-
 დამიწახე ვაქციოლ სოვენზე ახდენენ რაღცე-
 ნიმე მოხუცებულთა ღედაკაცი შევებით ჭ
 შენში უფლოთ ღყრმიშხანის ცოლი. უკა-
 ნისკენელი იყო გართული რაღაც ჰხროთ,
 ჰხინდა, რომ ცდალოხდა რილისც მოგონე-
 ხასა. აქვივენ იღვა მღუღელი შევი ოლორით
 ჭ ჰგვართით. ღყრმიშხანმა რომ დაინახა ყო-
 ველივე ესე ვახდა მკუდარივით, საშინელიმა
 სიყვითლომ გადაჰკრა პირისასეზე ჭ დასუხ-
 ცებულთა მიემოთ ცახცხე.

— რა არის ჩემ თავს მითხროთ ჩქარა, —
 წამოიძხა ცირილით, — მითხროთ ჩქარა ხუ
 მიკლივით ვუთხ.

იმან ვიდეკ რილისც იმედი ჰქონდა. რომ
 გორლისც დარწმუნებულთა იყო, რომ ეს
 უბედურება არ ეკუთვნოდა იმან ხურამს?..

დედაკაცებმა ყოხრეს ტირილითი ყოველივე სიძარითლით, & ღყრძიშხანი იმ მინუტს მოხუცდა თითქმის ათის წლით.

— დედაკაცო! რა უყავ ჩემი შვილი, რა უყავ ჩემი ზყრახი? რატომ იძახთან არ მოჰკვდი, შენ ხეყვარელ ზყრახთან, ვაიმე შვილი ზყრახ! ჩემო იმედო, ჩემო სიცოცხლე! იქნება ამხანაყებმა გიმტყრეს შვილი, შენ ანე სჰობდი იმათ შვილი! რატომ არ ყოხარი, რო მოხუცებულა მამაშენი მოეკლათ, შენთან რა უნდოდით ჩემო თვალიან სინათლივე! ვაი ჩემ დღეს?!

— გამხნეკლი ღყრძიშხან, — დაუწყო რიგება მღუღელიმა, — შეხედე შენ მაცხოვარს, რამტენი ტანჰუა მიილი შენოვს, მოიგონე რო არის სხუა სიცოცხლე. სიცოცხლე საუკუნო, სადაც ნახამ & ყოველიოვს ერთათ იქნებით შენ ზყრახთან.

— დედაკაცო! რა უყავი ჩემი ზყრახი, რატომ არ გაუყვროხილდი; მიოხარი ჩქარა ხე არის ჩუქნი ზყრახი? — ტირილით, ჰკითხა ცოლის ღყრძიშხანმა & გამოსწია კაბის ხაკვლს.

— ახ ნეტავი მომაგონა, დამავიწყდა, რადაც უნდა შეთქო. უბახუხა იმან & შეხედა თავის ამღვრეყლის თვალებით.

— ვაიმე ოჰახო დეცეყლით, — განაგრ

მელოებდა ღაყრშიძეანი, — ეს რა მოძვლია, ვის რა ვაჩუქებ, რატომ მე არ მოძვლეს, რატომ მე არ წამდროვებს ჩემი სიძლიერე, იმან ვის რა დაუძავა — ყუბანოვ ცრუდმა — ვაიმე მკლო ზურაბ! რით მოგადგა მკლო ეს ღლე? სწორე სიკვდილი არცაი გეღირსა, სწორე დამარხვა. ცოცხალი დაგმარხეს მკლო, ვაი ჩემს სიცოცხლეს!

— ვარდა, გეყოფა ღაყრშიძეან, ვანა არ იყა, რო მწაყბარეზით არას მოაყმატებს, — არიგებდენ იმას რამტენიმე შინა.

— დარცა მკლო თუ ცოცხალი ვარ ვამოვნა შენ მტერს, ვამოვნა იმას ვანც ეგ ღლე დაგაყენა შენ ჭ ვაი იმის სიცოცხლეს.

— მცხოვარი ჩუშნი გვიჩუენს მტერთა მიტეკებს, — ყოხნა მღუღელია, — თუთონ მოგვცა მისი მგაღიითი. ის გუბრზე ღორ-სულოზდა თავისის მტერთათვს.

მაგრამ მღუღლის სიტყუანი იყუნენ ამ ამაო. იმ დროსვე ღაყრშიძეანმა დაჩუეო, რო ხულოვე უნდა წასულოეო იმ მკითხვის მოხმებნათ, რომელთაც მიეცა ის საშინე-ლია დარიგება ვეხროისათვს, რომლისც მსხვერპლი გახდა იმისი ზურაბი, ჭ იმისათვს ვამოიკითხა ამისი მიზეზი.

მართლა ჭ არც იგლოვა ჩუშნეზურათ, არც საყდარში გავიდა ჩვეყულებრივ, რო-

გორც ვეყოფნოდა დარბაისელი ოჯახი შუალს,
 არც წინავე უყვოთ თივის სურაბს. დურმიშხან
 ისევ მაგდა ღვინოვ დღესვე ცხენზე ჭ გა-
 მოსწია იქუთენს. როგორცა ჩამოვიდა იქ
 მაშინვე ივიობა ვარდუა მკითხვას სხლი.
 ვარდო, იმ დროს ისე განთქმული იყო
 მოყვო ქალაქში, რო თითქმის პატარა
 ზამკეცმატვი ცოდნენ იმისი სხლი ჭ იმი-
 სოვს რასკვრველია პარველმავე შემკვედრ-
 მა ასწავლია დურმიშხანს იმისი სხლი.
 დურმიშხანი მივიდა.

— დიწყო ვმწკვილებო ქუხილი, ჭეჭა
 ჭ მუხა, მოგმხდენით, დიძება დუბინებით
 აღუეს.მ.

— წიგული იყავ მეჭისტოფელიო, ყუხრა
 იმას სავომ, რომელიც სჩანდა რომ დიდი გუ-
 ლიანხმის მადეგნებით უგდებდა ყურს, — თქვ
 კაცო!

დურმიშხანი მივიდა ჭ ივიობა ვარდო.
 სკვრველია გვრც ერთმა ვერ ცხენს ერთმა-
 ნეთი ისე ვამოცკლილი იყვნენ ორნ.ვე შე-
 მდგომ ვაყრისა. დურმიშხანს აჩუქნეს ვარ-
 დუა.

— რ შეძლებო ცალკე მოვახსენო რამე,
 ყუხრა იმას დურმიშხანსა.

— რ ცოდ. იი ყხლავ ვავითავენ ჭ ვიან-
 ლები, უძესუხა ვარდუა.

— თუ შეიძლება დაიბოკე სულ ყვე-
 ლანი, მე ზევრი სალამარავო მაქვს შენთან,
 ყოხნა ღყრმიშხანმა ამტურვეთი.

— ზატონი ზმანდებით, უძსუსხა ვარდუშ,
 იმან არ უგდო ყური იმის ამტურვეს, იმი-
 ტომ რო ზევრი შეჭხვედრიყო იმის ნახვა
 იმისთანა მგალოთისა.

შემდგომ რამტენიშე მინუტისა ვარდო ჭ
 ღყრმიშხანი შეიყარნენ ერთით ცალკე თაბ-
 ხში.

— მიხძაზე, ზატონო, — დაჩყო ღყრმი-
 შხანმა, — შენ უკითხე ვეზირს, რო ჩემი
 შული დაეცანებინათ სურამს ციხეში?

ამ ღაპარავში ვარდომ გაპარა გული ჭ
 გამოიღო ზატონს ხანჯალი მუთქის ქვე-
 შითგან.

— მე უკითხე უძსუსხა ვარდომ სრულე-
 ზით მძღათი.

— რათა შე ჩეყულო, რათა? რა დავიშვა?

— ღყრმიშხან ახა შემომხედე ვერ მიც-
 ნობ? შენ მომიკალ გული, მე მოგიკალ
 შული. ახლა გავსწორდით.

— ოჰ! შე ჩეყულო გულის ვარდო
 შენა ხარ? მსოქო ღყრმიშხანმა ჩუბათ, მი-
 ვარდა ჭ ყელში ჩაუჭირა გელები. სიმწა-
 რით აღარ მოაგონდა, რო მოეხმარა სხვა
 იარაღი.

— მოდი ჩემო ღყრმაშხან, ოცა წ'გლი-
 წ'დაა ამ დღეს ვეღო, მხოლო ვარდუამ,
 მოგვივა ზ ბეჭ'ში ჩაყრჭო ხანჯალი.

რამტყენსემე საათს უკან მოხმდხეყრეთ
 ებოვნათ ისენი მკუღარნი, მიწოღოიონი ტა-
 სტსე, როგორც ორი ხეყრეღი მოხვეყ-
 ლნი ერთმენეთისა. ეტყობოდა, რო არც ერთი
 მათგანი არ ცდილ იყო სიკუღდიღობისგან და-
 ცქას.

ღყრმაშხანის ცოლის — ზყრამბან დედას —
 შემდგომ მეცდენასა შეყყეწ'რდა სყრამბან
 ცახსიან ხარყლია. მივიღოდა ხომე სწ-
 ყალი, იღვა, იღვა, ფიქრობდა რადსაც ზ
 შემდგომ გყოსმოსაკლოვი დაღონებით იტ-
 ყოდა: ახ, ნეტავივი მომაგონა, ზ დაღონე-
 ზყლითვე წამოვიღოდა შან. ესე გაიარა თი-
 თქმის სემმა წ'გლიწ'ადა. შამმეს ვადიან-
 რა ისე როგორც ხანდიხან ვადიკოის ხომე
 ქყხიღია. ქყხიღია ბეჭრა იყო, წ'ვიმა სყლ
 არა. ზყრამბან დედა ერთხელ, როდესაც ჩვე-
 ყოგბრივ იღვა სყრამბან ცახის წ'ან ზ ფი-
 ქრობდა, მწ'როვლ დაიძახა ს'შანგლის სმიოა
 — ვაიმე შკლო ზყრამბ; — ზ შეყწ'ყხდა გყოს.
 დასყსტყყომა სხეყომა ვეღარ აიტანა ის
 გყოსის წ'ყხიღია. სწ'ყალი მოკუჭდა. დამარ-

ხეს ისე, როგორც ეკუთვნოდა დამარხვა ერთ
მათგანსა, რომლისც შუღმა ესე საშინლად
შესწირა თავი მამუკს.

ამბობენ მითომ იმ ადგილს, სეცა დატა-
ნებულო იყო საწყალი სურამი სურამის
ციხე არის ნოტიო ჭ სრეპლივიო ჩამოდის
წვეთი ჭ თითქმის აქამდისან მთვარიან დამე-
ში გამოდრიოდა ერთი თმა გაშლილი დედა-
კაცი შავის ტანისამოსითა ჭ ცირილითი მო-
სძახდა:

სურამისა ციხე

სურვილითა გნახე,

ჩემი სურამ მანდ არის

ვარცა შეძინახე.

.
.
.
.

დ. ჭონქაძე.

საიდუმლო ბარათი.

საიდუმლო ბარათი!
გითხრეს: «ექვან მარადო
სიხარულის მიმნიჭედ
მე სევდისა ფარადო».

მისთვის გიდებ ყებში,
ვალბობ ცრემლის
აღასრულო გუბეში,
რაც გითხრეს,
აუ ხარ ჩემი ნუგეში!

ვერა მხედავ მდუღარეს,
ცრემლსა ვით ვღჳრი მდუღარეს?
რად არ მეტყუ მის აზავს,
ნუგეშს არ მეცემ მწუხარეს?

ოდეს მისი მარჯვენა
გრძნობით ვხატავდა მე

თვალთი სრემლი ვერ შენიშნე?
 ვერც სახეზედ მოჩ'ყენა?

როცა ამ სიტყვებს სწერდა,
 გული ხშირად უძგერდა?
 ანუ ტკბილის გრძნობითა
 სიყუარულსა დაგმღერდა?

ღ როს ფარულად მანა
 შენ ჩემთან გამოგვზავნა,
 ანგელითსი სყოველა
 მის გულში, თუ სიტანა?

არა! ამ გრძნობას ვანა
 ვერ მიჰხედავს სიტანა,
 რადგან მარტო ის არ გრძნობს?
 ასეა ეს ქეშყანა!

თუ ასეა ბარბოთ!
 მე შენ უნდა ვამბროლო,
 სიხარული მოძუინო,
 სევდა რაც მექვს წამბროთ!

თ. ავ. წერეთელი.

სენა-სა წელსა.

შკაბაძეს კ-სა ღღესა.

ს. ჰეტერბურღს.

სოფლოვნი ჭ მდინარე.

(კრილოვი).

სადღაცა ერთსა სოფელსა,
 ზაფხარა სევში წყარონი ხუდიოდნენ ახლოსა,
 მაიამ ეს სევი უხინოდ ეოველ წელს აუღლებოდის,
 ჭ მაშინ ამა სოფელსა საძინლად გააოხრებდის
 სოვისას ბალსა ანდენდა
 ჭ სოვისა სასლებს უძეცვდა,
 სოვისა ცხვარს, ქათამს ჭსტაცებდა, სოვის წის-
 ქული მიჭქონდა.
 ჭ ესრეთ ხარკსა ძალათა, ეოველ წლივ სოფლით
 მოჭკრეფდა.

ბოლოს ერთს დღესა სოფლოვნი
 მოთმინებითგან გასუონი,
 შეჭკრბენ, იფიირეს, არხივს
 ჭ ბოლოს ესრედ გადაჭსჭრეს:
 რომ წყაროს ბაჯონს შესხვულონ არსა მიარს-
 თან მდინარეს,
 რომელივ შმიმედ თავდაბლად, ეანცხროძით ქა-
 ლაქს ხუდის,
 მისგან კაცისა დახავერა არა სმენია არავის. —
 ხეჭნს შეწყუნებას წყაროსგან რა იგი ესრედ მოით-
 სმენს,
 მაშინ შესუქსავს, წაართმევს ჭ მოგვეყმს და-
 ნაკარეს ხეჭნს,
 9.

ამა იმედით სოფლებსი, მსწრაფლ სხივლებად
 წარვიდნენ
 ზ რა ასლობსა მივიდნენ
 ნასეს მათ, კარგი რაც ნივთი, წყაროსგან იყო
 წაღებულ,
 სრულებით ეგულა მდინარეს თვითნ მიჭქონდა
 შუაგულ.
 მკირისსანს დაღუძმებულსი შწარედ სოფლებსი
 უმსერდნენ,
 მერე შექსედეს ერთმანეთს ზ თავთავისთვს დაბ-
 რუნდნენ:
 მუნ სამართალი ვით ჰპაოვოს, საწყალმან ანუ
 უძლოურმან,
 სადაცა ქოთამებს იყოფენ მდივანსი ნახალნიკებთან.

თ. ალი ჭავჭავაძე.

ფარვანა.

ყოველის ღობინისგან შე დანაგდებსა,
 დარღები გულისა განძიალოვბდა,
 ვარავს ქვეშ ვწერდი ჩემსა აზრებსა,
 ფარვანა სამთავოს დასტრიალოვბდა!

შე კვლად ვსწერდი, ის ემხით მოვრალი,

ოდეს სეჟარეს განშორდებოდა,
 მათ განდევნა, ცნობა გამქრალა,
 გუბს ჩემს ქალღმერთს დაეცემოდა.

არას ვანბნად ვიყავ მდებრობით,
 მით რომელი ფიქრით შორს წამიყვანა,
 მაგრამ მან შეცნის სძირის სტყურობით,
 მოთმინებით განმამიყვანა.

რად ეს მჭირდა მე ვაგლოხიანს,
 ჩემი ჯგურობა იყო რა რიგა,
 ველი მოვკიდე აშვი უინიანს,
 მრისხანეს მსურდა დამეწვა იგა.

ხოლო სამიგლოთან რიცა მიმქონდა,
 ამა ყმეცრის სიქმეს ვძვრებოდა,
 ცუბალი დღეები მსწრაფუ მომაგონდა
 ოდესცა ვიქი მისებრ ვიწოდა.

თ. მამია გურიელა

ინბიკო

ღუთას შობლისაღმა

აწ მსურის შენდა, შორთამდ ღუთისა დედა
 მცირესი რამე, ვეღრებითი თხოვნა

ძლით უნუგეშოს, ივნეირ მოსეგვისა
 მწუსარეთადი, შენის მოწყალებისა,
 რომელს ნამდვილად, აქუს სასოება შენდა.
 ყოვლად შენიერ, ყოველთა ქმნილთა შორის
 მტვილად დასძულად ჭ წყაროდ დაეჭდილად
 მოვასწავა შენ, ყოვლად ბრძენმან. სოლომონ.
 სულით ბრძნილ ქმნილმან, ვერ უძლო უძეცესო
 ღირსად შენდამო, ქებით მსიცყველობანი.
 წინაწარ მეტყველოთ, ყოველთა მოვასწავეს
 პირად პირადად, წინათ სულით წარმოსთქმეს,
 სსუქსა ჭ სსუქს დრის, ნამდვილ თანასმად აღ-
წყარეს

რამეთუ ფრიად, სულით მსიარულ ქმნილთა
 აღსრულებისა, ნამდვილად მოძლოდნილთა.
 სამებად ღმერთმან, ბუნებით სსიერმან
 ვერა მტვირთველმან, კაცთ ბუნების წარწყმედის
 საუკუნითგან, პურობილთ გამოხსნისათჳს,
 ინება ყოველთ, წინათ მოსწავებული
 მოწყალებითა, აღსრულებისა მოხვლათ
 სამართაო წარსდა, ჭ ყვაგილნი გამოხნდეს,
 აღევაგდი რაა, ნაცენი დაეთასითა
 დიდი სუნხელება, ფშეინვა უმაგალითოდ,
 რომელიც ხუჭნდა, გარდმოსთოგე ივთ შენგე
 ჭ ვიქმენით ხუჭნ, უღირსნი სამწყსოდ შენდა.
 ენა მეტყველოთა, ვერ შემქლებელ არს შენდა
 ღირსად ვალობად, ცრვდო სოლომონითო
 ფრიად რიცორნი, დაშერეს ჭ მოუძლოურდეს

ესრეთ მეჯველნი, სარქუნოებით ზღუძუნეს
 ღუთისა ერძაო, ზ დედაო უსძლოგო.
 ხულისა მადლით, გაბრძნობილნი წმინდანი
 ვინადგან ზღუძუნეს, მერძნობელნი არ შემღებეს
 აწ მე ვით უძლო, გამოთქმად შესაბამის.
 ფრიად უსიჯვეძან, ძალითა უმეჯრების
 ამისთვს მეჯა, შთამოგაო შესაძლოსა.
 შესარი მფარველი, წილსდომილის კრისა
 სრულიად ქართველთ, დაწყებითგანვე პირველ,
 განსაცდელთაგან, პირად პირად დაძსნულ.
 რიჯსჯთ სსობასა, ვერვინ არის წარმოთქმულ
 მეჯ ამის სსო, ვიძედოგნებ აწ ესრედ
 იფრთა ერთა, ყოველთვს სარ სიქადული,
 უმეჯეს შორის სფერაათა ქვეყანისა
 აძად ვითარმედ, კუთვნილი ვართ შენდა სძალო,
 რომელნიც დიდად, განწირულნი მარადის
 სსნიო ვართ შენშიერ, ყოველთა უმაღლესო.
 ვინადგან შენდა, კუთვნილ არს ესე სიჯვეანა
 მწუხარეთადმი, დიდ ნუგეშის ცემანი
 შეუწევნელთა, ურიცხვი შემწეობანი
 გვიოსე ხუჭსჯა, ყოვლით იავარ ქმნილთა.
 მისა შენისა მარჯუტნით მფდომარეო.
 თჯთ მე უნდომან, უკნინესმან მხეველმან
 ესე მჯირედნი, უმეჯრებითანი სჯისნი
 კნინის გონებით, მწვლილად შეგსწირე შენდა

ლმობიერებით, შიითუალუ დედაო
 აქ კვალად ვგაგე, მაძუელს სამწყსიოსა ჰენსა.

ყუცხოებაში მეოჯი საქაროველოს მეფის
 ინოკოის მეორის ასუთი თეკლა.

1854-სა წელსა.
 ნოემბრის 15-სა დღესა.
 დ. კალუღაძე.

მადლობის შესხმა.

გამზგავსებ ბრძენსა, სოლომონს მძლიესა,
 დავითს ფსალმუნით გამოძეცუშლსა,
 დუთის ჰირველი მცარბელს, აბრაამს მცსნელსა,
 ჩუშნს შემოდმეჟანელს, კერზია მოძსვრელსა.
 ჰსაყუთი მასწავებელს, ფარაოზი მოხრო-
 ბელს,

მოხეს იასრაელი, გამოძეჟანებელს,
 იუსტიანეს, შრომის მოეჟარეს,
 რომის კვისარს, დიდათ საკურველს,
 მათ ჰირთა მზგავსი, ართაუ მეფობით,
 არც საღმროთს სიტყუთ, შენ რიტორებით,
 არცა დიდების, ხალხთი ძელთობლობით,
 არც მათი ზედიყროთ, მზგავსთ მოვლიანებით,
 გარნა გეკუთვნის, ამ ქების სძენა

მომართა

ამდ რომ მითებნი, მხრუხველონი შენა.
 ზოგი ცაყრითაოჲს, იქ შეხუდვი ფრენა,
 შენ სხობადოთ, მოგცი ღხენა,
 მოგვნიე ლამპარა ჩუქს ამა ბნელსა?
 სით მოგვენიჭე, ყდაბნოს მსკლოელსა,
 გვეძარიებს მადლობა, ~~მეგობრუნეთ~~ *გსაქაღაღს*
 მუნობელს, ყუნობელს, ყოველი მერძობ-
 ბელსა,
 იმეცადინე, ვით წინაპარნი განანათლოვებენ,
 თჳს ქადაგებით, ყოველით მსმენეთ აკაკ ში-
 რებდენ,
 მკვრსელთ წრუველობით. ენა მჭკვერობით
 ახელოვნებდენ,
 შრომისა თჳსსა, მათის მხერიით არ აჯახებდენ.
 ამის შემდგომად, შკლოთ ჩუქსით ესე საგანა,
 გესლიანობა, მყრა მძიმე; მცოთანრებანი,
 ყნდა განუანტონ გულისა შინა ყფერობანი,
~~მადქესე~~ *წ'ესი* არ ღმბალონ, ბეჭდყოლებანი!
 აი! რად გვეძარიებს, რომ მადლობა შეგ-
 წირონ ერთა!
 შენ განაფხიზლე, ყოველ საქმეთა ვით
 მშინარეთა!
 შესახვედნენ სტისსა, ზოგნი პროზად დიდ
 გონივრუითა!
 წაკითხვის შემდგომ, შთაადლებდნენ მეზნე-
 ბარე ცეცხლითა!
 ამისაგამო, ^{აჲ} *გს* სურვილი დაძრეცილიყო,

წილისათვის

სიძნე, გონება, ~~მეყდროება~~ დაუყდვილო იყო,
 მისთვის ყსაზღუდოდ, რაბამ ყოფნა დახერ-
 გილო იყო,

ამით სწავლოყონი, ყსწავლოელითან, დანახული
 იყო,

ქართულთა შორის, ნყოყ ირ იყვნენ
 კაცნი ჭ ქაღნი —

სწავლის მოყვარე, გონიერნი, აქუს ბუნებანი,
 ღუთის სიყუარული, საღმრთოს ვითხვით,
 შესწავებანი,

გარნა ყოვსკულოს, იყო დავლოყლო, ვით ზღუა-
 ში ქუანი,

სევდა განსდევნე, ცუბილით სულით იცევ
 გონება,

თმინების ძალით შემწე, ჭ ღუთის მონება,
 ცისკარი ესე, წლოვანებით თუ აღყვადება
 მისსა სრული მყოფსა, შემდგომ რჩევა
 მოგვეწონება, —

უნებნა ბარბარე ჟორჯადისა.

მეფე სოლომონ მეორეზე.

(განგებულა.)

ვიდრე იმერეთში იყო მშვიდობა ზ მეფე
 იქცეოდა ღირსეულად, მაშინ ყუქლას ყუყუ-
 რდა. იგი ვარე მე შეხედულობდა მისი დანერ-
 გვიდა გონებასა შინა მჭკრეცკეთისსა ვარესა
 შახრსა, ე. ი. კეთილთა თვალთა ყუყურებდა
 ყუქლასა. იყო შატრსა განისა, საშუალო
 სამადღოვსედაც დაბალო, ნაკეთიერებით მრეჭა-
 ლთა, შირის სხე შექონდა მრეჭალო, თეთ-
 რი ზ ფეროვანი; თუალები შექონდა ტრედის
 ფერი, სოცხალი ზ მშვიდი; ვაილიძებდა სა-
 ამითი ზ მიშხიდველობით ღაბარავობდა შკვ-
 ანად; ხსნიითი შექონდა მშვიდი, ერთი ხაირი ზ
 შხარაული. აღზრდილმან, წარჩინებულთა
 შახან თხის მეფე ირავლეს სხსხეულში, და-

აწესა შროველია ქართულია ჩვეულება. თავის
 სამეფოში, თუთან შობად ესე ქართული
 ცნობილად, ახალითხის ვარდა, რომელია-
 სეც ნეცქლად ესე იმერულია ზეზენი ყუ-
 თინისა. სოლომან მეფეს ყუქუბარდა ჩაქდა
 შვიდრულია ცანისძობისა ჭ შობიანად. ჩო-
 ხის შეიკვრადდა ვერძიულია მადისას
 სოხნისა ახუ წ'აღლის ფერს, ვარეშემო ბუზ-
 მენც შემოვლემბუს; ვანიერ ლურჯი რს-
 მალიურს შიღვიანს. ქართული სამოგვას წ'-
 ლებს, ვერცხლის ნელებით ჭ ამისთანევე
 დეზებით; ხანდახან წ'აღებს შეცქელიდა მა-
 ლალია ქესლიანი აწუბნე ქომებით ჭ მაშინ
 ესე ხოლომე სძარსულია ჭრელია წ'ანდა.
 ქერა ყოვანებს იღებდა ინით, წ'ვერსა ჭ
 თავს იპარსავდა ჭ ვანუშორებლით ვხურა
 მალალი ქართულია ქული, გვერდზე. წ'ელ-
 ზე ვრცელ ვერცხლის ქიანი, სედ ხანჯა-
 ლია შვიდრითი ქართულია, ვულზე ატარებ-
 და ყოველითს ოქროს ძეწკვით ძელი ჭე-
 შმარიცას ხატვა, რომელიც განსაკუთრებით
 პატრიკ-სემულია იყო იმერეთში, ასრე
 რომა ფიცი იმ ხატზე ვისაც ჰქონდა
 ვულზე, შეინაცხებოდა ყოველს ფიცზე
 წ'არჩინებულად. ამ გვარი იყო ცნობილად სე-
 ძელი სამარადისო ჭ სეპიდლო სოლომან
 მეფისა, ფრიად მტარედის განსხუებით, ასრე

რომადი სამთავროდ ჩიხის ნაქმრად ჩიიყვამდა
დაბეწვილის ხეყრდას ცოლომდის; ხოლო
ოდესც გომოვიდოდა სესახლოდგან, მაშინ
გოდგდებდა მარცხენა მხარეს ნაბადსა და მე-
მოინტყამდა — უგვეყნს. რადგანც ვახტ-
ანა ყუქრდა, ამ სიხვის მკომდით შეიკვრა-
და ხოლომე ახლოცნო სეძმესა და მესლის
ყბომდებდა თავის მეგობრებსა და ხან და ხან
ხოვავითოა წინაყვანებდა წყლომის წე-
რალთათა, ვითარცა მუფის ჯიჯდობს.

სხოვრება მუფისა იყო ფრადდ მტარე-
შვიდზე ან რეხა სხარხედ იღვამებდა და მაშინ
წივიდოდა გვეკლესიაში წინვას მო-
სახმენლოდ. და თუ იგონებდა ავთიყოფობის
ნაშინსა ან თუ მეგობრებოდა ცუდი დარა,
მაშინ წივიდოდა დედოფლის ოთახში, სეც
ყოველითს ღირსყოფილად მომღებრო, გზობსა
და ყქმის დღის ვადდა; ხოლო ყქმე და გზად
დღის დედოფლისა წივიდოდა წინვებზე
თავის ვარის გვეკლესიაში, ამ გვეკლესიაში,
რომელიცა იყო ბეკლომის სეყდოდ და ამ
ყბად არის გომანზის ვარის გვეკლესიად.

დახსოვით აქა ბეკლო მესლია სემრეკლო,
ნაშენი თლოლის ქვით, რომელიცა გომან-
ზის აღმენების დროს, ყნდოდით დეფციათ,
მაგრამ ვანსვენებულმა ყვანააღმენებულესმა
თავ. ვარისცოვმა ყარბეო დეცევა მისი და

მით დაიღწე სიძესუთით სხსოვარი შენობა.
 დღის ღოღავის შემდგომ ყოველივეს
 შევე თვის ჩესყუთებისამებრ დალოგვა ვე-
 რსხლის ზინჯრით ყავსა დედოფლის თით-
 ხში, მის შემდგომ მოსწევდა ორს თავ
 ჩიბუხსა, ზ გამოვიდოდა შენავსე ან ვარეთ
 ვხრში, ხადა ყოველიდღე ირეთდენ თავა-
 დნი ზ ახნაყონი, მოსრყონი შევესთან მო-
 ხავითხავით ანუ რინამე სათხოვრად. სადღის
 შიართმევდა ყოველივეს თერთმეტს სათხედ
 ხან დედოფლითან, ხან მით თავად ახნაყონთან,
 რომელთაც მოიწვევდა თავის სხსოვში.
 სადღობისს შევე დაბძანდებოდა ვეხ მო-
 ვეტლია ცხტყედ, იმის წინ გაშლიდნენ
 სუჯონსა ზ მოწვეულობითვის მოყდგამდნენ
 ცხტეს დაბაჟი სვამებს. როდესაც ვაათვეგდ-
 ნენ ღოღავს, მის შემდგომ ხაში მსახურნი
 მუხლ მოდრეკით შიართმევდნენ ვერსხლის
 აღთავს, ცაშტსა ველის დახაზლად ზ
 შიარსხოსს. ამ ვურათვე დახაზანებდნენ ველსა
 სტყუმრებსაც, ზ მის შემდგომ შიართმევდ-
 ნენ საჭმელსა: ღომსა ვერსხლის სინითა ზ
 სხუა საჭმელებსა ბროლის თევშებითა. ყბი-
 რველესი დასამშვენებელი სუჯონსა იყო
 ვერსხლის ჭყურჭელი ღვინსა: პატარა ზ
 დიდრონი ხელადები, ვუჯი, ახარუეშა ზ ხა-
 დია, რომელსაცა ზოგიერთნი ყმაწკონა

ვალნი დასტოდნენ ყსვენებლივ, დასამტკი-
ლებლად მეფის დღეგრძელობასა ჭ ბედნიე-
რებანათვს. მაგრამ თუთონ მეფე სჯედა
ფრიად ცოცხსა, ჭ თითქმის ქუთუთისა ჭ ხარ-
შის ძეცხა ველს არს ახლებდა. მიხეზა
ამინი იყო დამხრალი ვბილები სიყმაწვილი-
თვე ჭ სძირის ვბილებივი სრულად შქონდა
ამოდებულთი. სადიღზე იფედებოდა ერთს
საათს ჭ 'ძემდვომ წავიდოდა მოსასვენებლად.
როდესც განიღვძებდა, მაშინ მართმევდნენ
ხილსა ჭ ხაფავხოს ღვიზსა, მის შემდვომ
ვატარებდა დროებასა, როგორც დროც
დაუდგებოდა. წვიმიან, ცაღობიან, ცივს დღე-
ში იძებოდა შინა, ვითხულობდა სახულო-
ნოო წავნებსა, ვმყსაიფებოდა მოძღურებსა,
ვარის მოსამსახურებსა ჭ ხან ჭ ხან თამაშო-
ბდა ჭანდრავსა. ვარეს დროიან დღეში ვავი-
დოდა თავის ვარემო მინდორში, დაფდე-
ბოდა ქვს სვამზე ცაახვ ქვეში, შეუდგებო-
და საველიძწიოვო საქმეების ვანჩევსა ჭ
ყმეცესად ყუყურებდა ყმაწვილი ვალეზის
ბეჭითობასა ცხენოსნობაში, ვარიითისა ჭ
თითვის სროლაში. თითვის სროლა ყუყურდა
ვანსაყურებით ჭ ვარეთა ნაშინში მსრო-
ლოთა დასახუქრებდა იარაღით, ცხენით,
ფარჩით ცნისამოსისათვს ჭ ხან ჭ ხან დროსა
შხადრულებისსა აჩუქებდა ხოლმე ყმასაცა,

მეტადწიგ თუ მრავალთა შორის გაიმარჯ-
ვებდა ვინმე ისრეთი, რომელთაც იყო წი-
ნათვე შევასახებან კეთილად შენიშნულია. შო-
გიერათა მტარეთაცა აუბრძებდა ხარისხსა
აზნაურობისსა. აზბრებნ, რომ ერთხელთ ითა
ფის სრულთაში თურმე ნახა ვაჟი ვინმე სრულ-
ლიად შეიარაღებულთი, რომელთაც ვერ იტ-
ნობდა წინათ; ჭ ჰვიახა: «შენ ვანა ხარო?»
მან მიხლო მოდრეკით მოახსენა: მე ვახლო-
ვარ, ველმწიფეთ, ახალგაზრდა ვაჭარი —
«როსათჳს ვარცხელა მაგტყელი იარაღი ჭ მა-
გისთანა კარგი მაშხანაო?» — ეს მაშხანა ყო-
ველს სავაჭროზე მვირთახნა ჩემოჳს, თქულ-
ნო დიდებულთებავ. მე ისრე ვერა ვხმარობ
ადრსა, როგორათაც ჩემს მაშხანასაო. — «ვარა
ფათ ესერი ნიშანშიო?» — ი შეიათად დაჯაღდენ.
«მაშ, აივერ ნიშანი. თუ მოარცხამ — სჩუ-
ქარს მოკცემ, ჭ თუ დაჯაღდენ, იქნები მოტ-
რაბახე ჭ ღლეის შემდგომ აღარ უნდა და-
შენახოვო». ვაჭარმან ესროლა ჭ მოარცხა
ნიშანშია. «ყოჩაღ, ყოჩაღ აუბანა შევემ, —
მე მაგ ყოჩაღობისათჳს მიბრძებია, შენოჳს
აზნაურ მჯლობა». იგი იყო მამაჳგანა თითო-
ვოვი, უკანახუნელი პირი, რომელთაც ებო-
და სოლოომან შევისაგან აზნაურ მჯლობის
ღირსება.

შევე ხან ჭ ხან თვითონაც ვაგრეოდ ხო-

ღმე ხელში, ზ რადგანც მხიარული ხასია-
 თისა იყო ყუჩურდა სხუა ზ სხუა ხუძრობა
 ზ მსხვედ წახეღისებდა ხოლოც თვსთა მა-
 ხლობელოთა, დრობასელოთა ხელთა. «თუ
 ვიყუჩურვი, ეტყოდ ხოლოც მეფე სოლო-
 მანსა თვის მხლობელს, სესცილოდ იხუ-
 ძრე რამეო.» ზ რადგანც, ხუძრობის შემდ-
 ვომ, მალეღის ხმით გახსრხარებდნენ ყველო-
 ნი, დიდათ იხუეგშებდა მეფესა.

ერთიგო მოახსენეს მეფესა მოსკლთა იგნე
 იამკლისა, რომელიც იყო დიდად მოღვ-
 რემილი მკლოვრობისაგამო, მავებთი შე-
 მოსილი ზ სარცელთამდის წვერ ხამო შვე-
 ზული. — ეს ყოველივე, როცა ვაიგო მეფემ
 მსოქრე: ეს ყუნდა ვაგე მხიარულითი, მაგრამ
 რიგორ? იუიქრეს, იუიქრეს ზ ბოლოს
 მოიგორნეს. მოიწოდეს მეფესთონ ყმაწვილსა,
 რომელიც იყო დედოფლის აღზრდილი,
 პატრო, მაგრამ ცქვცი ზ ლაშაზი ზავშვი-
 აზა, ვაორგი, ყბძანა მეფემ, შენ ყუნდა
 მოახსენო ერთი რამ, ზ მას თუ ვარგათ
 აღახსრულიებ შევიკვრამ წითელ ზუხმენცე-
 ბით მოროყლის ჩოხასთ. შემომავდე ზურ-
 ვზე ნახადს ქვეშა ზ, რადგანც მოვიდეს
 ჩემთან ზერივასი, ვრძელ წვერიანი, მუხლ-
 ზე სავოცნელიად, მაშინ შენ წავლო წვერ-
 ში ველი ზ ვასწიე მაგრა, შემდვომ ჩა-

შობტი ზღაპარით. ესე ყოველივე ღმერთ-
 ლა ვითრეცა. მაგრამ სუსხან რაჭველს
 ისეთ ხაზად ეწეება, რომე გაბრახებულია
 გაბრუნდა უკანვე, წიკვლით ხანაგდის ველია
 ზ იხილვდა რათა მიესათი დახსაგვლით მწ-
 ყინებელი. მაშინ ყველამ სიყვლით დაიწყეს,
 შევეძელ ბევრი იყინა, მის შემდგომ მიკ-
 იაძვლითან, დამძვლებით ყინბრ: «ბოგორ
 არა გრსხვენინან ივანე, რომ ბერე გავრიოვს
 შენ ვაგეხუძრად დედოფლის გახდილია ზ
 ვინდა, რომ ბატონა ბავშს ვადუხადო სიმა-
 გიეროვო». ველიმწივეთ ხეძო, მიყვო ვყუთ
 დამძვლებულია ივანე, მე პირველად შევო-
 ნა, რომა თუი ეშმაკმა წამავლით წყენში
 ველია ზ ვაგავრება ხეძი დედოფლის გა-
 ხდილობედ არა არს წყენი ზ არა შემშვენს.
 ამისათვის შევემ ყბოდა იაძვლის დიდი გი-
 ლდო. მის სრულიად ვყლია დაუძვლდა ზ
 ამ სუძრობაზე ბევრი იყინეს ყველამ, ვინც
 იქ შეესწრო ზ მის შემდგომ ეს ანბავი
 ვაივო მოელოდა იმერეთი.

ამ გუნბით იყო შესოვლიობაა გყენით
 მხლიობლისა წარსულის დროახს, ამ გუნ-
 ბით ატარებდა სოლომან შევე თავისუფალი
 დროებასა თვისთა ქვეშევრდობითობა.

ეს წყენი ცხივრებასა მოეშლებოდა ხი-
 ლძე წახულით სხადიროდ ზ ბრწყინვალე

დღესასწაულ დღეს.

ნადარობა მეფესათვის იყო უპირველესი
 შესაძლებელი. შაუხულოში ცხოვრება ქუთა-
 ისში ზ ნადარობდა დღესავე ადრე, საგორი-
 სში ზ რიონის მინდვრებში, სდაც შრავა-
 ლი იყო ვუბდღელია ზ ხოხობი. შიგლის
 შიძინის ვაჭარებდა ვარციხეს ზ შაშინ ინა-
 დარება რაქდენიძე დღე ერთი ერთმანეთზე
 თვის დავორულებულის აფადეთისა, ვარცი-
 ხისა ზ საგორისს ცყეებში, სდაც შრავა-
 ლი იმარებოდა: დოვ, შველი, შველი, ვა-
 რეული დორი, არეა ზ ვარეული თხა.
 ირეში ზ თხა იმდენი იყო იმერეთშია, რომა
 ლიტკანავი, ოდესაც ანგარიშობდა სარგე-
 ბლორბასა, რომელიც შეეძლო შეეძინა რუ-
 სეთისა იმერეთიდგან, ისა შსწერს, რომა შე-
 იძლებოთ იქ შოვანა ცყავისა, ირძისა ზ
 თხისა, სნაგისა ზ სამოგვისა ქარხანებისათვის
 აფადეთისა, ვარციხისა ზ საგორის ცყეებს
 ვარდა დავორულებულ ცყეებად ირიცხებო-
 დნენ ვიდრე ცყენი: შუაძიისა ქუთაისის მა-
 შრამი, ლორხანთხევისა ზ სეხანდისა შორამ-
 ნის მაშრამი. — იქ მეფე წარვიდოდა ვაშა-
 თხულოში, ოდესაც სხელიდა შემოსხენებულის
 ცყეებში, სანადროდ თვის სხობით; შაშინ
 მეფესათვის აღაშენებდნენ ფაქხაებსა ზ სავსა-
 ლი შიგროთმეოდა ვარეშე სოფლებითგან,

რომელთაც ვაღად ედებო მსხინდლობა. მე-
 ვე თუთონაც მიბძინდებოდა სოფლებში ზ
 შოკერონი გოყსნი უმსხინდლებდნენ ზ
 ისრე ასაძოვნებდნენ, სხუა ზ სხუა მხარე-
 ღობითა, რომა მევე უბოძებდა ხოლომე
 ბევრს მთვანს ხიგველსა ხარჯისაგან განთავი-
 სუკლებიხსა, რომელთაც ეწერებოდა მე-
 მგდომი: «ჩუქს ისრე კმეყოფილი ვართ მე-
 ნის სმსხაყრისა ზ მსხინდლობისა, რომა
 განთავისუკლებო შენა, შენს შვილსა ზ შთა-
 შობივლითა ყოვლის გუბრის ხარჯისაგან».
 ბევრჯელ ამ გუბრი მევის მსხინდლობა
 გლეხთათჳს იყო დიდად სძმიძო, ამისათჳს
 რომა მევის ძახლებელი ბევრს თხოულობ-
 ზდნენ სხუა ზ სხუა სსმელ სსმელსა ზ მით
 თონებდნენ ბევრს სოფლებსა ზ ამისათჳს
 ნებოთ თუ ყნებურად ყნდა გამოეცუბათ
 მევეს ზინა.

ხადარობის დროს სადიღო ვახშამი იყო
 მტარი ე. ი. შემწვარი ზ მოხარშული
 ხორცი, სადაც სუფრასზე მოიწვევდნენ ყვე-
 ღის, როგორც წინჩინებულთა პირთა, ეგრე
 თვე გლეხთაცა, რომელნიცა დაღობდებო-
 ნენ აქა იქა მინდორზე, ამ ადგილს გარშე-
 შო, სადაც იყო გაშლილი სუფრა მათ ყდი-
 დებულთაისათჳს. ამ გვარ სადიღოზე მევეს
 მქონდა ჩუქსულებად, გადავდება ხორცის

ნაჭრისა ხეობა და ამახონა მეფის მარჯვენა
 მხარესა მესმარება ხეობა, შექმნივითა სი-
 ცალით; ყველა ცდილობდა მეფისა წინაშე
 მიღებეს, ამ გვარ სდაღობე იყო დიდი მხა-
 რიყოობა და ახდენს სუკობაზე დიდი ათა
 სათიღვან სათაობდასან, სდაღობე გართ-
 ბდენს, თამბორბდენს, სუქდენ სდაღობე გდეთო-
 ებსა. ამის მხვავსად, თდეს ც სტყუბრებსა
 შექონდათ ყუკობა მეფის სდაღობე ყოვანსა
 ზედანგონ დღეს, გდობობდენს სდაღობსა
 ქუთის შ. აცა, მდობამ ყუკობა რა ვიანად, მბრ-
 თებყოდა და მობტყობის სსმდელ სსჭმე-
 ლობა, სსსხელის წ. ან მდებრე მანდობა.

სდაღობად აღვგობს, ქობსტყეს შობს
 ახელ წეგობიად დღეს, მობწვევდენს ყოყობა
 არქიფობსა და წეგობა მეფის გვრისსა, რი-
 მეუნიცა იყვენს ამ დროს უნად ცოტა.

სოლომონ მეფის მარჯვენის შემდგომ
 შემკვდრედ არავან დარჩა მამობობათი სქესსა.
 მე მანა აღოქსნდრე გარდაცტელთა ყმწვი-
 ლობობივე, ამის დარჩა გობთი ყვანობთი მკობა
 ვიორბე, გობთის ახნ. ყრის ყდენტის ქობა-
 სავან. ვიორბემ შეობობ დარეგობა ვყობა-
 ის გობობობის ქობა და ჰყვანდა თრა მკობა,
 აღოქსნდრე და დობობობ; ბოლოს დროს
 დარეგობა თვსან მკობობობ გარდასხვობდა
 მეტყობობობობობ და შექონდა მათ გუბობად იმე-

თის ზაგრატიონობა. (Багратионы Имеретские)
 სოლომონ ზარგველას ასულნი: დარეჯანი
 იყო მეუღლე თ. აბაშიძისა & მარიამი
 ქსნას ერასთავისა. შუა სოლომონ მეფის
 ძმისა ზაგრატიასა დავით ზატონიშუა ცხო-
 ვრობდა განუძარებლად გარევეთში, იმისნი
 შთამომავლები არიან თავ. ზაგრატიონ დავი-
 თის შვილები. ამ გუარად დიდი მეფე სოლომონ-
 ნის სხუასა ქუთაისში ცხოვრებდა მსოლიოდ
 მოხუცებულთა დედოფალთა გულქება თავ.
 წყუთივიძის ასული; იგი იყო ყმაწვილო-
 ბისს განთქმულთა სოლომონისა & აქერ იყო
 მეუღლე აბ. ქაჯაიასა, რომლიც ქმრის
 გარდაცვალების შემდგომ შეერთო სოლო-
 მონ მეფეს; ბოლოს მიიტყუა თონბოცის
 წლისა.

მეფე სოლომონ მეორის ბიძის დავითის
 მიტკვლების შემდგომ დაშოა მეუღლე მისა
 დედოფალი ანა ასული მათე თრბელთაწავი-
 სა. იმისა ჰყვანდა ერთი ვაჟი & სამი ქალი:
 მხეხათყნა მეუღლე თავ. სვიმონ წერეთ-
 ლისა, ანსტესია მეუღლე თავ. ავივისა &
 თამარა მეუღლე თავ. სვიმონ გურიის ერის-
 თავისა. თდეს დავით მეფემ დაჰპარვა სამე-
 ფო თვისა & მიიღო თვისასა ძმისწულის
 სოლომონ მეორისაგან საზრდოდ საზატონი-
 შულო, მაშინ ერთგულობის დასამტკიცებ-

ლოდ მისცა შული თხის კოსტანტილე,
 სრულად მის განკარგულებისა ქქშშე, ჭ
 რადგანაც შემდგომ გადაუდგა თავის პირო-
 ბასა, დამარცხდა ჭ გარდაცემულა ახალციხე-
 სა, ამისთვის სოლომონ მევემ დააბატონა
 მუხყრის ცახეში კოსტანტილე; ხალც იყო
 დაცუხაღებულა რამდენიმე წელიწადი,
 ვიდრე თა. ციციანოვძენ არ განათავისუფლე-
 ბინა პეტერბურღში წარსაგზავნად, ჭგრამ
 ბატონიშული ისევე გამოიქცა ტვილისის
 ქალაქიდან იმერეთში, შეყრიგდა სოლო-
 მონ მევესა ჭ ცხოვრება აქა 1810-სა წლო-
 ღმდე. ე. ი. ვიდრე მევე იმერეთისა სრულ-
 ლიად აღშეთოდებოდა ჭ მ.ს. განდგო-
 ლითი შემდგომ კოსტანტილე ბატონიშ-
 ლა წარვიდა ს. პეტერბურღში თხის მშო-
 ბლითიყო. იმერეთში დასტოვა მეყლოე
 თხისა ასული თავ. აბაშიძისა; ჭ რადგანაც
 გერა სცხოვრებდენ თანხმობით, ამისთვის
 მსახოვა მოავრობას განშორება თავის მეყ-
 ლისა, ვითამ ამ მიხეზით, რომე ყმაწვი-
 ლობით შემცდარიყო ჭ შეერთო იგი; სოლო-
 ეს თხოვნა მისი მშოვეს ყხამართლოდ ჭ
 არ მისცეს ნება განშორებისა. მაინც ვიდევ
 რყხეთში შეერთო ორჯელო ცოლი ჭ ყეო-
 ლა შული, რომელნიცა ეხლოც ცხოვრე-
 ბენ რყხეთში, ჭ ირიცხებიან იმერეთის ბა-

ტონიძულებად (Князя Имеретинские).

ყუანახუნელ მეფე სოლომონს არა ჰყავდა მძა, სოლომონს ჰყავდა ორი და: ბარბარე მეუღლე თავ. წყუთუკიდისა ძალიე გარდაიცვალა, მეორე მარიამი იყო მეუღლე თავ. ძალხაზ ანდრონიკოვიცისა, რომელსაც მხიოვად მისცა სვერის საბატონიძულო, ის სსხოვრებდა მუდამ ქუთაისში. ოდესც მეფე შეიქმნა წინააღმდეგი რუსეთისა ჭ გაიქცა ახალციხეს, მაშინ თავ. ძალხაზ ანდრონიკოვიცე გაჰყვა მეფესა. ამისათვის მას ჩამოართვეს სვერის საბატონიძულო, საიდგანაც იყო მე. მოსხველი ოთხმოც ჭ თვრამეტი თუმანი ჭ ერთი მანეთი თეთრი ფუტია, ჭ დაუბრუნეს ისევე პირველს ძულობელს ელიზბარ გრისთავსა. ელიზბარ გრისთავსა ყუანდა მეუღლედ ასული მეფე სოლომონ პირველისა ჭ იყო ერთფული ჭ თავ. გაწარული რუსეთისათვის.

სოლომონ მეფის მეუღლე იყო ასული სამეგრეთოს ძულობელის ვაჟისა. იგი იყო მძეწნიერის სახისა, ჭ რადგანაც მეუღლე ჰყავდა დამაჰერებელი, ამისათვის ცდილობდა ზურაბ წერეთელითა, რომ რუსეთთან ჰქონოდა კეთილი საქმე. ჭ რადგანაც სოლომონ მეფე იყო უძლო, ამისათვის უმეტესად ჰსურდა მისემა იმერეთისა რუსეთის ძულო-

ბელთბასა ქმს მე ზ მის ყზრუხველ იყო
 საუკუნოდ. მაგრამ ზოგიერთთა მეფის წა-
 ნაშე დამოახლოვებულთა შინთა, თვის
 სარგებლობისათვის მიიზადეს თავის მხარეს,
 გარნა ამ სქემზე მოვილაშროკით შემდგომ,
 სოლომონ მეფედგეთ განხილვისა მისის მე-
 ფურისა განმგებლობისა.

II.

სამსახურის დაწყობილებისათვის.
 იმერეთში.

სახლთ-უხუცესისა წოდებისათვის და მეფის შემოსავლისა
 მდგომარეობისათვის. კარის მოსამსახურეთა ღირსებისათვის,
 მოურაგებისა და შათის მნიშვნელობისათვის, მდივანთა და მდი-
 ვანიტეთა განხილვისათვის; სვეის-თაგისა და ბოქოულო-უხუცე-
 სისათვის, განხილვისა აღსრულებისათვის, იმერეთის ციხეთა და
 შათთა განმგებლობისათვის, საზღალოთა წოდებისათვის, ვართა
 შეგროვებისა და საომრად წასვლისათვის, ომში სამოკარისა-
 თვის, მეფის ომში მონაწილეობისათვის, მეფისა წინაშე სამა-
 რადისო სამსედრო სამსახურისათვის.

განმგებლობა მეფის კარისა იყო ფრიად
 განვრცელებული, ყველაზე ყუზროსი იყო
 სახლო-უხუცესი, სოლომონ მეფის დროს
 სახლო-უხუცესობდა ზურაბ წერეთელი, ვაჟი

ძლიერი ზ მოძქმედი. ის აწარმოებდა ყო-
 ველი საქმეს იმერეთში ზ ყბირველესი მო-
 ვლელობა მისი იყო გ.წერა ზ მოგროვება
 სეგელძწიოთ ხარჯისა, საიდგან:ც მეთელი
 ნ.წილი გუთთუნოდა სხლით_ყხუცესსა. ამის
 გარდა მებღენი მოუცხანდენ სხიყრად ორსა
 ან სამს ქესსა წყლოწადში ზ ოდესა
 იანგარიძებდენ მოვლის წლის შემოსავლი-
 ს, მაშინ კიდევ მიარომეცდენ წ.ის წყვი-
 ლის მის შესავრის ცანსამოსსა. თუ მეფე
 უბოდებდა ვისმე ყმესა, ამ შემოსევამით
 სხლით_ყხუცესი გამომარომეცდა თითო კომ-
 ლზე თითო ხარსა. თანამდებობა სხლით_ყხუ-
 ცესისა, აგრეთვე სხუა თანამდებობა:ცა ეძღე-
 ოდათ შთამომავლობით, მაგრამ მაშინ მეძკვლ-
 რე არ იყო ძელი, გარნა თანამდებობა ესე
 მიეცემოდა ვისმე მისივე გუარისასა ზ ბეგრ-
 აქელ მეფე უბოდებდა ხოლმე სხუა გუარი-
 ს:ცა დარსებას გვარად. მეცლითებრ უწინ
 სხლით_ყხუცესებდ იყვნენ ახანძმებიცა.
 ზურაბ წერეთელი იყო აგრეთვე დედოფლის
 სხლის გამძღორცილა. ის იყო არა თუ მა-
 რგო სხლით_ყხუცესი, არამედ სამეფო დი-
 ლეხულოთავანი განმგებელი ყოველით სეგ-
 ლძწიოთთა საქმეთა.

შემოსავლი მევისა იყო შემდგომი:

1) შემოსავალი იქარებითგან 1809-სა წე-

ლისა 97 ქებსა (თხმელაური ფუტია) ანუ მა-
 შანდელის ანგარიშზე 20,000 მანეთია. ქუ-
 თაის გარდა იქნის ფუტია იკრიფებოდ
 ჩხერში ზე ვარცხება, მაგრამ ძალიან ცოტა.
 2) საყრბე, გროვდებოდა თითო კომლზე
 ორი მანქალია (თითქმის ერთი მანეთი). 4)
 საყდიგრო, იკრიფებოდა კომლზე ექვს ექვსი
 ზაიმანი ხორბალი (ზაიმანი თურქული ვირ-
 ვანქა) ანუ თხუთმეტი ზაიმანი ღობი ზე ახ
 ოცი თუნგი ღვინო. ამის გარდა გროვდებ-
 ბოდა პირუტყვი, მაგრამ კომლზე ერთად
 ვარსა შეიქმნებოდა მთელს სოფელს ანუ
 სამთაურკოს ერთად; თითქმის ყოველიოვს
 ათს კომლზე ერთი ძროხა ზე რამდენიმე
 ცხენი ზე ქათამი. 4) რაჭის მთაში მცხოვ-
 რებელითა სოფლებსა: გლორისა, ღებსა ზე
 შიორისა ერთმეორდა კომლზე თითო ცხენი
 წ'გლიწ'დმა; სოფელი უწერსა ექვს ექვსი
 ზაიმანი ხორბალი; სვენეთის სოფელს უშკ-
 ულიში კომლზე სამსადა ზაიმანი თოყის
 წ'ამალი. 5) 1311 კომლის სხესთ ყმათა
 ედუთ ხარაი ვარდაუწ'ვევტელი, ხოლო
 სხელი უხუცესი შეიქმნა ოვის მიმხედვე-
 ლობით. საყრბე ხარაი ერთმეორდა 1685-სა
 კომლისა, ზე საყდიგრო 430-სა კომლისა. ზე
 სხენი გლეხიკ'სანი მათის მუხატონის ხაირი-
 სათვს იყუნენ განთავისუფლებულნი. ამ ხარ-

ჩიღვან. მეფის შემოსავლად ირიცხებოდა
 აგრეთვე აქარიძე, რომელსაც ანთიმევედნენ
 ქურდებს; ქურდს ერთმეოდა ერთი ხუთად
 შეტა ნაპარევსე, ამ ხუთ ნაწილითგან ორი
 წილი შეირიცხებოდა საჯგლიწივოდ, ორი
 წილი ეძლეოდა ნაპარევს პატრონსა და
 ერთი წილი ბაქოყუთო უხუცესსა. ყოველი
 ქონება ამოწვეტილისა უმეძვედრეოდ, თუ
 რომ ვაყრილი იყო სხლიკატებთან, შეი-
 რიცხებოდა საჯგლიწივოდ; და შევრჩველი
 მეფე უბოძებდა ხოლმე ამოწვეტილის ქო-
 ნებსა მხლობელს ნათესავებსა და გამოართ-
 მევდა მტარედსა ბაესა. საზოგადოდ შემოსა-
 ვალი მეფისა იყო ფრიად ცოტა, მაგრამ
 არც საჯგლიწივო ხარჯი ჰქონდარიან მო-
 მეტებუთი.

დედოფლის შემოსავალი ჰქონდა საკუთ-
 რად. აქარიძის შემოსავლიდგან 12-ი ქესსა
 ეკუთვნოდა მის და ამის გარდა ჰყავდა 274
 კომლი აზნაური და გლეხი. სრულად მისი
 შემოსავალი დაუხადებოდა 1981 მანეთად
 27 კომ. თეთრ ფულად.

ბატონიძეულებსა ჰქონდათ აგრეთვე საკუ-
 თრება ივსი, ე. ი. საბატონიძელი. უკანა-
 სკნელ დროს ნაწილი მათს საკუთრებასა
 შეირიცხა საჯგლიწივოდ და დანაშთენი ეძლე-
 ოდა მხითრედ მეფის ასულებსა.

მეფის ქონებასა და შემოსავლის განმკვე-
 ლობისათვის სახლი უხუცესსა ჰყვანდა შემ-
 დგომნი თანა შემწენა, ე. ი. : 1) ხაზართ-
 უხუცესი; ამ თანამდებობისათვის აღმართნი-
 ოდა ყოველთვის თავ. ნაყარძეებთაგანა; ის
 გაიგზავნებოდა ღრმისა და ხორბლის მოსავ-
 ლისად, თითონვე იყო მოვლელ მ.ს. მენ-
 ხისა და ამ თქმისათვის მეთელი ნაყარ-
 ვკუთვნებოდა ხაზართ უხუცესსა. 2) მეთვინეთ-
 უხუცესი იყვნენ ორნი: სკომონ წყაროელთა
 და ახ. იოსელიანთაგანა. თანამდებობა მათი
 იყო მოვროვება და მენახეა ღვინისა, რიხ-
 თისა ივინიჭ მიიღებდნენ მეთვინსა. 4) მე-
 სტყმარეთ უხუცესი ამ თანამდებობისა აღსა-
 სრულებლად აღმართნივადნენ: ახ. მდივანოვ-
 თაგანი, იოსელიანთაგანი და სპეციალთა-
 თაგანი. ესენი მოვროვებდნენ მარტყმარსა
 რისათვისცა ეძლეოდით ტყვე და თითო
 ხაზინა ხარცა თითო ძროხაზე.

ამთ გარდა მეფესთან იყვნენ შემდგომნი
 თანამდებობისა ქვეშე მეორენი ხარნი: 1)
 მორღალი ანუ ჰეჭდის შემწახვი. ამ თანა-
 მდებობისათვის აღმართნივად თვითონ მეფე თავ-
 ავლიძულებთაგანსა, რომელიცა დასკმდა
 ჰეჭედს სიგელზე და გამოართმევდა ხუთს
 მარჩილს თვით ვარძილზე; რადენი ვინც
 ებრძობებოდა, და ამის გარდა იყვნენ მესამე

შოსავლიდგან თითო მანეთზე ოროსო გროშ
 იღებდა.

2) მ. ლოვეი უხუცესი, იგინი იყუბნენ ორნი
 თავ. წყროყოლითაგანი, მათ ეხარათ სავგოდ-
 წიგო ფული ჭ ყოველი ქონება, რ. ს. ბ. ზ.
 ს. ა. იღებდნენ სჩუქრის ვაცემის დროს მე-
 აედს, როგორცა ღარდა ნაბოძები ნივთი.

3). ფარე მთ უხუცესი, ანუ მეფის შოსა-
 მსახურების ყუბორსი. ამ თანამდებობასათვის
 აღმოიარჩეოდა ა. ს. აბაშაძეებთაგანი. მის მხე-
 დველიობის ქულშე იყო სესმელ სეჭმელი
 მეფის სხლისა. ამ. ს. ბ. ზ. ეძლეოდა სჩუქ-
 რი გელმწიფის ნებით ჭ მათიული მეფე. ს. გ. ნ.
 ნაბოძებს ტანახმობისა. მსვე ვკუთნოდა
 მეფის სარდყრი ტანახმობისა, თდესე ს. ბ.
 ველახეძომ აღარ იხმარებოდა. აგრეთვე
 მულთი ქულშსაგები, ხელიჩები, ქეჩები, აღ-
 თაჟა ჭ ტ. შ. ტ.

4). მეფინივეი უხუცესი. ამ თანამდე-
 ბობასათვის აღმოიარჩეოდა თავ. აბაშაძეებთა-
 განი, რომელსე ჯამდგარად ეძლეოდა
 მათიული მეფე. ს. გ. ნ. ვახსჩუქრებულის სე-
 ნებისა. ამის ვარდა მეფის ჯოგიდგან, რო-
 მელშიაე იყო თიხმოე ჭ ტამეტი სენი,
 უნდა აყუბნა თითო ვკილი ჭ რამტყენს
 თუაო წამხდარი სენი იქნებოდა. ამ. ს. ვ.
 ვკუთნოდა მეფის ტანახმობისა, რომელსე

მეფე გამოიძვლიდა ომში ან ნადრობაში
ქ მეფის ძესლია ყნაგირები.

5) ბაზიგროთ უხუცესი, ახ. ყროფიციკვა-
განი, რომელსაც ეპარა მეფის მიძინო, ქო-
რი, ბაზიგროი ქ სხენი.

6) მეძალღეთი უხუცესი, თავდვირიძეთა-
განი, რომელსაც ეპარა მეფის ძალღეთი.

აქამდგინად ამ ორთა თანამდებობასა ქქს-
შე მეოთხო შქონდათ მეათედა მურონველისა
ქ სესთავისა, რომელთაცა გროვდებოდა
ქორთა ქ ძალღეთი საზრდოდ.

ამისთანა აქამდგინა რასაკვრველია ფრიად
მცირეა, მაგრამ განსვენებულა ზურაბ წე-
რეთელი თავის ანხის აღწერაში, მეფესთან
თანამდებობასა ქქს/შე მეოთხო პირთა ზედა
სწერს, ქ ყოველი მეფისაგან დანიშნული
აქამდგირს შეძგომ ყმატებდა: «ქ სხუცა
შქონდათ სარგებლობათ» ქ ან ანის ამაში
გჭვ, რომე ამ სხუ სარგებლობით შეძინე-
ბასა ყქსლია ცდილობდა ქ გაწერილზე
მომტებულისა სარგესა აგროვებდა თვსს
სასარგებლოდ. ის თანა შემწენი სხლით უხუ-
ცესისა, რომელთაც ან ედვით მოვალეობად
სარგის მოგროვება, ყოველითვს მეფისაგან
გაცემულს სჩუქარსა დაჯესებდნენ ხოლმე
მომტებულოდ თავის სასარგებლოდ. მაგალი-
მეფე ვასტედა სჩუქრად ითოვსა, ცხენსა ქ

ანუ სხუეს რასმე ნივთსა, რომელიცა ღირდა
 ხუთ თუმანად, იგინი აჯასებდნენ ოც თუმანად.
 ანკი ვინ იქნებოდა წინააღმდეგი ამისთანა
 დაჯასებისა? პირველად, ამისთჳს ვერავინ
 უწინააღმდეგებდა, რომე ვერვის შეეძლო
 დაეცარებინა მანქველობა მეფის სჩუქრისა
 მცარე ფასითა, ჭ მეორედ ამისთჳს, რომე
 თაკ მოძწონებით ყველა ცდილობდა მეფის
 ნაბოძარი ძვირფასად სჩვენებოდათ სხუათა
 გარეშე ხალხთა, თუძცა იმ ფასის მეოთხე-
 დათც არ ღირდა. მეფე ანბეისუხუცესსათჳს
 ნახევარ ფოგი იყო თუჯო წამხდარი; ფა-
 რეშო უხუცესსა სძირად უუყუჭდებოდა ხა-
 ლიჩები, სძირად უხუყდებოდა ქეჩები, ჭ ამ
 გუჳარი ბოროტეჳს ბევრი იყო, განა მარტო
 იმერეთში, სხუეგანც ბევრგან. მეფის სიგე-
 ლების მწერალნიცაი სარგებლობდნენ, ოდე-
 საც მევე უბოძებდა ვისმე სოჯელისა გა-
 ცუთა ჭ დავჯანება სიგლის დაწერისა არ
 შეეძლოთ, მეგრამ მუნწი ვაჟისათჳს დას-
 წერდნენ მცარე აღნაქუსითა. ბოლოის მოა-
 წერდნენ საზოგადო აღნაქუსითა «ჭ ვ ი ნ ც
 მ ო მ ა ლ ო ს ე ს ბ ო მ ე ბ ი ს ს ი გ ე ლ ი
 წ ყ ე ყ ე ლ ი ი ე ო ს». ჭ რომლისგანც მოელო-
 დნენ ვარგს სჩუქარსა, იმისთჳს წარმოადგენ-
 დნენ მძვენიერ სიტყუობასა ჭ დაბოლოვებდნენ
 ამ სხით «ამ სიგელის დამარტვეველსა ეწი-

რს ღმრის რახსება მსწრაფლად, & დაქცეს
 ოჯახი, ვითრცა მკუთვლი ვაინსა, & გრუთ
 იყოს იგი ღმრის შრომისა & იორმეტია
 მთლიანო ქრისტეს მოწამეთაგან დაუსწვლად
 & შეძღვომ ჩვეარდეს უფრსკულისა შინა
 გენიისა & ცეცხლისა სიუკუნოსა ეშმაკისა-
 სა. & დამტკიცებელი ამ შეუცულოელის
 სიგელისა აკურთხოს დმერთმა ქვეყნისაზე-
 და სსუფვეკოსა თვსსა. ამ გუარი აღნქუ-
 სით დაქერილი სიგელი არ იყო ამათ ვო-
 ხტობა. იგი აჩვენებდა მევის ყურადღებსა
 & მევის სიგელსა აძლევედა დიდსა მთი-
 ერებსა.

ამისთანა მსბიგრობა იყო სემოქალაქი
 განმგებლობაშიცა.

სოლომონ მევის დროს იმერეთი იყო
 განყოფილი ექუს მასრად სემოქალაქი ვაი
 მგებლობისათვის: ვაკე, კრიბა, სახვიდერ,
 არუგეთი, რათა & ლეჩხუმი; მაგრამ ამ გან-
 ყოფილებას განმგებლობის მნიშვნელობა არა
 ჰქონდა; სოლომონ სემოქალაქი: 1). ქუთაი-
 სის სემოქალაქი, სდაც მოყრობდა ერთი
 თავ. წყლუკვიდეთაგანი. 2). ჩხერიბა—თავ.
 წერიეთეთაგანი. 3) ლომსიანთხევისა—აზ.
 მაჭავარიანთაგანი. 4) ხონისა—აზ. აბულა-
 ძეთაგანი. 5) საპაიჭაოსი —თავ. ლორთქი-
 თანთაგანი. 6) სეგავახოსი—თავ. ლორ-

თქიფუნდყოფანი. 7) სეჭილო — აზ. კორ-
 მიათაგან. 8) ფარსხანაყანგვისა — თავ. ნიუ-
 რადყოფანი. 9) ქუთაისისა — აზ. მდივანოვ-
 თაგანი. 10) გეგუთისა — თავ. იაშვლოთაგანი.
 11) რიონისა — აზ. მესხთაგანი. 12) ქუჩხი-
 რისა — აზ. აბაშიძეთაგანი. 14) ვარტახისა —
 თავ. წერეთელითაგანი. 14) სიმონგორისა — აზ.
 კლდიაშვლოთაგანი. 14) მუხურისა აზ. სა-
 ყურელითაგანი. 16) სეზანისა — თავ. ავა-
 ლიაშვლოთაგანი. 17) გეცხინისა — აზ. ლორთა-
 ძეთაგანი. 18) სეჭარისა — თავ. აბაშიძეთაგანი
 19) კვარისა — აზ. აბაშიძეთაგანი. 20) შინ-
 დისა — თავ. ლეონიძეთაგანი. 21) ხიდის კა-
 რისა — ამ თავადთაგანივე. 22) ჭიდროთისა.
 23) ღერბისა. 23) გლორთისა. ეს სამი სა-
 მოყრაო ეძინა თ. ჭაბუკიძეებსა. 25) ჭი-
 თრისა — აზ. ჭაბუკიძეებთაგანი. 26) ჭყუ-
 სისა — თავ. გელოვანთაგან. ეს ზემო ხსენე-
 ბულნი მოყრავები ცხოვრებდნენ, ანუ მეფის
 ციხეებში, ანუ სადაც იყვნენ სახსო ეძინა.
 ხევეკლეხიორ მამულები მოყრავებად ამოი-
 რჩევდნენ ეკკლეხიის განმგებელთა ნებითა
 ზ საბატონო მამულებში მოყრავებად იყვნენ
 თვითონ მებატონენი.

მოყრავები აღმოიჩიოდნენ ხოლომე ერ-
 თისავე გუბარისანი, ხოლო შემოსავლიდგან
 სარეგებლობდნენ რამდენიმე ოჯახნი. ამ

გქონდა, ფარტახანეანების სამოყრდით, ყწან-
 ლეთის მეფის სიგელითი ეკუთვნოდათ ყვე-
 ლიანი დასახლებებს, ასრე რომე მოყრადე მე-
 ფისებან დანიშნული ამ სამოყრადის მე-
 შახავალს გეჭეოთდა იმდენ ნაწილად, რამ-
 დენი ოჯახიც იყო იმით გვარში. სარისნი
 მოყრადისა შესინებდა მათ შემდგომსა
 სარგებლობასა: 1) მოგზაურობაში მათივს
 სარგებლობა იყო დაუკლებელი და
 ამის გარდა მანდა მიერთდებოდათ მატყლი.
 2) ჰქონდათ ნება ერთის სხელთ ყმებთაგანა
 წარჩინებული გლეხები, ამოგრიად და ესა-
 რგებინა იმსებან ყოველთსებრით, რაც დე-
 ზულებით იმ გლეხებს ედებოდა. 3) სარგებ-
 ლობისა ეკუთვნოდა მოყრადესა. 4) მოყ-
 რადეს მოყმნებდნენ, დაუთესდნენ, მოყმნი-
 დნენ და ამის გარდა მასცემდნენ მსახურსა.
 5) ომში სავალია ყნდა ყზიდნით გლეხე-
 ტებსა და სარგებობის რაოდენიმე ნაწილი მი-
 ეცათ მოყრადესათვის. 6) თუ მეფე ყბო-
 მებდა ვასზე ყმისა ანუ მამულია, მაშინ
 სარგებობის მიძღვნი მოვალენი იყვნენ მიე-
 ცათ სამოყრადით იმ მოყრადისათვის, ვის
 სამოყრადით იყო ყმა ანუ მამული.
 თანადებობა მოყრადისა იყო შემდგომისა
 ყურისგლება ხალხისა, რომ მძვდობიანათ
 ეცხოვრნათ, თანაშემწეობა ყნდა მიეცათ

იმისათვის, ვისაც მეფე წარმოვზავნიდა რაჲს
 სამე საქმის აღსახრულებლად, გაჭირვებაში
 თვისს ხალხით უნდა გამოსულიყვნენ საომ-
 რად ჭ უბირველესი მოვალეობა მათი იყო
 განჩივება სჩივრობს თავის სამოყროში.

უწარჩინებულესი მოყრაჲვი იყო ქუთა-
 ისისა, რომლისა კელიქს შ იყვნენ მამახა-
 ღიანნი ჭ მსუდის კარნი. თავის ხაზოდ იღე-
 ბდა: 1) სხუა ჭ სხუა იგჳარების შემოსა-
 ღიოდგან სამ ქესსა, ე ი. სამოც თუძან
 თერთ ფულისა. 2) მარილისა ჭ თევზის
 იგჳარებიდგან, იმის ნახევარს რამდენსაც მეფე
 იღებდა თავისათვის, ჭ ამ ნახევარს უყოფდა
 თავის თანამეძევეებს. 3) თითო სამაღნეხე,
 რომელიც შემოიკლავდა ქუთაისის ხიდზე
 სამ ფარსა. 4) თითო დაკლოყის საქონელ-
 ზე ქუთაისში თერთმეტ სტილი ხორცსა. 5)
 თითო საქმის განჩივებაზე ხუთ მარჩილს.
 ამის გარდა ოდესაც მოვიდოდა ქუთაისში,
 მაშინ იქ მსახურებელნი მიართმევდნენ
 მღუშნსა. ქუთაისის მოყრავსვე ჰქონდა სარ-
 დლოზის ხარისხი ჭ ამით იყო მისი თანა-
 მდებობა განვრცელებული ჭ მდივანბეგებს
 არ შეეძლოთ განერჩიათ საქმეები მისის
 განმგებლობისა. თითონვე განჩივება სჩი-
 ვარსა, გადასწეულა ჭ განჩენს აღსახრუ-
 ღებდა ან თითონვე ან მიანდობდა ვისმე

თავის ჯედიქსკიისა. სხუა სამოყრავთიკო
 უქმყოფალოთა, მოყრავის ვან: ჩენსასა,
 შექმთოთი ეჩიკთათი მდივანბეგებთან. თავადნი
 ჰ აზნაყრნი ვანიხილუკებოდნენ სამდივანოში.
 ავი აყო უმაღლესი სამსჯავრო, სდე: ც
 ვანიხაგებოდა სისხლას სდეძე, აგრეთვე
 ყოველი სდეძე სამოქალაქო ნაწილისა. ამ
 სამსჯავროში იყო ორი მდივანბეგი; სო-
 ლომან მეფის დროს მდივანბეგებად იყვნენ:
 თავ. წყუთუკიძე, რომელმაც სრულყოფილი არ
 იყოდა წყრა ჰ ვიხუა ჰ თავ. ვახუშტი
 ჩიგვიძე, ვაჟი მწავლყოლი ჰ ფრიად გა-
 მოცდილი სამართალიში. ივინი ცხოვრებ-
 დნენ ხან სოფლებში ჰ ხან ქუთაისში ჰ
 საგვიდნენ სდეძესა, ხან თავის სხლში, ხან
 ვარეთ რომელსამე ჩრდილოვანს ხეს ქქლში.
 დრო შეკრებყოლებისა არა ჰქონდათ დანიშ-
 ნული. ოდესაც მდივანბეგები წავიდოდნენ
 ქუთაისიდან სოფლად, მაშინ მოჩივარნი
 ელოდნენ რამდენიმე დღე. ოდეს ეწებოდ-
 ნენ ქუთაისში, მაშინ ვრება ჰქონდათ ყო-
 ველს ეამს ჰ ყოველს ადვილსა, როდესაც
 ახუ სდე: ც სეჭირო იყო. როგორც მოის-
 მენდნენ სჩივარსა, მაშინვე ორივე მოჩივრებს
 გამოართმევდნენ სბჭარსა, ე. ი. შემოსავლს
 ვანიჩენისათვის, რომელთაც ივრიფებოდა მდი-
 ვანბეგის სსარგებლოდ. შეძლიებასმებრ

მოჩივართა ზ სჯმის გვარად განსაზღვრეთათ
 სჯმეთა, ერთმეორეთი ორმოც ზ ათ მონიღო-
 მდუ. ყოველი სძოქლოქორ სჯმე განიჩე-
 ოდა ფიქით; ყნდა დეფუცნა მსხუხს მგე-
 ზელსა რაძღენიმე თანა მოფიქროთ, რომე-
 ღნიც ყნდა ყოფილიყვნენ სწიხსით თანს-
 წ'ონი მოჩივრსა. თითქმის ყოველიჲს ათ
 მონიღოდ ღარსებულს სეგანზე იყო სჯი-
 რო ყნთი თანამოფიქარი, ოც მონიღიზე
 ორი, — ამ რიგად. დასჯილებოდ ქარაობ-
 დნენ კ'ესა. ვინც არ შეეძლოთ ქარაობა ან
 მოთანხმება იძენი თანამოფიქრისა, რაძ-
 დენსაც სჯიროება ითხოვდა, ან ვაძეყუნ-
 დებოდა სჩივარში; ვინც წ'ან. მოადგენდა
 სრუტოდ ზ მათთან დიფიცებდა, ან გამარ-
 თიდებოდა. აქვე მატრო ქალღიდას ნახე-
 ზე შეარღვენდნენ განჩენსა ზ მისეგმდნენ
 გამართლებულს მხარეს. მძამე შესდროში:
 ქურდობაში, სრ'სებაში, ტყვეს დასყიდვაში,
 სსხლის დათხევაში, წდვანბეგები მოსხმე-
 ნდნენ სჩივარსა, მს შემდგომ, სჯმის მი-
 ხედვით ჰკითხვდნენ მიწ'ებსა. და ბა. სეღით
 ზ გამოჩენილით კ'ესთა, თითქმის ყოველიჲს
 დაუფიცებოდ ზ მტარეთა კ'ესთა ფიქით. თუ
 რომ სჯმე იყო დახლოებული ზ მიწ'ებს
 არ შეეძლოთ მისი განჩეგება, მაშინ ჰყმ-
 მარიტების გამოსჩენოდ დამნაშავეს ყნდა

გამართლებინა თავი თვნი დაწესებულის
გამოცდილებით ე. ი. განხორციელები რკინით,
მდუღარე წყლით ზე ერთი ერთმანეთთან ხმა-
ლიდა გასვლით.

გახტანგ მეფის კანონით კაცს მკუთელს
გდუბა სამლაყრი თუჯოდ, ათს ხუთს ოც ზე
თერთმეტს თუქნიდგან თორმეტ თუქნიამდე
მოკლეთის კაცს შთამამავლობის გუბ-
რად. უბირველესი თავადს მკუთადგან მკრვე
ხარისხამდე, მეორე ხარისხისა ვაჭრამდე ზე
უკანსენელი გლეხის კაცამდე. გახტანგ მეფე-
სავე კანონით სხუა მესდომისათვის ედუბათ
სახლაყრი თუჯოდ. ვერა სდევდნენ მეფე
გახტანგის კანონსა ზე არც იყვნენ ისრე მდი-
დარნი, რომ ეხლათ ესოდენი ბყვრი თუჯოთ,
ამისათვის მათ ჰქონდათ სხუა ზე სხუა სასჯელითა
როგორც მკუთლითებრ:

1) ვინც გუთში განზრახვით მოჰკლამდა
კაცსა, მის დასწავამდნენ გროვა შემახე, ან
ქუბში ჩაკარამდნენ, ან ცოცხალს დამარხა-
დნენ, ზე ამის გარდა მკუთარის პეტრონის
სახარგებლოდ ახლვევინებდნენ თუჯოსა.

2) კაცს მომეტყუებულსა ზე ტყუელ გამ-
სვიდველს დასწავამდნენ გროვა შემახე;
ვინც გავსვიდა სამხე მომეტყუებული ტყუელ,
მის მოსჭრიდნენ ორივე გუთ-თუჯოს; სამხე
ნაკლების გამსვიდველს მოსჭრიდნენ ან

ველისა ან ფეხსა.

3) მცირეს ქურდობაზე; საქონლისა ანუ ნივთისა, მოძმარველის გადახდევინებდნენ ჭარიდას ერთს ხუთად, ჰ თუ შენიძნავდნენ ვისმე ქურდობაში რამდენააგერმე, მას დასჯიდნენ ან სიკჳდილით ან მოკვეთდნენ რომელისამე ასოხა. —

ჰ 4) აშკარად სხვის საკუთრების მიმოვსაებელს, ან მიწის ან ტყისა ჰ ტყის მოძიებს ვარდახდებოდა ჭარიდა ერთი ორად ჰატრონის სახარგებლოდ ჰ შეათედი მსაჯულთა სახარგებლოდ.

ვანჩინების შესარდგენლად, რომელიცა თავდებოდა სასჯელით, მოიწვეოდნენ ეჳისკომოზნი ჰ ზოგიერთანი წარჩინებულნი მოქალაქენი; ჰ მცირეს ვანჩინების შესარდგენის დროს, აგრეთვე სამოქალაქო გადაწყვეტილებაში, შეეძლოთ ყოფილიყვნენ ყველანი, ვინც შეესწრებოდა იქა, სადაც მდივანბეგები არჩევდნენ სქმესა.

ყოველი გჳარ ვანჩინს დასწერდნენ მდივანები, რისათვისც გამოართმევდნენ მოჩივრებსა სამდივნოსა. სოლომან მეჳის დროს მდივანად იყო დევანოზი გრიგოლაშვილი. უწინდელს დროში ეს თანამდებობა იყო ერთ გჳარში იმდენი ხანი, რომა ამ თანამდებობის გამო დაერქჳა მდივანიშვილი. ალექ-

ქსანდრე შესაძის მდივანი იყო სომეხი აში-
 როვი & მგონია მდივანი მკლიც იყო ნახო-
 მხარი. მაგრამ ეს თანამდებობა არ იყო და-
 ლიან მკვლრი; მის აღსასრულებლად მოყ-
 წოდებდნენ ვინც შეხვდებოდათ წიგნის მკო-
 დნე, მღუდელი ან დიკონი. მდივანს ასეადა
 არიან, რომელიც აგროკება საბჭოსა, &
 ამ შემოსავლიდან სარგებლობდა ოთხ ფა-
 რას თითო მარჩილზე.

ქურდების, ევაზაკების & სხვა გუარია და-
 მნაშავეთა საპოვნელიად & წარსადგენელიად
 სამსჯავროში, იყვნენ ხევისთავნი. სოლომონ
 მეფის დროს ხევის თავად იყვნენ თავ. წყ-
 ლუკიძე & აზ. ბარათაშვილი. ამ თანამდე-
 ბობის აღმასრულებელი იღებდნენ მესხთივდს
 ჯარიმისს; რომელიც ერთმეორეთი დაძნაშა-
 ვეთა. ქურდების ძებნის დროს საჭმელი სას-
 მელი ეძლეოდათ გლეხთავან, უმეტესად ვინც
 იყო ეჭვს ქეშმა.

სამოქალაქო & სხვა ყოველი გუარია სა-
 ქმე, სისხლის დანთხევისა, დაბოლოვებული
 ჯარიმის გამორომევით, აღსრულებოდა
 ბოქოყლითა მიერ; სადაც ბოქოყლითა უხუ-
 ცესი იყო უჯროსი მათი, მივლს იმერეთ-
 ში. ბოქოყლითა უხუცესად აღმოიჩივოდა
 ერთი წერეთელითაგანი, რომელიც იღებდა
 შემდგომს შემოსავლისა: 1) სამსჯავროებსა

ვინაჲთა ზღაპრულად იტყვიან იღებდა მგაივებს
 ხადარ მამულის ფხანსა ან მგაივებს ჭარბ-
 მანსა. 2) თანამოციტაროთა წარმომადგენელ-
 თებან იღებდა თითო ახასსა თითო თანამოცი-
 ტარზე. 3) თანამოციტაროებან მგაივებს, რა-
 თღებს:ც იგინა იღებდნენ ფიტასათვის. 4)
 ხაყრის მოგრიკებზე, თითო ოჯახადგან,
 რომელიც აძლევდა ამ ხრეჭსა, ცამეტ ფე-
 რს. ამ უკანსკნელის შემოსევილიდგან
 ზოქორული უხუცესი ნახვარს მასტყმდა ზო-
 ქორულს, რომელიცა განიყოვდნენ ყრო-
 მანქიძი. ამის გარდა გლეხობენ ხარგებლო-
 ზდნენ საგდლით 6 ომში საშოკრის ნ.წ.ა-
 ლით.

სესჯეგლის შემსრულებლიდ დანაშნე-
 ზოდა ყროთა მგაივს მტყლით:განა; არ:ლიდ
 შქონდა განხრებულთ. ცყლით, დსსჯეგლ
 აღგილიდ აყო დანიშნულია სესხესლით. მან-
 დარია, სედც ამ გჭარ შემსხვევაში შეიყ-
 რებოდა მრაველი სეღსა. აქ ც.ცხვებს სი-
 ხლოვეს უკანსკნელ დროებმდსან აყო
 დიდა ქუბა, რომელიცა ჩსუქმდნენ დანა-
 შკვესა, ზედ წარყრადნენ ვარსა 6 დსსმდ-
 ნენ წყნარად წყელსა. ეხლმდელ მტყლ
 ხადარ აყო ოთხი ხს სუჭი, ამ ოთხს
 სუჭ მუა დსწუკდნენ ხროვა შემსხე ტყვს
 ვამსვიდველებსა 6 ქუოდებსა.

სოლომონ მეფე იყო შემბრლებელი კ-
 ცა & სოგიერთს დასახელებად შენიშნულს
 განათვისებულად ხოლო სხაგვლისაგან,
 ხან & ხან მხაფეულობაგან გატყუებულთა
 მოსყმა განსადგოს. ამ გზად ერთგულ
 ერთი აზნაურძელი დასახელებად შენიშნუ-
 ლი ქურდობასთვს, & მხაზოვა შეწყნარება
 იღებს მაჰყვლით დასახელებად — „ველიჩ“ ა-
 ჟგორ, შესდეს მან, დიქროსა ვეიცავ, რომ მე
 ანაგარ დამძვე, ხორბლით კაცთა დამბე-
 შლეს. იმით შემყრდით ჩუმი სიმდიდრე:
 რომა მიქს ყოველთვს ხორბალი & ღორი,
 ღვინო & ხორცა, & მათ ჩუმი სიმდიდრე
 მაჩვენეს ქურდობასთ. მეფემ ბძნა დაყენება
 სახეგვლის აზნაურებსა & მოსყმა განს-
 დგოს, რომელიც იქვე შესრულეს. აზ-
 ნაურძელი აქერი შოტჭინედ & დიდხანს
 ლოცულობდა, მას შემდგომ მიიყენეს
 სესხობან, დაჯარეს ველის გულზე სბრა
 კესი ქალიღი & დახვეს ზედ განურგბუ-
 ლი რკინა. პირველიდ შეკრია, შემდგომ
 გადადგა სმი ნაბიჭი & გადადგორ რკინა.
 განურგბულმა რკინამ დასჩვენა რუკა კესი ქა-
 ლიღი, შესწრე მხოლოდ გაშავდა, დაბ-
 რუკა & ველი დარჩა უვნებელი. ამ შემო-
 ხვევამ აღკვერა ხალხი & უფრო დააჩმუნა
 მასზე, რომე ამ ვჭრია აზნაურებს გამოცა

დღივება არის შეუცდომელია.

ხშირად შეუკესთან სხიოდნენ სამოქალაქო საქმის გარდაწვევტილებაც. მეუცის ნებით იყო მიღება ჭ უბრის თქმა; ჭ ოდესღ მიიღებდა სხივრისა, მაშინ დაიბარებდა მღივანბეგებსა ჭ თუ ვერ შეიძენებოდა კმაყოფილი მათის განმარტებისა, განრისხებით დახეგდა განჩენსა ჭ შეადვენენებდა მსვე უმსველახლად; ჭ თუ შეიძენებოდა თანხმა მათის გარდაწვევტილებისა, ხან ჭ ხან დას. შევინებდა ბეჭყელსა:— ჭ მაშინ განჩენი იგი მიიღებდა ძალისა ვითარცა მეუცის სიგელია.

ამ გუარად, განჩინდებოდა ყოველი საქმე მსწრეზღად ჭ სამსჯავროში არა რჩებოდა გუელია გარდაუწყშტილის საქმისა. ზოგიერთის მღივანბეგს შეეძლო ახალწლისათვის მიეცა ჩინებულა ანგარიში. რისაკვრველია ძალიან ვარგია, მაგრამ აქ იბადება უყენებურად ჰხრია კითხვისა.— ვანონიერად ჭ ჭეშმარიტის სამართლით თავდებოდა საქმე? ეს ვი ფრიად საეჭვოა. საეჭვოა ჰარველად ამისათვის, რომე დავიტების ნება, რომელიც იყო ვანონის საუყბესლი ყოველს განჩენში, ეძლოვრდა ისრეთს მოწმებსა, რომელითცა არ იცოდნენ სიმართლე ჭ სიმტყუენე სხივრისა ჭ ერწმუნებოდნენ მარტო იმის სიტყუისა ვის სხარგებლოთ:ც ფიტყუთობ-

დენ ზ რომელსაც შეგძლო გარდაეხდა
 მათი სიძველეთ, ანუ ფუტით ანუ სხვათ-
 რითაჲ; მეორეი, ამისათვის, რომე სოლომონ
 მეფე ბოლომდე დროს, როგორაჲც შეძლო
 აღვსწერეთ, იყო სრულად ზოგაერთი
 წარჩინებულთა თავდათ გელსა შინა, რომ-
 ელინა ცხივრებით გიჟებოდნენ მეფესა,
 ვითარცა მართლ მსაჯულნი. მიძვსებელნი
 ხაველმწიფოებსა ზ სხვადაც ქონებისა,
 იგანი თათქმის ეგელის გელმწიფებსა სიმ-
 ხსუნში მყოფთა, თამაშემდენ თავინთ
 დაკრულს სტრახე ზ აწუხებდნენ სწულ-
 მებტონებსა ზ გელმწიფის კარზე მსხუნნი
 ზ მებატონენი აწუხებდნენ ზ ლხინებდნენ
 უხედაურ გლეხებსა. ამ გუარის მძროებ-
 ლობით, თუცა მსწრაფად იჩიოდა ს-
 ჩივარი მღვიანეგებისა ზ მოურავების მიერ,
 მაგრამ იმერეთი უწინდელს დროში, რო-
 გორცა სჩანს მაიგან წაწმინდების სიქმიდგან
 იყო არეული, შეწუხებული ზ შესაბრა-
 ლისი, ზ გუარის მძროებლობის განგრძობა
 მსურდა მარტო იმას, ვისაც უნდოდა სარვე-
 ბლობა ანგარებითა ზ ვისაც უყვარდა მტერი
 წყალში თევზის დაჭერა.

ახლა განვიხილოთ, იმერეთში ვითარი
 სიმედრო ვამბებლობა იყო.

ვახტანგ მეფის მატონედგან ზ ვახუშტის

აღწერიდვან სხანს, რომე ამერიკის მეფე-
 გბა წარჩინებულს დროში, ოდესეცა გვერ
 ვანუყოფილნი იყვნენ ქართლი ზე ამერიკი,
 ჰყვანდით ვაწყობილი ლაშქარი ზე დავით
 აღმაშენებელს ჰყვანდა მანადის გემაგარიით
 სიმოცი თისი არსილანი ვატი. ხოლოთ ვანყო-
 ფასა დროსა სავლიწყოფასა აღიქმნდრეს
 მყოთ შორის შეთხუთმეცე საუკუნოში, ამე-
 რიკის მოუძღოურებას დროს აღარა ჰყვანდით
 წყობილი გარი. მათ მაგივრად იყვნენ აზ-
 ნიურნი ზე მხახურნი ზე ყოველს ეამს ყუნდა
 ყოფილიყვნენ მხათ ომში წარსახულოდ.

ამის გარდა, მათ ვეყნათ ყრბილი ცახე-
 ებში, ვხეებზე ზე ტყეებში, რომელიც იყო
 წარჩინებულნი სიძვერე ამერიკისა. მარველი
 ხარისხის ცახეები იყვნენ შემდგომნი: ქუთა-
 ისისა, შორაშისა, ბაღდადისა ზე ცუცხუ: ტისა;
 ზე რედვანსა ამ ცახეებში გამდგრდებოდნენ
 ხოლოთე ოსმალეთთა ვუშენი ამისაჲს მეფე
 ხოლომანმა გამორეკა ცახეებიდვან ოსმალნი
 რუსის გარის თანაშემწყობით ზე დავით
 ის ცახეები, რომ მეორეთი ოსმალთი აღარ
 შესძლებოდით იქ გამდგრება. რიტხ ზე მდგო-
 მარგობა დანაშთუნის ცახეებისა, ხოლომან
 მეფის დროს, იყო შემდგომი:

მეფის ცახენა:

1) კვრახ ცახე, რომელშიც იყო სამი შარბაშანი, ორი ყუშხარის სხროტია & ოთხი ცახის ოთვი.

2) მ.ნდა — ერთი შარბაშანი, ერთი შამბურავი & სამი ცახის ოთვი.

3) ჭყვი — ორი შარბაშანი, ორი შამბურავი & ხუთი ჯაშანი.

4) მუხური — ერთი ყუშხარის სხროტია, ოთხი შარბაშანი, სამი შამბურავი & სამი ცახის ოთვი.

4) ჩხერი — სამი შარბაშანი, სამი შამბურავი & ათი ცახის ოთვი.

6) ჭიღრთი — ხუთი ცახის ოთვი, &

7) ვრცახე.

მეზატონის ცახენა.

1) სედიჭი, ოვ. ჩიჭავაძისა, ორის შარბაშანი, & სამი შამბურავით & რვა ცახის ოთვით.

2) მატანი, ერთის შარბაშანი.

3) ნავორევი, ორის შარბაშანი & ექვსი ცახის ოთვით.

4) სოტევი, ორის შარბაშანი & ექვსი ცახის ოთვით.

ეს სამი ციხე ეკუთვნოდა თავ. წყნოყვიძეებს.

5) ონი, ერთის შარბაზნით.

6) მოღანახე, ექუსი შარბაზნით, ორი სამხურავით & ორის ციხის თოჯით.

ეს ორი ციხე იყო საკუთრება თავ. წერეთლებისა.

7) მოჩანციხე, თავ. ერისთავისა, ერთის შარბაზნითა & ხუთი კედლის თოჯითა.

8) სადმელთა, თ. იაშვლოებისა, სამს შარბაზნითა & ათი ციხის თოჯით.

9) ტკაჩირი, თავ. აგიაშვლოებისა, სამის შარბაზნით & ორის სამხურავით.

10) სვერი, თავ. ერისთავისა, ერთის შარბაზნით.

13) ტოლა, თავ. გელოვანისა, ერთის შარბაზნით & ცხრა ციხის თოჯით.

12) ხონჩქარი, თავ. ყიფიანებისა, სამი კედლის თოჯით.

მებატონის ციხენი იყვნენ სრულის განვარდულობასა ქუქუძე მისთა მებატონეთა & მეფის ციხენი განსაკუთრებით დანიშნულთა მოყრავთა ანუ სამხედროთა მოვართა განმგებლობასა ქუქუძე. ეს მოყრავი მოკლე იყო, რომ ყოველის დონისძიებით დაეცა ციხე მტერთაგან, მისს ველ ქუქუძე იყვნენ ციხეში მყოფნი გუშაგნი & იღებდა ჭამადირსა

გარეშემო მდებარე სოფლებითაჲს, რომელთა
 თუ ამის გარდა ედუთი საცხიო. ხარაჲი ესე
 იკრიფეოდა სახლოდ ციხეში მყოფთა გუ-
 მათათჳს. ყველა მოყრადვეთს ყუზროსი
 იყო ციხის თავი. ეს თანამდებობა იმერეთში
 უწინ იყო უბირველესი, სხლოთ უხუცეს-
 ზელს უმაღლესი ჯეკუთუნოდათ თავ. ჩი-
 ჯავადეების საგზარეულოსა. სოლომონ ოდე-
 სეს დიდმა სოლომონ მეფემ დააქცია შემო-
 ხსენებული ოთხი ციხე, მაშინ ხარისხი ხე-
 ვის თავისა თითქმის აღმოიფხრა ჯ აღმოჩ-
 დნენ უბირველესნი მხედართ მთავარნი ე. ი.
 სარდალნი. სოლომონ მეფის დროს იყვნენ
 სამნი სარდალნი; ყუზროსი მას შორის, თავ.
 ქაიხოსრო წერეაგლი, რომელსაცა თჳსსა
 უსამუალო განმგებლობასა ქვეშე ჰყვანდა
 ჯარი ეხლანდელის შორაზნისა ჯ რაჭის
 მახრისა. ჯ ოდესეს შეიკრიფებოდა ჯარი
 სხუა მახრებისცა ერთად, მაშინ ის განმგე-
 ბლობდა ყველა ჯარსა ზელა. იმასა ჰქონდა
 ორი ბაირაღი: ერთი მწვანე აბრეშუქის
 ფარხისა წმინდა გიორგის ხატით, მეორე
 წითელი ადგილიანი ფარხა ჯ ზელ გამოხა-
 ტული ჯვარცმა იესო ქრისტესი. ოკრანის
 სარდლოდ იყო თავ. აგივეი, რომელსაც
 ჩაბარდა აბაშიძის შემდგომ ციხეები ჯ იყო
 ციხის თავადაცა. ბაირაღი ჰქონდა თეთრი ჯ

ჩაღიბოვერა განდიდურისა, ზედ ვაძონსხუა
 ჟგარა, ავრეთვე მოურე ზ მხე, მიბმულთა
 აბრეშუქის ზონრებით, ორის ქიხით ბაბი-
 ლის ცარზე. ჟგარი ვაკისა ანუ ქუქში იმე-
 რეთისა ებრა ქუთაისის მოურავს, თავ სვი-
 შინ წყუთუკიდეს, რომელსაჲა ჰქონდა
 ავრეთვე თავისა ბაბილა. ოძიანობის დროს
 სარდლები ვადმოჰვიდებდნენ ცახეებზე ბაბი-
 ლებსა ზ მკირეს ხანში მოელს იმერეთში
 შეიქნებოდა აღიადქოთი, ზუკის კურა, რომე-
 ლიჲ იყო გვკლესხანში ხელის შესვლო-
 ვებოდა. ზუკები ვადმეგეს იმერეთში ანღ-
 რევს დროს 1820-სა წელში. ზუკის კურის
 ვამო ცხენოსანი თავადნი ზ აზნაურნი, ქვე-
 თინი მსახურნი, წინათვე დანიშნულნი სა-
 ოძიად; სარდლების ბაბილსა ქუქში მდგო-
 მელნი სიჩქაროდ ვანემგზავრებოდნენ ხელს
 საჭიროება ითხოვდა, ზ დანაშთიგნი გლესნი
 ვანემგზავრებოდნენ ცახის, ხეობის ზ მოის
 დროჲჲდ; ამის ვარდა მარქივოდ დსტოვებ-
 დნენ ჟგარსა, რომ საჭიროების დროსა იგინ-
 ნიჲა მოურავების ვანვარგულებით მიემკე-
 ლებოდნენ სჲა საჭიროთ იყო, სეგძლია
 რადგენსამე დღისა ჰქონდათ ექსლას თანა
 ზ ამ საჭიროებისათვის ყოველს ჟგარის ნა-
 წილში ჰყუნდათ სეგძლის ცხენები. სხუ
 ვეზარ შემთხვევაში, ოდესჲ დარჩებოდნენ

საიძნად დიდხანს, მაშინ სავსალს მოგზაო-
 ებდენ გარემოთ მდებარე სოფელში, უთა-
 ნისწოროდ ვინც შეხვდებოდათ. რიგი ზე-
 მყვერობა გარის კაცთა შორის არ იყო.
 მოგოს ერთს სამხრო ხალხსა შევანდა
 ერთი მოურავი, რომელსაც არ შეეძლო
 ყველა დაერიგებინა ზე მის მიხედვით შინად
 მხედებოდა ხოლოც ყრიგობა ზე მძოვრობა.
 ვინც მოყრიდებოდა სძახებოდა, მის შესა-
 ცხებლად ყბაღობს. მადგინად დახურადდენ
 ლეჩხავს; ვინც ახარებთ უარს შეოვდა ომში
 წახვობს, მის მეფე ჩამოართმევდა ყმასა,
 რომელიც იმასათვის ეძლეოდა ახნაურძვოსა,
 რომე მათს თანაშემწეობით შესძლებოდა
 ომში წახვობა. ნაშენი წარჩინებულებისა,
 დაწესებულთა იმერეთში არა იყო; ზე თუ
 თვისს ერთგულობით ანუ განსხუებულთ
 გამარჯვებით შეიძებოდა ვინცე ღირსი
 გილოდოდა, მაშინ მეფე თვისს მიხედუ-
 ლობით მისცემდა სხიუქრად: თოვსა, ხმალსა
 ცანახომოსსა, ცხენსა, სოფელსა, ან დიხს-
 ლოვებდა თვისთან ზე მის შემდგომ უბოძე-
 ბდა სასარგებლო თანამდებობასა. მაგრამ
 იგინი ომში საძოვრისთვის უფრო მიდი-
 თდენ, ზე ამის მიხედვით მოსამხლურე ხალხი
 სამეგრელოდას, გურიისა ზე იმერეთისა იყ-
 ნენ ყოველთს აკლებულნი მტრისა ზე თვისს

საკუთარი ჭარბსებან, რომელნიცა ართმეგ-
 დენ ყოველის ფერს, რასცაი შენიშნე-
 დენ.

მევე ვახტანგის კანონში დავლობე არს
 დაწერილი რამდენიმე მუხლი, მცდეუ : 1)
 ხაშკარი: ოქრო, ძვრუხი თვლი ოქროს
 ქლოვლი ფრჩხ გეყოვნის მევეს ; ვერცხლი
 ზ მრგალთა ომში დამხწიე თვრანძუ-
 რსა ზ დახმთეხა ნივთი შმოკვლისა. 2)
 თუ თვრდი, თვრს ჭარით იშოვნიდა დავლობ-
 სა ომში, ყრთი ნაწილი უნდა მიერთიდა
 მევესათვის ზ ორი წილი გეყოთ, ყრთმანე-
 თიდა. ზ 3) თუ ვინმე ომში დამჭყრდა
 ტყუისა, დამჭყრისა იყო ყოველი ქონება
 ტყუისა ზ ტყუის უნდა წარედვინა მევესთან.
 ამ წესს დახმთეხებდენ ძლიან ცუდად:
 არც ოქროს, არც ტყუის მევეს არ ამოეგ-
 დენ, ხოლო სწორი იღებდა დავლის
 ნაწილსა, თუ რომ დავლა იყო მივლია ჭა-
 რის ნაშოვნი ზ ჭყრ ჭარი არ დამლით-
 იყო ზ არ გდაცეთ ყრთი ყრთმანეთიდა.

ოდესც მევე დავსწრებორდა ხოლომე ომში,
 მშან ბევრადეუთ შეხედებორდა ხოლომე კარგი
 სწორი. ვსაძეუთ მცდელითად, ამგროვის
 მევენი ხმარად ჩადობდენ ზუვდიდში ზ
 მშან ყოველი ქონება დავანებისა შეიქ-
 ნებორდა იმყოფის მევეს სხახინოდ. მევე

სოლომონ მეორე, რომელსაჲს შემდგომად
 მეგრელებსა. სხუთ შორის, 1794-სა
 წელსა, — სოლომონ მეფემ დაამარცხა თ. და-
 დიანი ჭ დიდხანს იყო იმ ადგილის გარეშე-
 მოსტყმული თავის ჯარითა, სადაც ბიძა
 მისი დავით იყო გამაგრებული. მეფე სო-
 ლომონს ჰყუანდა ხუთი ჯიშის კლე, რომელ-
 ნიმე ზარბაზნით, ყრმებსე. გამაგრებულ
 ადგილის მახლობლად დასეს მსმალური
 კარავი მეფისათვის, თავადებმა ააშენეს თავი-
 ანთს ფანჩატურები. სხუა ჯარის კლეა და-
 დგნენ კლდეებში ჭ ხეებს ქუშტე. სოფელს
 მკერს მსხორებულთა, რომელთა შიამა-
 მავლობით იყვნენ აღმსრულებელი ანუ ანგ-
 რულისა სიქმისა, იწყეს კეთება ნადმ.სა ად-
 გილსა ქუშტე, სადაც იყვნენ გამაგრებულნი
 მტერნი, საჩქაროდ გაიწყეს ზარბაზნის დას-
 დგელი თვლები, თითვის მსროლელთათვის
 მოთხარეს თხრილი, ჭ მას შემდგომ ყუნბა-
 რის სროლა იყო რომელნიმე დღე ერთი ერთ-
 მანეთზე. რადგანაც სიმაგრე ჰქონდათ მიუდ-
 გომელი, ამისათვის მეფე დაბრუნდა გაუძარ-
 ჯვებელი, გარნა დიდის დავლით ჭ ცეკუ-
 შერიგების შემდგომ, თითქმის ყოველთა
 ან ცეკუსს შესტულიდნენ, ან დახსნევიანებ-
 დნენ ფულით სოლომონ მეორეონი, მოძატე-
 ბულიად სყიდნენ მსმალებში.

მშვენიერების დროს, ჯარს დაითხოვდნენ
 თავთავის სხლეტში, გელახთა შეგროვე-
 ზამდისინ, ამის გარდა სამარადისო სმსახურ-
 ში დაჩეხდნენ ციხისა ჭ შეფის გუშავ-
 ნი, შეცახოვნენი ჭ ქეშიკნი. შეფის გუშა-
 გობა ედგათ ბანოჯში მცხოვრებელთა, რომ-
 შელნიცა იყვნენ ქეშიკთა უხუცესთა გამგე-
 ზლობსა ქესქე. ქეშიკთა უხუცესად იყვნენ,
 რიგით, სმნი მძანი თავ. აგიაშკლები. მათ
 შქონდით საზღოდ: 1) დავლის ნაწილი,
 რომელსაც შეფე უბოძებდა ვისმე. 2) შე-
 ფ. სიგან დატყუხაღებული კაცის ცხენი ჭ
 აბრადი იყო მათი. ჭ 3) საბორვიდო, ე. ი.
 ვისაც ტყუხაღობიან განთავისუფლებდნენ.
 ქეშიკნი იყვნენ მცქლნი შეფის კარისა, სმნი
 მათგანი. ყოველს უამს იყვნენ შეფესთან გა-
 ტყენილი თოვებით. ღამე იდგნენ შეფის სა-
 წოლთ ოთახში ჭ ახლებოდნენ შეფეს ყო-
 ველგან. დედოფლის ოთახშიც, აქ დადგე-
 ზოდნენ იმ ოთახის კარებში, სადაც შეფე ჭ
 დედოფალი მუსაიფობდნენ. ამით გარდა შე-
 ფის სასხლეტში იყვნენ ასი კაცი, შეიარაღე-
 ბულნი თავ. დახნაყრნი, უსამყლოთ განმ-
 გებლობსა ქესქე ბოქოყლოთ უხუცესისა,
 რომელიც შეგროვებდა ჭ რიგით გამოს-
 ცკლიდა გუშავობიდან. ეს იყო ცხენოსანი
 მხედრობა (Конная гвардия) რომელიცა

განუძირებლივ იახლებოდნენ მეფესა მგზავ-
 რიბაში ჭ ომში. ჩაჰმა დახურუა ჰქონდა
 ისრეთი, როგორც სხუთა იმერეთთა. ასეც
 ის ხობა, ძუდი გრძელ ზოჭკოიანი, ივივე
 ხაჭურველი, ხოლო ხობხუე ჩამოივიდებ-
 დნენ ვერცხლის ძეწკვებით სხუა ჭ სხუა მო-
 სხმარის იარაღსს: სასწრაჟოს, სამარისწამ-
 ლოს ჭ სხუთა. ახლანდელი ხომის მაგივრად
 ჰქონდათ — ლეკური. ამ წაირად შემოსილი
 მხედარი ვარგს ცხენზე მჟღლოში, ვარგა
 შესხედავი იყო. ხოლო წარჩინებული ღირ-
 სება იმერეთისა, რასაკვრველია, არ იყო
 იარაღის ხმარება, არცა მდიდრული ჩაჰმა
 დახურვა, არც სიმარდე, გარნა პირადი ვუ-
 ლადობა, რომელსაც ივინი ამტკიცებდნენ
 რამდენსამე საუკუნეს. რამდენჟერ განთავი-
 სუკლეს იმერეთი ოსმალითა მუკორბელობი-
 საგან, ჭ რომელიცა ავრე ბრწყინვალეთ
 განამართლეს უკანასკნელ ოსმალებს ბრძო-
 ლაში. ამ გვარ საქმეში იმერეთი დაედა-
 რებთან მხოლოდ გურიულნი.

მ. ყიჟინია.

გვარ-ცოცხლის აღწერილობა

იმერეთის მეფის სახლობისა. აღიქმანდრე შესამიღვან, რომელმანც ინება რუსთა გვარ-
წიფის აღიქმნე მიხაილის პის ქვეშევრდომობა ჩქნ წყლისა.

შეუ აღიქმანდრე შესამე. (გარდაცვალი ზქა წელსი.)
შეუღენი მისნი: პირველი ამარ გურგულას ასული, დ'
შეორე დარეგანი ცხეთ. შეუე თვითგარდაცვალი ასული.

პირველ შეუე (გარდაცვალი წი.)

შეუე აღიქმანდრე (გარდაცვალი წი.)

სვიმონ შეუე გიორგი შეუე
(გარდაცვალი წი.) (გარდაცვალი წი.)

პირველი ქორწინებიდგან

შეორე ქორწინებიდგან

შეუე აღიქმანდრე შესამე
(გარდაცვალი წელსი.)

მამე

გიორგი

თვითგარდაცვალი

შეუე სვიმონ პირ-
ველი (გარდაცვალი წი.)
შეუღენი მისნი: პირ-
ველი თ. დიმიტრის
ასული და შეორე ას.
ქალიას ქორეგი.

ათხუბი
(ქალიაობანი.)

დვითი, პეტროვი, გარდაცვალი,
ანხილი,
შეუღენი მისი
პის შეუე თვითგარდაცვალი
და) გარდაცვალი ასული.

მამა,
- მამის - ქორეგი (გარდაცვალი წი.)
შეუღენი მისი
შეუღენი მისი
და) ასული თ. თან-
პედიანობისა.

მარიამი, ანა,
- ბატონი გრი - ბატონი გრი -
სოფის იუღენი. სოფის იუღენი.

გარდაცვალი მამის
- მამის შექმნილ გარდაცვალი
და) ასული

მარიამი
- მამის გარდაცვალი
და) ასული

აღიქმანდრე
- მამის გარდაცვალი
და) ასული

აღიქმანდრე და
- მამის გარდაცვალი
და) ასული

პირველი
- მამის გარდაცვალი
და) ასული

მამა
- მამის გარდაცვალი
და) ასული

მეხუთე
- მამის გარდაცვალი
და) ასული

მამის გარდაცვალი და) ასული
- მამის გარდაცვალი და) ასული

მამის გარდაცვალი და) ასული

მამის გარდაცვალი და) ასული

სვიმონი, გიორგი, აღიქმანდრე.
აღიქმანდრე მამისგან.
(Князья Имеретинские.)

ვიტრების დამარილეება.

ყმთავრესი საშუალოება ვიტრის დამარი-
 ლეებისა, რომ დაიცვან რამდენიც შესაძლე-
 ბელია გემოვნება, არ მოკლბნენ ჭ არ წახდ-
 ნენ, შეგვიძლიანთ მივსწუდეთ შემდგომის
 ღონის ძიებით: ვიტრები უნდა მოიკრიფნენ
 მშრალს ჭ მზიანს დღეს ყმყუყკონი, ამასთა-
 ნვე არ უნდა იყვნენ გაყვითლებულნი; შემ-
 დგომ უნდა გაირეცხოს ცივს წყალში, გაი-
 წმინდოს მშრალად ჭ გაიშინჯოს სიფრ-
 თხილით, რომ არ იყვეს დარჩომილი მთი-
 ზედ სისველე, რომლისაგანაც ეძლევა უსა-
 სიამოვნო გემო.

ვაწმენდილი ამ გუარად ვიტრები, უნდა
 ჩაიწყოს კარვა გამორეცხილ ბოჭკებში,
 შემდგომის სხით: ბოჭკის პირში პირველად
 უნდა ჩაიწყოს მუხის ფოთოლი, კამა ჭ
 აგრეთვე რამდენიმე ნაჭყრი ხრენისი; შემ-
 დგომ უნდა ჩაიწყოს რიგ რიგათ ვიტრები

მაგრად, ახლო, ერთიერთმანეთსედ ზ მოყუ-
 რის თანახმად შაბი; შემოდამ კიდევ წყობა
 ფორთუგებთა იმავე მოყრ. ლებთა, ზ ანუ ვა-
 ნაგრძელთით მინამდისან არ აიძვება ბოჭკა
 თავამდინა, მერე უნდა დაესხას შემოდამ შემ-
 დგომის სხით მარტილ წყალი: ოცის ლიცრა
 წყლისათვის უნდა აიღებდეთ ორს გარვანქა
 მარტილსა ზ მოდულებდეთ ერთით, ზ ახდ-
 ბოდეს ქივი, ვიდრე სრულებით მარტილი
 არ დადებოდეს, შემდეგ უნდა დაემატოს
 ერთი კარგი ბოთლი ცხარე ძმარი, ანოთის
 კარგით ერთით ზ დაესხას ამ გვარად ცხელი
 მარტილ წყალი, ჩადებულს კიტრებს, ანუ
 რომ სრულებით დაიჭრონ ამ შეხაკებულის
 მარტილ წყალითა, დახუროთ მაგრად ბოჭკას
 ზ დაიდვას ცივს ალივს.

რადგან კიტრები შეისუბნენ თვით მა-
 რტილ წყლისა ზ იმის გულისათვის, ერთის
 კვრის გასვლიძდეს, უნდა დღე გამოშვებით
 გაიშინაგებოდეს ზ ემატებოდეს მარტილ
 წყალი, მინამდისან ბოჭკა, სუყოვევითვის
 სავსედ არ დაშთეს; მაგრად დაიხუროს შარი,
 გაიფისოს ბოჭკა, ზ სრულიადის განმო-
 რებისათვის გარეშე ჰაერისაგან, იოკსედ
 მობმული უნდა ჩაიკიდებოდეს ჭაში ანუ
 დაუყებულს წყალიში.

ამსთანავე უნდა ესეცა ვსთქვათ, რომ

გარეგან დასავსავს ვაჭრებსა, ბოჭკებსა
 უნდა იყვნენ პატრონი, ასე, რომ დასავსავს-
 ლობილი ბოჭკა ჩქარა დასავსავს; ამისა-
 თვის რომ, შეხებასგან გარეგანს შავისა
 ვაჭრები ჭკნებისა და შვარგვენ თავისის
 გემოს. შეხებასგან ამ გარეგან ვაჭრები
 შეხებას იყნებენ, მეორეს ასეთის მოსავლა-
 მდეს და არიან ჩინებისა გემოვნებისა.

მსწავლილი მსწავლილი.

უ. ჭოგველითა მოსავლეს ასეთი დონის-
 მიება — არცხანის ჭის ამოთხრისათვის, რომ-
 მელისა იქნეს უსავსავსი უადრესობა ვადრე
 უწინდელსა. უ. ჭოგველითა — გემოს
 რიგის ვაჭრების შავისაგან ხმარობს, სარ-
 ვის ვაჭრს ასე ლობილს ბურთით მოჭრის-
 ლობს ერთიერთმანეთსე. ძირს, ლობის ჩქარ-
 სედ დამავსავსილია სავსავსი, შექონე სი-
 ვანისა რამდენიმე მეტით, ლობის სივან-
 სედ, ასე, რომ ამოთხრის დროს ლობის
 და ამოთხრილ მისს ვადრესს შუა რჩება
 ხელისით ადგილი (სავსავს და ვადრესობა.)

იმ დროს, როდესე ჩვენს მოქმედ-
 ბას სავსავსი, ლობისში უშვებენ მო-
 ჭირებით ჩვენს სავსავსითა, სავსავს
 როდესობს ჩვენისა, რომელიცა შავის-

ლორს ხელჯობა ადგილსა, ვარეშემო გა-
 რეგანს ცარიელის კედლებს ლუკუებით,
 მიემართება ძელთა ჭ მიიზიდავს თვსთან ნა-
 წილთა მიწისსა, თანაშემოზომილად მისსა
 როგორათუ იგინი ჰგროვდებინ მოთხრილის
 მიწისსაგან.

მაშხადაძე ეს ღონისძიება ახსნის მუშა-
 კთა თხრილის ამოწმენდისაგან ჭ სხუა ჭ
 სხუა მიწის ნაწილისაგან.

შეერთებით უწინდელის ღონისძიებასთან,
 წარმოგვიდგენს დიდს მოგებასა დროებისასა
 სეჭიროს მუშაობის დროს.

მაგალითებრ: პერპინიაში, მუშები ჰსახ-
 რიდნენ ორს არტეზიანის ჭებსა, ერთს ხარის
 ნიადაგის მიწასედ, ერთი უწინდელის ჭ მე-
 თრენი ახლის ღონის ძიებით; პირუშლი არ
 იყო თითქმის გათავებული თერთმეტის თვის
 უკან მუშაობითა, როდესაც უკანასკნელი
 იყო გათავებული ორის კურის შემდეგ.

ორთავე ამ ჭებსა ჰქონდა სიღრმე 170
 მეტრი.

თ. ჰლ. ციციანოვი.

გარკვევა

უკულის რედაქციის კერესკულადეს.

თქუქსს განსაღებას მოუქუქსს მადლობს
შესმა, ჭ საწუსიად ესკი მაქუქს ვვან მესვეთ
უკალი არდასანის კრიტიკას, რომელთა მახმულამ
ვაიჯავს ხეძი გრძნობა ჭ მიიღუთ ვერადუბა.
უფალი არდასანი ჭევედრის უსწავლულ ჭიოს
შინა განკუვრებულთ ლექსების მახმულათ. უსა-
წუროება შესახარავი უსაგნოდ ლექსებში არ იქ-
ნება, რადიენს ხივთსაგანაც ხუქს ვართ მქქმნი-
ლნი იძისივე ძალა განჭეოვს ხუქს შორის სსიკა
ღ სსიკა ცალანცუბად ჭ ბუნებას თავისასა გრძ-
ნობით ჭ ნიჭიერებით, მაგალითებო: სოციალურ
ცალანცი ლექსთა წყობისა, სსიკათა შორისა ჭ
ვიეთათე ეწიქ გობნისა, ამისთჳს რად უკრძა-

ლეგნ საზოგადოთ, არ ეყოთ ის ცხოვრება, როდეს
 სავ დასწერდნენ. ზოგნი ლექსს, ზოგნი პარას
 ჰ შედგომ წაკითხვისა მძებნიერისა. თხუთუ-
 ბისას, ხაგებდნენ ცეცხლში, ჰ მამ რა უნდა
 ექნათ? რის ძალითა, როდესაც თავიანთის სჯი-
 ვრებელის შესხვავ არ შექლოთ დროებისგამო.
 ხეწნი საქართველო რამდენის ცელით არის მოოს-
 რებული ჰ რამდენი უბრალო სისხლი ჰ მთაქცეულა,
 როდესაც ის მოგონება ჰ ღრღნის გულს ჰ ამ-
 ფოთუნს სულსა. საქართველოს ისტორიით ვიცით
 რამდენი უბედურებასი ყოფილან ქართველთა მო-
 რის, ჰ ოდესმე საქართველომაც ყოფილა ლან-
 რაკი აღნთებული, მარამ სუთუ მდგენი ხეწნნი არ
 აყვნენ კეთილნი ჰ არა ჰქონდათ სიმდაბლე. მო-
 თმინება, სიბოძნე ჰ გვლოვნება, გარნა დროთა
 ცვლალუბამ, ჰ უთანსმო ხარსებმა მოსწყვიტა
 ის ცხოვრების წყარო.

თუძვა იმაინი მამანი არიგებდნენ შულთა თვსთა
 ამ სოცეებით, დასტები ყოვლისა. სულსადში,
 გარნა სუ ყოვლისა ვრწამს, მოვლოდღე ვან-
 სადგეული საწყხარსა შემსვეგასა, მარამ ივოდე
 იგი ძალე წარსებობს, მრავალსა ჰ მოვებ მიწყესა
 რიცხვისასა; გარნა ვაუფროსილდი აქარებასა ვუ-
 ლისასა, იქმოდე ყოველსა თვსთა დროთა, გარნა

გვიან ზე განსჯით, კეთილი ესე რხევა მკერძა
 ზე სიმუხთლემ მოხწყუნა.

ღმერთო ჭეშმარიტო, შენდა მიმოვაქცევ თხო-
 ვასა ჩემსა, სადაცა არ არიან ამ სოფლის ამბოხებანი,
 განუხვეწე მათ, სადაცა სეროკომნი ზე სერაფიმნი
 ხარობენ, რომლის მოწყალეობითაც მივასწივეთ
 გიღვე ამ დღემდის.

ასეთი თუ კვლავ განშენდება რითამე ნერგული
 ნაშთი ზე გულ მეორეთ აბუყვდა ლანარაკი, მოი-
 თმინეთ განმლიერდეს, მთავრობის მფარველობით
 ზე რედაქციის მეცადინეობის შემწეობით, ბრძამაც
 ზე თვალ სილუღმაც გაიაროს, ბრძენმაც ზე სულე-
 ლმაც, მაშინ დაედება უნამეტნავესი ფასი, თუ
 ერთი არ წაწყმნდა მეორე ვითა სცხონდება!
 ამა ესეთი ზოგნი შურისძიებით, ზოგნი კრიტი-
 კის ევედრებით, მოუწამლვენ აზრსა ზე მოჰსწყე-
 დების ეს ცისკარი, არამც თუც ვაგორცელდეს. ვერ
 მკირე წლოვანებით არ აჭყვავებულა, მის სიუ-
 სოვლეს არ შეუძვრია ზე იგი უნდა ვარდაიქცეს
 მტვრად, მაშინ ვინ დარჩება ბრალ ქუჩაში? —

საქართველოს ხალხსი არიან ბუნებით სწეობით
 სრულნი ზე მსოფლოდ ვიცით ერთი ანბანი უნამეტ-
 ნავესად ქალთა, ჰსსუა ჰსწავლა არა ენისა არა
 იყორა ჩუქნში ზე უცოდნელთ რას მოსთხოვენ

ანკი სსუჲს ეგრონიულ წესს, რაც იჯიან ისა ჭკი-
 თხონ. სად ყოფილა გემნასიები, ლიცეები, უნი-
 ვერსიტეტები ჭ აკადემიები, კაცნიც იმჟათად
 არიან გაზდილნი ჭ ქალებთათჳს სომ პირველი.
 ჭ ბედნიერება იქნებოდა საქართველოს საზოგადო-
 ებისათჳს, რომ სსუჲა ჭ სსუჲს ენების ცნობით
 სრულნი ჭყოფილიყვნენ, გარნაღა მისეჲს თუთვე
 ჭსწერთ ჭ რა გაეწეობა ძლევა მოსილთ. ხუჭნი
 საღმრთო წერილის ჭსწავლა არ არის როგორც
 ფიქრობენ გონების დამახინელულებელი, მაჲ სსუჲა
 ქრესტენებში არ არის საღმრთო წერილები? არ
 უნდა გვესმოდეს ვინ შექმნა კაცი, ვინ იჯნო-
 ღმერთი, ვინ მოგვცა მცნება, ჭხუელი ვისგან
 დაეწესა, რას ნიშნავს ქრისტიანობა, ვინ გამოი-
 ყვანა პირუჭლ მეფედ ჭ მოანიჭა ვვირგვინი?
 რით იჯიან ესენი თუ არ საღმრთო წერილებით,
 ჭ თუ ეს არ იჯის კაცმა, რათ ექნება მღუთის
 სიყვარული, მცნების დამარსუა ჭ პატივის ცემა.
 ის იქნება მაშინ ეინულის კაცი, ანუ არ მოითო-
 სოვს საჭიროება რომ ვიჯოდეთ, ისჯორიულნი
 ცხოვრებანი, პირველები ჭ შემდგომნი, ვინ იყვნენ
 საკვრველთ მომქმედნი, ვისგან გამოიჯადნენ,
 ვისგან განმშვენიერდნენ, ჭ შემოვიდნენ ნათელში?
 ნუთუ მხოლოდ საქართველოს ისჯორია საჭირო

ჰ სსვაკი არა. ჩუჴს უნდა ვექონდეს იმედი, რომ
თუ მეცადინენი ვიქნებით ცხოველი სული არც
ჩუჴს დაგვიჯეგებს სულისამებრ.

კნეინა ბარბარე ჟორჯიძისა.

1859 წელსა.
25-ს დებემებრს.
ს. გრემი.

ქუთაისის იარმუკა.

მართებლობამ ანება ჩუქს ქალაქში იარ-
მუკის დანიშვნა იმ აზრით, რომ სუყველა
ადგილებიდან გენერალ-გუბერნატორს ცვო-
ში, მოიტანონ ადგილობრივი საჯაროებო,
აქ გაყიდონ & იყიდონ სხუა. ამ იარმუკას
უწოდეს კონსტანტინე მიხაილის საჯელი.

საზოგადოდ იმერეთსა აქუს სასარგებლო
მდებარობა. მხოლოდ გზები აკლია. იმისა
სასარგებლო მდებარება არის: ზღვს მახ-
ლობლობა, მიწის მდიდარი მცენარება. აქ
არის, მაგალითად, ბზა, კაკალი, წაბლი &
სხუა სასარგებლო ხეები, რომელნიც სხუა-
გან იშუათათ იბოვებინან; არის ბანბა & აბრე-
შუმი, რომელნიც ეხლა გენერალ-გუბერნ-

ნატონსკვრში სურთ მეტი ფაბრიკა დაუყუ-
 ნდა. ღვინობედაც ვერავინ იჩივლებს; ოჯა-
 ლეში, ცოლიცოყრი ჭ საჯავახური ვერ
 ჩამოყა ვახურს, ვერც ს.ძრავლით ჭ ვერც
 სიკეთით —

ღა-სა ოკტომბერს, როდესაც ჩავიდა მზე,
 ქუთაისის ქუჩებში შეიქნა ჩოჩქოლი ჭ გრი-
 ალი პოვოსკებისა ჭ ყრმებისა. ეს მოასწა-
 ვებდა, რომ ქალაქიდგან გადაშქონდათ სავა-
 ჭრო იარაღებში.

სადამო იყო მშვენიერი, მაგრამ ერთ-
 ბაშათ მოიღრუებდა ჭ წამოვიდა მსხვილი
 წვიმა, რომელიც მოგლი და მე შეუწვე-
 ტლად ახამდა. ამისთანა წვიმა ცხელ ქმსე-
 ნებში იცის ზღვის პირათ. ქუჩებსკი არა
 შეეცყორა, რადგანც მოსსეთი არიან მოშ-
 ვარწყუტნი. სხლები ვერ გადაურხნენ წვი-
 მის ჩამოყვლელობას, რიონი აღარ იც-
 ნობოდა: ისრე მოდიდა ჭ აიძვრა! იმ მდი-
 ნარგვედ სჩანდნენ პატარ პატარო ნარყის ახუ
 ვარჩების კუნძულები, რომელნიც რიონს მო-
 შქონდა მოგლი დღე. ხელისი დიდად შეწყ-
 ხდა რადგანც დღესსწყუს მოგლიოდა.

400 დუქანი არის დაუყუბნებუთი რიონის

კუნძულებზე, რომელნიც ბაღდადის ემბან
 ერთს მხარეზედ მომდინარეობს რომნი ზ
 მეორეზედ რუ. აღმოსავლეთით ამხარტავენდ
 აღზღვებიან ახალციხის ზ გურიის შვეთ
 ტყეებით დახურულნი ზ წინდელს დროს
 ადგილადგილადთოვლილნი შიები; დასა-
 ვლეთით მოჩანს დაბალი, მაგრამ თვალთა-
 თვს მშვენიერი შთა, რომელზედაც იყო
 წინდელი ქუთაისი ზ სადაც დღესაც დვან
 ამოტენა ეკკლესიის ნამკვრეკები, აშენებუ-
 ლი მეფე ბაგრატ მეოთხისგან. ჩრდილოე-
 თით ჩანს ნაწილი ქალაქისა ზ გაიმტეხა
 დიდი მშვენიერი გეგუთის შინდორი, რომ-
 ელიც აქამომდე შეიცავს, როგორათაც
 ფიქრობენ ახმარდღეოვლის ძველს სასახლეს,
 ციხე დარბაზთი წოდებული. სამხრეთით არიან
 ბატარა იმერული ხის სახლები ბაღებში ზ
 სხუა ზ სხუა რუსების ბოსტნები. ვხა, რომ-
 ელიც აქ შოდის ქალაქითგან გამოივლი ს
 სტაბოტკაზედ ზ სწორედ მოაგონებს ვაცს
 რუსის სტანციას. დუქნები იარმუკაში არიან
 დაყოფილნი შარებთ: შუაში ხან უკრავს
 რუსული მუზიკა ზ ხან ზურნა სქან იუზდ
 დვან მოსულია.

აღგიჯობრივ სავაჭრო თითქმის არაიყო, რადგანც საღისმა ვერ მოახწრო მოცანა, იმ მიზეზით რომ ვკიან შეიტყეს იარაღის დაუყდნება. სხვა ზ სხვა აღთკებიდგან მოვიდნენ, სხელოდობრივ: ორი ახლოცხელი, რომელთაც მოიტანეს ნაკვრები ზ გერცხლეული ნივთები, ყოველით ციან საქართველოში, რა ვუბრი ახუ რა დინსების ნივთები კეთდება ახლოცხეს, მხლოთდ ახლოცხეს, აქ მოვიდნენ ეგრეთვე ორნი ახუ სანა. გორს ცხორებნი ვეროძაყლის სავაჭროთი. დანაძიენნი სულ ამ ქალაქს, ვაჭრები იყვნენ, იმათაც სულ საშლვარ, ვარედან მოაქუსთ სავაჭრო. პრისეგობით, ხალხი იყო მრავალი, მაგრამ ყურო დიდი ძალი შეიყრებოდა, რადგანც ამ დღეს არის, აქ ყოველს დროს ხაზარი. ზ ამ დღესაც, ჩამოაქუთ: კრტოვილი, ჭრახელი, ღომი, ყურძენი, ქაძები, ინდაურები, ხატები ზ კრიანოსნები. კარვა ციან საქართველოში, რაც არის აქაური კრიანოსანი. კრიანოსნებს, აკეთებენ გამრახვან, რომლისაც იმერეთში ჰიები არის. მკეთებელი ძალიან დაძვრეს ისინი, რადგანც დიდს ხმარებაშია. კრიან-

წონებს. შრავალს ყიდულობენ ანა თუ ქა-
 თუშლები, ანამედ რუსებიცა, რომელნიცა
 გზავნიან რუსეთში. კრიანონებს აძლევენ
 სხუა ჭ სხუა ფორმას. არის მოგრძო ბუდე-
 შურის მსგავსი, შრეჭალი, დიდი ჭ პატა-
 რა. ვიშრისას აკეთებენ ჭვრებს, მუშტყუ-
 კებს პაპიროშებისთვის ჭ სხუა ნივთებს.

კარგად მომაგონდა: ყაბართოველით ჩა-
 მოიყვანეს იარმუკაზედ ვახსუილად ცხენები,
 ხაქონელი ჭ ცხვარი.

იარმუკაზედ ხალხი იყოვებოდა სხუა ჭ
 სხუა ცომებით. აქ იყვნენ: იმერლები, მეგ-
 რელი, გურული, აფხაზნი, ახალციხის
 სომეხნი, რუსები ჭ ქუთაისის მცხოვრებნი
 ყრიანი. ესენი ყველანი ირჩეოდნენ სახით,
 ჩაცმულობით ჭ ლაპარაკით.

კურობევა იარმუკისა დანიშნეს იბ-ს სათი-
 ზედ ა-ს ნოემბერს. თუმცა ძალთანა წვიმდა,
 მაგრამ ხალხი შეიყარა. გენერალ-კუბერნა-
 ტორი, ეპისკოპოსი ჭ სხუა ჭ სხუა სამოქა-
 ლაქოსა ჭ სამხედროს სარსახურის შირნი
 მოვიდნენ.

მღუდელთ შთავარმა გერმანემ იხადა პარა-
 კლასი ჭ შეძლეგ აკურობა. ამ შროტესიის

შემდეგ დაბატყებულნი შევიდნენ კარვებში,
 ხადაცა იყო სტოღოზედ სუფრა გაშლილი ჭ
 მოძხადებულნი საუხმე. ამის დროს ღუზიკა ჭ
 ზყონა არ სწევდნენ ხმას. ქუთაისის პირ-
 ველთა პირი მოქალაქეთა შორის ჭ ყოველ-
 თაგან პატრივტყულია ყ. აკოპოვი წამოს-
 დგა ჭ მოახსენა ხალხის მხრით მადლოზა
 გენერალ-გუზერნატორს ამ შემთხვევისათვის,
 რომლისაც იგი იყო მიზგზი. შემდეგ ფე-
 ხზედ დგომით დალიეს სადღეგრძელო: გელ-
 შწიფისა, კნიაზ ნამესტნივისა, გენერალ-გუ-
 ზერნატორისა ჭ ეპისკოპოსისა. თავდებოდა
 რა საუხმე კნიაზ ვიორგი რომანიჩი ადგა
 ჭ მიუბრუნდა ხალხს ამ სიტყვებით: აი, ეს
 არის ა-ი წელიწადი, რაც, თქვენს
 ხართ რუსეთის მშართებლობის ქქქქ. მე
 ვგონებ, რომ თქვენ კარგა ჰხედავთ, როგორ
 ზრუნავს იგი თქვენის სიკეთისათვის? აი ეხლა,
 ჩემის თხოვნით ველოშწიფემ დაბატყდა აქ
 იარმყვა, თრის კვრით. ამის შემდეგ თქვენ-
 ზედ იქნება დამოკიდებული ვაჭრობის გა-
 კრცელოება. თქვენ უნდა ვახდეთ შეუამკლოდ
 შავის ჭ კასპიის ზღვს მცხოვრებლებთან. —
 გაათავონა ეს სიტყვები, მიიღო გელი ყრი-

ებისკენ ჭ განაგრძელო, «ცხოვრეთ ჭ იმუ-
შაკეთ ერთათ, მძყრათ, რადგანც მთამომ-
ვლობით ერთის კაცასაგან ხართ, ერთის
კაცის მკლნი ჭ ერთის დიდის მყფის ქე-
შეკრდომნი.»

დახსრყლი ამ შესხმისა არის შესანიშ-
ნავი, იმითი რომ ნაჩაღნივი ყცხადებს ხაღსს,
რომ მათ არ ყნდა ხმყოღესთ ყრინანი, არა-
მედ ყნდა ყყყრებდნენ მათ მძყრათ ჭ სი-
ყვარყლით; — ყრინანი, რომეღნიც საზოგა-
დოდ წინააღმდეგ ვაცოზრიობისა ჭ ღჷთისა
შევიწროვებყლნი არიან ჭ, რომეღთა გან-
თღებყლი მმართებლობაში ჭ განთღებყლი
ხაღსთ კიდეს მოაქციეს ყყრადღება.

იარმყვამ ვახწია ორი კვრა დაწყობაში
ღ დარი იყო ცყელი, მაგრამ მერმე თოვა,
მოიღარა ჭ დათბა.

განვიმეორებ აქ: რადგანც იარმყვა იყო
წარველოდ, წრეყოს ამ მიზეზნითხაღსი იყო
ცოტა ჭ სავაჭროც მკირედ ვაისყიდა, შე-
მდეგ წლებში იმეღი გვაქჷს, რადგანც ყო-
ველივე წინ მიღის არც ქყუთანისს იარმყვა
დარჩება ყყან ჭ ვაჭრობაც ცოტად ვავრ-
ცელოღება. სხუა ჭ სხუა მხრებიდგან აღთავობრივ

საეჭროს მოტანას დაიწყებენ & აქაური
ხალხი შეეჩვევა აღებმიცემას. —

თ. ზ. ერისთავი.

სოეშბერს ხენობა წელს.
ქ. ქუთაისი.

სსუა და სსუა ანბანი.

უთაისის იარმუკა: იარმუკის გასსნა, ჭაბრიკების დაფუძნება,
ისის გარემოების მოკლედ აღწერა, საღმრთო წესის გარდასდა ჭ
რულოს, ერისადმი ეუღმუცკიონეულ სიყვავების წართქმა ბრწინ-
კნიაზის ლენერალ-ლუბერნაჯორის ეიორგი რომანის-ძის ერის-
აგან. თ. ზაქ. ერის-თავისა.

ტელი მოსწერდება

1860 წელსა.

ქ. ცფილისში, ქართულის ეურნლის «ცისკრის» რედაქ-
ში, კუბიას, კერესელიძის საკლებში.

ფასი ერთის წლის გამოცემისა, ქ. ცფილისში გაუ-
აგნელად ექუსი მანეთი, სოლო შინ მიწოდებით ანუ სსუა
ვილებში ვაგზავნით: მუდი მანეთი თეთრი ფული.